

Potreby dětí a mládeže současnosti

Roland Sivok
Business Intelligence Club, o.z.

2022

PhDr. Roland Sivok

Potreby detí a mládeže súčasnosti

(odborná monografia)

Vydavateľ: Business Intelligence Club, o. z.

Recenzenti: doc. PhDr. Daniela Bachyncová Giertliová, PhD.

Mgr. Romana Čáčková

Monografia reaguje na potreby súčasných detí a mládeže a popisuje ich potreby a percepciu

ISBN: 978-80-971388-7-5

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som chcel vyjadriť veľkú vďaku za poskytnutie príležitosti realizovať focusové skupiny Strednej odbornej školy Technickej a Agropotravinárskej v Rimavskej Sobote, Centru pre deti a rodiny Rimavská Sobota, Základnej škole Pavla Dobšinského a Centru voľného času Relax.

Moja veľká vďaka však patrí aj redakcii Prohuman a šéfredaktorovi PhDr. Petrovi Senkovi, MBA, ktorý mi počas celej našej doterajšej spolupráce veril a podporil moje nápady a rovnako by som chcel poďakovať aj recenzentkám odbornej monografie doc. PhDr. Daniele Bachyncovej Giertliovej, PhD. a Mgr. Romane Čáčkovej.

Názor univerzitnej docentky na odbornú monografiu

Monografia Mgr. Rolanda Sivoka popisuje aktuálne potreby mladých ľudí. V monografii je veľmi cenná a výnimočná kapitola v ktorej autor popisuje jednotlivé generácie. Takýto pohľad je neštandardným a prináša nové poznatky v problematike práce s deťmi, hlavne v odhaľovaní potrieb detí. Aj výskumná časť, ktorej autor prezentuje problémy a potreby súčasnej mládež má svoju vedeckú kvalitu, predovšetkým v častiach, kde sa autor venuje nedostatku pracovných príležitostí a nedostatku voľnočasových a spoločenských akcií. Zároveň výnimočnosť danej monografie vnímam nielen v určení sociálnych potrieb detí, ale aj podrobnom popise problémov a spôsobov riešenia. Niektoré riešenia sa snažia o motiváciu a aktivizáciu detí a mládeže pri uspokojovaní sociálnych potrieb. V rámci monografie rovnako za dôležité vnímam, že autor v rámci metodológie sa zamerail na jeden región, ktorom realizuje výskum. V rámci výskumu sa zameriava na aktuálne problémy detí a mládeže. V rámci potrieb sa autor snaží o celostný pohľad.

doc. PhDr. Daniela Bachyncová Giertliová, PhD.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety

Názor sociálnej pracovníčky z praxe na odbornú monografiu

Autor odbornej monografie sa zameral nielen na teoretické poznatky potrieb detí a mládeže súčasnosti, ale aj na empirickú časť, ktorá prináša mnoho nových a zaujímavých podnetných otázok na diskusiu a podnetov smerujúcich k riešeniu problémov, ktoré sa vynárajú pri skupine detí a mládeže. V dobe, ktorú žijeme sa neustále ukazujú nové potreby u detí a mládeže, ktoré je nutné nielen si všímať, ale aj citlivo k nim pristupovať a snažiť sa zamerať na ich riešenie. Súčasná doba tiež ukazuje aj nutnosť využívania internetu, a z toho vyplývajúcu potrebu vedieť pracovať aj so sociálnymi sieťami. Autor sa vo svojej práci zamerl aj na riešenie tejto potreby u detí a mládeže, v ktorej nastávajú pre nás otázky, či rodičia vedia, čo ich dieťa robí na internete. Ďalšia potreba, ktorú autor vo svojej odbornej monografii uviedol je aj vzťah medzi rodičom a dieťaťom a ich vzájomná otvorená komunikácia. Je nevyhnutné, aby sa nielen rodičia ale aj odborní zamestnanci, ktorí sa venujú vo svojej práci otázkam riešenia súvisiacim s deťmi a mládežou boli vzdelávaní v teóriách vzťahovej väzby. Dôležitou témou, na ktorú sa autor vo svojej práci zamerl je aj systém súčasného vzdelávania. Jedným z najdôležitejších bodov, na ktorý by sa súčasný školský systém mal zamerať je podpora dieťaťa v predmetoch a aktivitách, v ktorých majú nadanie. Pozitívne hodnotím, že sa autor vo svojej empirickej časti zamerl na potreby detí a mládeže v konkrétnom regióne, a to v meste Rimavská Sobota, ktorá je dlhodobo označovaná za mesto s nedostatočnými pracovnými príležitosťami a vysokou nezamestnanosťou. Autor v tejto kapitole predkladá podnetné a kvalitné výsledky svojej práce, ktoré môžu byť vedené k ďalšej realizácii odborných výskumov a následne použité aj na zlepšenie podmienok v danom meste. Autor sa dostatočne venoval vo svojej práci danej problematike, zamerl sa na potreby detí a mládeže, ktoré je v súčasnosti najpotrebnejšie riešiť. Odbornú monografiu hodnotím ako prínosnú a využiteľnú nielen pre študentov humanitárnych vied a odborných zamestnancov venujúcim sa potrebám detí a mládeže ale aj pre laickú verejnosť.

Mgr. Romana Čáčková

Úrad práce sociálnych vecí a rodiny

Oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately Banská Bystrica

OBSAH

Úvod.....	7
1. Teoretické východiská potrieb detí a mládeže súčasnosti	9
1.1 Potreby detí v školskom veku a v procese dospievania.....	11
1.2 Generácie X, Y, Z a Alfa.....	21
1.3 Novovynárajúce sa potreby detí a mládeže	25
2. Empirické výsledky prieskumov zameraných na potreby detí a mládeže a aktuálne otázky potrieb detí a mládeže súčasnosti	28
2.1 Súčasnú potreby detí a mládeže z perspektívy pracovníka s deťmi a mládežou	34
3. Potreby detí a mládeže v meste Rimavská Sobota	42
3.1 Metódy.....	42
3.1.1 Postup realizácie výskumu	44
3.1.2 Analýza dát.....	46
3.1.3 Zaistenie kvality	46
3.2 Nedostatok pracovných príležitostí a vysoká nezamestnanosť	48
3.3 Nedostatok voľnočasových príležitostí a spoločenských akcií	65
3.4 Užívanie drog deťmi a mládežou.....	70
3.5 Rozvoj technológií.....	75
3.6 Rasizmus.....	82
3.7 Nedostatočná individualizácia výučby	86
3.8 Znečisťovanie životného prostredia	89
3.9 Ostatné problémy.....	92
4 Potreby detí a mládeže v multidisciplinárnej percepcii.....	95
5 Vybrané myšlienky a riešenia v záujme saturácie potrieb detí a mládeže	108
5.1 Podmienky v prostredí.....	109
5.2 IT svet.....	113
5.3 Znečisťovanie životného prostredia	116

Záver.....	120
Zoznam použitej literatúry.....	122

Úvod

Súčasná práca s deťmi a mládežou sa čoraz viac podmieňuje individualite detí a je podmieňovaná ich potrebami a záujmami. Kedysi sa však na potreby detí zvlášť nepozeralo a k dieťaťu sa dokonca ani neprejavovali city a celkové správanie k deťom bolo vo veľkej miere chladné. Tento prístup bol z dôvodov veľkej úmrtnosti detí a využívania ich, ako pracovnú silu továrni, na poliach a v domácnostiach. Až s postupom rozvoja psychológie a sociálnej práce sa začalo upozorňovať na dôležitosť prejavovania lásky, starostlivosti a celkový záujem o rozvoj dieťaťa, ktorý má výrazný vplyv na úspešnú socializáciu a v širších súvislostiach aj na vhodné fungovanie celej generácie v rôznych oblastiach života. Pri poskytovaní primeranej starostlivosti a pozornosti voči potrebám detí a mládeže existuje výrazne väčšia šanca na to, aby sme, ako spoločnosť fungovala v tých najlepších medziach.

Potreby detí je v súčasnosti vo všeobecnej rovine explicitne veľmi náročné vymedziť, keďže ich potreby sú výrazne determinované genetickými faktormi a faktormi stojacimi na strane prostredia. Je však možné intencionálne vymedziť z konkrétnych prípadov naznačiť smer, ktorými sa súčasné potreby detí a mládeže uberajú, a ktoré aspekty v nich najviac figurujú. Súčasná mládež sa čoraz vo väčšej miere chce odlišovať na základe ich oblečenia, úpravy zovňajšku a na základe spôsobov správania sa. Heterogenita výrazne predbieha uniformitu, pretože dnes je vyjadrovania osobnej integrity prostredníctvom materiálnych zložiek a rečového prejavu výrazne podporované a prezentované. Snaha odlíšiť sa však niekedy presahuje integritu a je nútená, kvôli zaujatiu. Konštatujeme, že vo svete, kde chce byť všetko odlišné ostáva originálnym, to čo je rovnaké a svoju snahu smeruje k začleneniu.

V knihe Aristotelovej „Rétorika“ nájdeme určitý popis detí a mládeže vo všeobecnej rovine, ktorú je možné aplikovať viac menej do každej doby. Hovorí, že mladí ľudia sú ctižiadostiví a v temporálne krátkom období chcú dosiahnuť, to čo si zaumienia, pretože chcú získať uznanie. Pre uznanie by spravili čokoľvek, a preto sa stávajú často dôverčivými. Majú veľké nádeje a veria v rôzne veľkolepé udalosti, lebo nemajú na čo spomínať no snívajú a veriť môžu vo všetko. Vehementne dávajú prednosť sympatickým rovesníkom a tomu, čo sa im zdá pekné a na užitočnosť, často pozabudnú. Dávajú prednosť zábave a vtipu a to pre pracovníkov s mládežou predstavuje šancu na to sa im priblížiť (Aristoteles, 2009).

Cieľom monografie, ktorú držíte v rukách je priblížiť obraz problematiky súčasných potrieb detí a mládeže a potrieb, ktoré nazývame novovynárajúcimi sa. Publikácia je určená pre všetkých pracovníkov s deťmi a mládežou, pomáhajúcim profesionálom a ľuďom, ktorých zaujíma vplyv súčasnej doby na deti, ich vnútorné reakcie a potreby, ktoré v tomto komplexnom kontexte pociťujú.

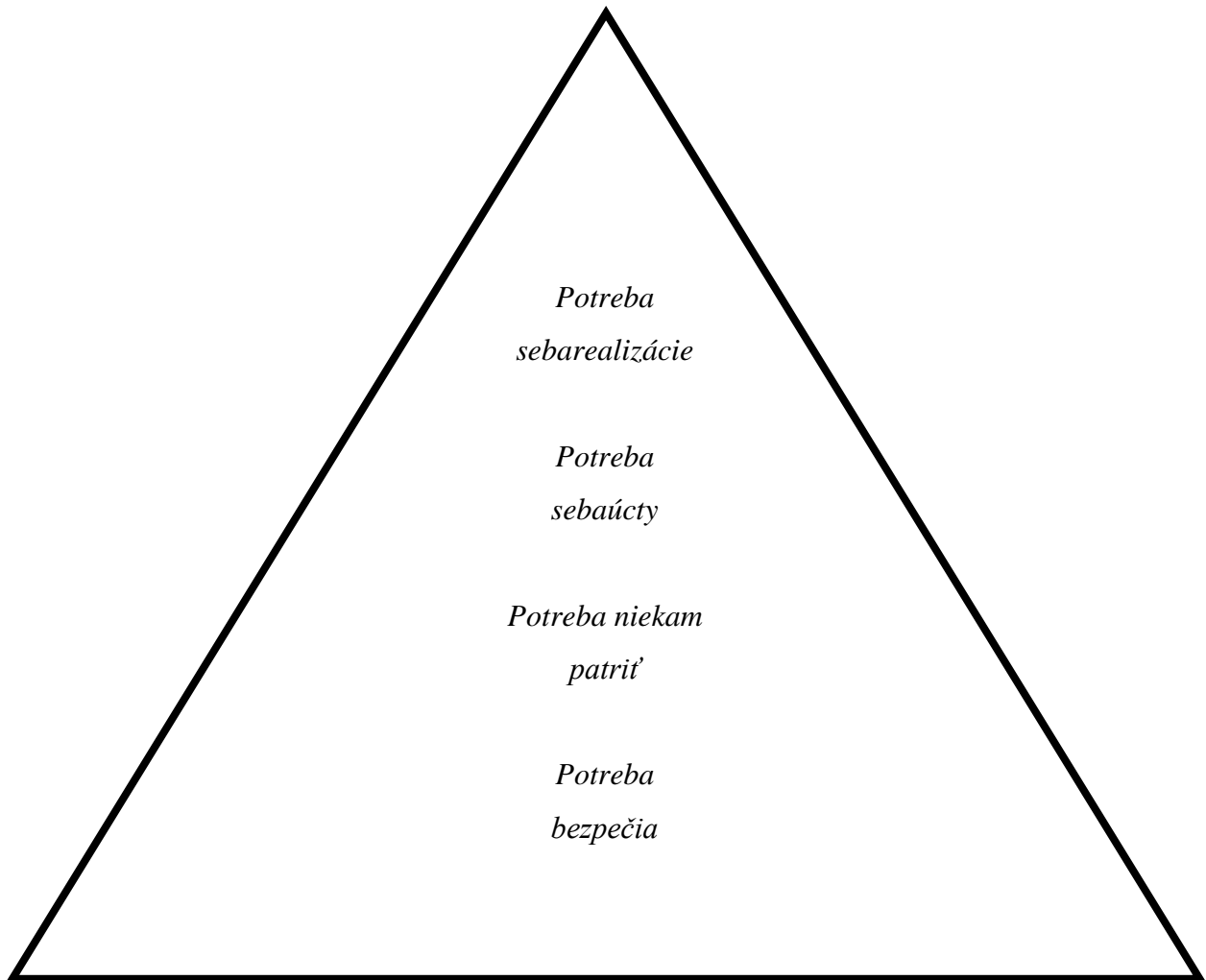
Monografia sa konceptuálne člení na tri kapitoly. V prvej kapitole sú popísané teoretické východiská potrieb človeka, potrieb detí v jednotlivých vývinových obdobiach a postupne prechádza k jednotlivým demografickým kohortám a novo vynárajúcim sa potrebám a potrebám detí a mládeže v teoretickej rovine. Druhá kapitola popisuje vybrané výsledky troch prieskumov zameraných na potreby detí a mládeže a polemizuje o súčasných potrebách detí a mládeže. Tretia kapitola analyzuje empirické zistenia potrieb detí a mládeže v meste Rimavská Sobota, ktoré boli nadobudnuté metódou focusovej skupiny. V tretej kapitole venujeme tiež pozornosť všetkým tematickým kategóriám potrieb detí a hĺbkovo ich analyzujeme a popisujeme deskriptívnou formou s odborným komentárom, ktorý verifikuje popisované zistenia. Analýza v tretej kapitole predstavuje hlavnú časť monografie a prezentuje výsledky empirického výskumu. Štvrtá kapitola je zameraná na ďalší popis potrieb detí a mládeže z rôznych vedných disciplín a poskytuje rôzne pohľady na zistené a aktuálne potreby detí a mládeže. Piata kapitola popisuje skrátený ucelený prehľad základných kategórií potrieb detí a mládeže súčasnosti a v teoreticko-praktickej rovine, ponúka fundamentálne zložky novovynárajúcich sa potrieb detí a mládeže kreované na základe kvalitatívneho výskumu z tretej kapitoly a na základe aktuálnych poznatkov z odborných publikácií. V neposlednom rade však, aj samotný autor usiloval o vyjadrenie svojho odborného názoru v každej kapitole tejto monografie a verí, že tento odborný text poskytne inšpiráciu a motiváciu pracovať s deťmi a mládežou inovatívne a sebaregulačne v závislosti od špecifickosti prostredia a charakteristík detí a mládeže.

Poskytnutie informácií o potrebách detí a mládeže je predpokladom poskytovania kvalitnej práce s deťmi a mládežou a predpokladom tvorby projektov, ktoré by mali základ v praktických skutočnostiach. Nezabúdajme, že reflektovať hlas a potreby dnešných detí a mládeže, predstavuje dôležitý krok pre našu budúcnosť.

Autor

1. Teoretické východiská potrieb detí a mládeže súčasnosti

Pri potrebách detí a mládeže môžeme vychádzať z pyramídy potrieb Abrahama Harolda Maslowa. Pyramída potrieb popisuje potreby od tých, ktoré sú nevyhnutné na prežitie až po potreby, ktoré spočívajú v seberealizácii.

Obrázok č.1: Maslowova pyramída (Sikorová, 2011)

Jednotlivé okruhy nesú so sebou celý komplex potrieb a môžu byť v niektorých prípadoch prepojené.

- Potreba seberealizácie – skrýva za sebou potrebu človeka tvoriť, stanoviť si životné body a dosahovať ich v interakcii so širšou spoločnosťou vo svojej budúcnosti. Pri deťoch a mládeži je táto potreba spojená s možnosťami k rozvoju v oblastiach, ktoré sú pre ne zaujímavé a s existenciou možnosti, túto voľbu zmeniť a zamerať svoje snaženie na niečo iné. Môžeme sem zaradiť potrebu učenia sa hrou, potrebu komunikovať, potrebu nachádzania vzoru a priestoru na chyby bez neprimeraného trestu.
- Potreba sebaúcty – môžeme ju popísať ako potrebu, kedy si jedinec uvedomuje svoju nezameniteľnú hodnotu voči sebe samému a hodnotu, ktorú takto rešpektujú ostatní. Pre uspokojenie tejto potreby je nevyhnutné, aby bolo dieťa vo vľúdnom prostredí, kde je povzbudzované a oceňované, a to aj vo svojom kladnom sebahodnotení. Sprievodným javom uspokojovania tejto potreby je tiež patriť k istej sociálnej skupine, kde dieťa disponuje príležitosťou styku s vrstovníkmi a s osobami, ktoré si navzájom imponujú a vytvoria si medzi sebou dôverný vzťah, kde si deti a mládež vytvárajú potrebnú dávku úcty navzájom opätovaným prejavovaním si náklonnosti. Problém môže nastať, keď sa jedinec v takto skoršom období života sklame v láske, alebo v človeku, ktorého má rád. Vtedy môže nastať u mladých scenár, kedy môže začať pochybovať o tom, či si nejakú sebaúctu zaslúži, prípadne môže dočasne stratiť nádej na „svetlé zajtrajšky“.
- Potreba niekam patriť a byť milovaný – sa spája so sociálnym životom človeka. Do reálií sociálneho života zahrňujeme napr. byť členom sociálnej skupiny, obstať v nej ako plnohodnotný člen a udržiavať v nej vzťahy, úctu, rešpekt a náklonnosti. Najdôležitejšia v tejto potrebe je príslušnosť k najdôležitejšej bunke v spoločnosti a zdravé prostredie v nej. Dobré vzťahy a podmienky v rodine sú základom pre vytváranie ďalších zdravých vzťahov mimo rodiny. Vzťahy v rodine, vzorce správania a vzory mužského a ženského správania identifikované v pôvodnej rodine si dieťa nesie so sebou celý život, preto je potrebné poskytnúť deťom čo najlepší „základ“. Všetky skúsenosti prežité v rodine si totižto so sebou nesieme a prejavujeme aj pri zakladaní rodiny a v súžití v spoločnosti celý život.
- Potreba bezpečia – potrebu bezpečia chápeme, ako predchádzanie a zabezpečenie podmienok, ktoré by obránili jedinca pred vecami, ktoré vníma ako nebezpečné. V súvislosti s chápaním tejto potreby s deťmi a mládežou je táto potreba spájaná

s osobou, s ktorou si dieťa vytvorí vzťah s pevnou emocionálnou väzbou. Každé dieťa potrebuje osobu, ktorá by mu poskytla podporu (ideálne biologický rodič). Ak ju jedinec od detstva nepocituje, môže sa cítiť byť neustále ohrozovaný až paranoidný, ak sa jeho absencia podpory spájala s negatívnymi situáciami, ktoré prežíval. Takisto však môže nastať alternatíva, kedy sa jedinec stane viac samostatným a starostlivým, napr. keď sa nachádza v rodine s väčším počtom súrodencov, s ktorými má dobrý vzťah. Každopádne je táto potreba spojená s potrebou mať niekoho rád a cítiť, že ho má niekto rád a záleží mu na ňom a s potrebou, ako sme hovorili vyššie, teda prežívať situácie, kedy by mu nehrozilo nebezpečenstvo a kedy, by nebola jeho existencia výrazne ohrozovaná, ale naopak mala pozitívnu prognózu vývoja.

- Fyziologické potreby – patria sem potreby, pri ktorých v prípade ich neuspokojovania kratší čas nie je schopné naše telo a rozum fungovať správne a pri dlhodobej nesaturácii dochádza k úplnému zlyhaniu organizmu. Sú to potreby prijímania tekutín (vody) a potravy, najvhodnejšie potravy bohatej na živiny, vitamíny a minerály. Ďalej je to potreba prijímania kyslíka, zaistenie tepla, bezpečia, spánku, sexu, primeraného oblečenia a hygienických prostriedkov osobnej potreby (Sikorová, 2011).

1.1 Potreby detí v školskom veku a v procese dospievania

Zámerné sa nevenujeme potrebám detí, ktoré deti pociťujú v predškolskom veku a rannom období, pretože tieto potreby musia v čo najväčšej miere reflektovať práve rodičia a súvisia s poskytovaním primeranej starostlivosti a kvality citového pôsobenia. Začíname teda hneď školským vekom.

Školský vek: Nástup do školy predstavuje pre dieťa sociálnu zmenu. Nadobúda rolu školáka. S týmto obdobím vzniká u rodičov povinnosť, zabezpečiť dopravu dieťaťa do školského zariadenia. Okrem mobility je dieťaťu potrebné zabezpečiť minimálne základné oblečenie, prezuvky, školský úbor, školské pomôcky vrátane písacích potrieb a zošitov. V neposlednom rade je potrebné, tiež dbať na pravidelnú stravu pre zdravý vývoj dieťaťa. U dieťaťa je tiež potrebné budovať dôveru k inštitúcii školy a dôveru k autorite učiteľa. Potrebuje tiež podporu a stimuláciu k učeniu, aby dostalo v škole pozitívne hodnotenie. Viac ako pozitívne hodnotenie v škole je však dôležité dieťa ubezpečiť o dôležitosti učenia a pozícií učenia ako aktivity, ktorá je vykonávaná pre dieťa a nie pre radosť rodičov. Dieťa si v škole vytvára tiež kamarátstva a má potrebu mať pocit, že je členom triedy, prípadne skupiny v rámci triedy. Ak nie je táto potreba uspokojovaná je potrebné zbystriť pozornosť a podchytiť situáciu skôr než, by mohol mať

výklad dieťaťa a negatívne následky (Vágnerová, 2012). Z hľadiska vzťahu k navyšovaniu potrieb a túžbe po veciach spojených s potencionálnym rizikovým správaním, môžeme označiť vekové ohraničenie spojené so začiatkom školskej dochádzky. Je to obdobie, kedy si jedinec začína vytvárať svoj obraz o sebe, svoju totožnosť, a to v súčinnosti s vrstovníkmi a sociálnym prostredím, ktorého je súčasťou. Za účelom prevencie je vhodné monitorovanie myslenia, činností a vzorcov správania sa dieťaťa a jeho kamarátov. Riziko môže totižto vychádzať zo širšieho sociálneho prostredia prostredníctvom kamarátov a ľudí, ktorí dieťaťa môžu podávať „dobré recepty na šťastný život“. T.j. plány, činnosti, druh myslenia, správania sa, ktoré v spoločnosti považujeme za nepriaznivé pre prirodzený a zdravý vývoj dieťaťa. Napr. partia starších kamarátov vyžívajúca sa v pití nadmerného množstva alkoholu, partia vandalov, rasistov, sprejerov, bitkárov, atď. Všetky tieto označenia majú jedno spoločné, sú spojené s druhom momentálneho správania sa. Je neetické označiť ľudí takouto nálepkou, pretože je to len jeden druh správania sa, cez ktorý nazeráme na jedinca a ostatné nevnímame. Napriek tomu, že pod týmto označením si vieme predstaviť spoločenstvo ľudí s istými povahovými rysmi, štýlom obliekania, myslenia, správania sa. Takýto pohľad na deti a mládež dáva zelenú predsudkom. V takejto partii sa totižto môžu nachádzať ľudia veľmi inteligentní, tvoriví, venujúci sa činnostiam, ktoré pred svojou partiou a pred spoločnosťou skrývajú, a to, ako sa na nich pozeráme, je len istou maskou pre toto dievča či chlapca, preto aby uspokojili svoju potrebu niekam patriť a nájsť si priateľov napriek tomu, že s danou filozofiou úplne nesúhlasia. Dobrou stratégiou prevencie v oblasti potencionálnych rizík pre deti a mládež v školskom veku je stavať na záľubách, snoch a predstavách dieťaťa o budúcnosti a na základe týchto predstáv by sme mohli orientáciu mládeže presunúť na inú vhodnejšiu alternatívu trávenia voľného času.

Stredný školský vek: Je to obdobie od 8. do 12. roku života dieťaťa. Približne 3. až 5. trieda základnej školy. V tomto období je dieťa viac otvorené k prijímaniu podnetov z rôznych zdrojov. Toto obdobie sa vyznačuje optimistickým myslením a interpretáciou situácií pozitívnejším spôsobom. Dôležitou potrebou v tomto veku je kontakt dieťaťa s vrstovníkmi, najlepšie aj mimo času stráveného v škole. Dieťa potrebuje cítiť istotu a bezpečie aj mimo rodiny. Členstvo v skupine vrstovníkov si ale väčšinou vyžaduje aktivitu, ktorá prispieva aj k rozvoju skúseností a zručností. Dieťa komunikuje s vrstovníkmi na symetrickej rovine vzťahu, kde nadobúda rôzne komunikačné zručnosti a svojím konaním si musí, ako sme povedali, často svoje členstvo v skupine zaslúžiť. Čo sa stáva motívom rozvoja dieťaťa. Treba však dávať pozor na to, aby konanie skupiny detí nezašlo do násilností a ostalo v rovine súperenia, ktoré by nezašlo do krajností. Charakter skupiny je zväčša postavený na pravidlách

nivelizácie - rovnosť vo všetkých aspektoch. Dieťa potrebuje mať v skupine pozíciu, často si buduje svoju prestíž vyťahovaním sa a aktivitami, ktoré ovláda. V tomto veku je už dieťa plne vedomé svojho pohlavia a prognóz a očakávaní, vyplývajúcich z nich. Tiež môžeme vidieť nebyvalý rozvoj empatie, vlastnej identity a spomínaných zručností komunikácie. Deti v tomto období tiež zvyknú túžiť po domácom zvieratku. Zabezpečenie zvieratka dieťaťu a poskytnutie mu inštrukcií a významu „pekného správania“ sa k zvieratku môže u detí vybudovať ďalšie zručnosti a posilniť zodpovednosť, ktorú si zo sebou poniesie celý život (Vágnerová, 2012).

Obdobie dospievania pubescencia: Obdobie pubescencie začína približne od 11. do 15. roku života dieťaťa, končí pohlavnou zrelosťou. V tomto období nastáva viditeľné zrýchlenie rastu telesnej výšky a rastu pohlavných žliaz. Sebapoňatie z predchádzajúceho obdobia nadobúda celkový prevrat. Dieťa sa zameriava na to, aby dobre vyzeralo pred druhými. Čo môže byť následkom potreby nadväzovania prvých heterosexuálnych vzťahov (Polešenská, 2013). Obdobie dospievania je už ale v rozsahu od 11. roku až do 20. roku života, kedy nastáva dosiahnutie dospelosti. V období dospievania môžeme identifikovať tiež pochybnosti o sebe, tie môžu tiež narastať faktom, že v 15-tich rokoch sa dieťa musí rozhodnúť nad svojím profesijným smerovaním, vybratím strednej školy, na ktorej bude ďalej pokračovať vo svojom štúdiu. Dieťa je potrebné ubezpečiť o jeho úplnej akceptácii, a to bez ohľadu na jeho správanie, čo však neznamená akceptáciu nevhodného správania sa dieťaťa. V tomto období pubescencie býva dieťa emočne labilnejšie a vzťahovačnejšie, preto je potrebné jednať s ním citlivo. Dieťa v pubertálnom veku tiež dáva väčšiu dôležitosť úprave svojho zovňajšku. Preto je potrebné dieťaťu zabezpečiť aspoň nevyhnutné prostriedky na „skrásňovanie“. Potrebou pubescenta je spravodlivosť a rovnoprávnosť v porovnaní s rodičmi. S rodičmi sa často dostáva do konfliktu hlavne v dôsledku ich autority. Pubescent však nemá záujem o elimináciu autority rodičov, jeho zámer je byť autoritou. Tento svoj zámer chce dosiahnuť tréningom toho, ako sa vyrovnáť svojim rodičom alebo inej autorite. Čo môže v praxi niekedy vyzerat' ako „hádky“. Vplyv skupiny na pubescenta je zásadný, preberá vzory a niektoré zaužívané slová vrstovnickej skupiny, ku ktorej patrí. Pre dospelých môže byť divné, že zatiaľ, čo sa v rodine dospievajúceho prejavuje konfliktne, v skupine kamarátov komfortne. Je to totižto tým, že členstvom v skupine kamarátov sa vymaňuje z pozície dieťaťa a je to pozícia, ktorú si sám zaobstaral. Jednoducho povedané, v skupine dospievajúcich sa cíti dospelším, musí však hrať „hru“, ktorá má isté pravidla. Väčšinou je to „hra na dospelých“. Potrebou dieťaťa v tomto veku je eliminácia akejkoľvek podriadenosti a oslabenia detskej roly. Potrebou detí v tomto období je získavať

oporu a kreovať nové pravidlá v rámci interpersonálnych vzťahov s vrstovníkmi. Dôležitou sa javí i potreba mať prvú lásku, ktorá sa už v tomto období môže objaviť (Vágnerová,2012).

Adolescencia: Adolescencia trvá od 15. do 20. roku života. Potrebu adolescenta je nájsť si vlastnú identitu. Ak majú adolescenti pochybnosti o svojej identite a nestotožňujú sa so sociálnymi rolami získanými v škole a v rodine a štandardizáciou spoločnosti, snažia sa utiecť. Utekajú „pred sebou“. Svoju rebéliu môžu pretaviť k uchýleniu sa k partiám, bandám, gangom z drogového či kriminálneho prostredia. Môže však nastať aj opozitum vypovedaného a začnú vyhľadávať samotu. Treťou alternatívou môže byť zas prijatie „interaktívnej identity“ z videohry, filmu či seriálu. Voči konfrontácii s realitou v takejto relácii postojov získaných z virtuálneho sveta môžu byť odmietaví, dokonca až agresívni. Ani jedna z možností nie je vhodná, preto sa javí u adolescenta výrazne významnou potrebou spoznávanie a akceptácia seba ako osoby, ktorá sa spoznáva cez okruh vzťahov v sociálnom prostredí, v ktorom sa obvykle nachádza (Polešenská, 2013). Vzťahy s rodičmi sa pri postupnom osamostatňovaní harmonizujú. Partnerské vzťahy bývajú v tomto období zrelšie a pohlavný styk je považovaný za súčasť vzťahu partnerov. Rovnako ako pri pubescencii je telo prostriedkom k vyniknutiu a prostriedkom k začleneniu sa do spoločnosti a získania image, ktorý by bol pre adolescenta atraktívny. Adolescent v snahe nič nepokaziť siaha po uniformite, chce sa podobat' ľuďom, ktorí sa všeobecne uznávajú za atraktívnych. Subjektivita ponímania dôležitosti u adolescentov je pre nich oveľa dôležitejšia ako hierarchia hodnôt, ktorá je od nich požadovaná zo strany rodičov a okolia. U adolescentov sa vyskytuje potreba rýchlych riešení vecí, ktoré ich istým spôsobom priťahujú a sú pre nich nevyhnutné práve teraz. Čo môže niekedy v negatívnych situáciách znamenať krádež či lúpež. Potrebu adolescentov je tiež získať odpoveď na otázku: „Kto som?“ Čím je heterogenita ľudí, s ktorými interaguje, rôznejšia, tým je skôr schopnejší definovať sa (Vágnerová, 2012).

Dobrym východiskom k spoznávaniu sa je podľa nás nevedieť, kým sme a efektívnym vzorcom k spoznávaniu sa je podľa nás hľadať to, čím určite nie sme, alebo nechceme byť. Definovanie sa pozostáva v definovaní sa v osobnom, profesijnom a vzťahovom živote. Adolescencia je obdobie, ktoré kladie na adolescenta veľké nároky, záleží len od konkrétneho prípadu adolescenta, aké postoje, názory a vzťahy si osvojí. V rukách pomáhajúcich profesionálov je deťom, ktoré sa ešte hľadajú poskytnúť potrebnú pomoc a podporu, ktorá by citlivo reagovala na prežívanie dieťaťa.

V stručnosti sme si prešli bazálne špecifiká detí v závislosti od veku. Ďalším vekovým rozpätím je dospelosť, ktorej sa však už nebudeme venovať.

Dieťa sa v rámci svojho rozvoja postupne vynaňuje zo závislosti na uspokojovaní svojich nižších potrieb zo strany druhých a postupne sa začne viac zameriavať na vyššie potreby, ktoré by vyjadrovali osobnosť jedinca. Pre uspokojovanie vyšších potrieb je nevyhnutné uspokojiť nižšie potreby, preto môže byť vývoj vyšších potrieb u dieťaťa narušený, ak nie sú nižšie potreby dieťaťa uspokojené. Ak sú od kojeneckého obdobia všetky nižšie potreby uspokojované, prirodzene sa budú rozvíjať i vyššie potreby dieťaťa. Deti, ktorým nie sú ich základné potreby uspokojované, môžu byť dlhodobo traumatizované neschopnosťou vyslobodiť sa z tejto traumy. Takýmto deťom je vývoj ich vyšších potrieb značne skomplikovaný a poznačený i v dospelosti. Všeobecne platí, že neuspokojenie potrieb dieťaťa má vplyv na celkový stav dieťaťa a čím je dieťa mladšie, tým je závažnosť a rozsiahlosť škôd rozšírenejšia a trvalejšia (Sikorová, 2011). Od narodenia potrebuje dieťa byť kŕmené, zahrievané, aby prechod do vstupu na cestu k samostatnosti prebehol čo najhladšie. Dieťa potrebuje, aby sa oňho starala pravidelne rovnaká osoba, potrebuje cítiť prítomnosť, dotyky, počuť hlas, získať skúsenosť a kumulovať anticipáciu k tejto osobe a k javom, s ktorými je počas vývoja v interakcii. Prostredníctvom poskytovania, takto výrazne citovo pôsobiaceho materiálneho a nemateriálneho pôsobenia a „dávania“, dieťa vyhodnotí tieto aspekty tak, že si vytvára vzťah k svojmu rodičovi/opatrovníkovi. Ako sme už písali, dieťa potrebuje predvídať reakcie svojho okolia. Vie teda, že istá snaha dieťaťa a isté pôsobenie a činnosti vyvolávajú rovnakú alebo približnú reakciu. V rannom detstve je to napr., že keď dieťa plače, dočká sa jedla, kontaktu, úsmev rovnako vyvolá úsmev na strane matky/otca/opatrovníka. Môžeme to zobrať aj z inej strany, a to v neskoršom detstve, kedy tieto spätné reakcie svojho pôsobenia môže zneužívať, alebo vytvárať pomocou nich zámerne účelné a ziskové negatíva voči svojmu okoliu. Problém nastáva, keď je tento jav nepodchytený, patologický a pre svoje okolie deštruktívny a negatívne pôsobiaci na okolie dieťaťa. Stáva sa to negatívnou potrebou dieťaťa. Dieťa počas svojho vývoja prechádza aj štruktúrou svojho okolia. Rozlišuje a klasifikuje osoby, javy, veci, predmety. Rozoznáva tiež zvieratá, rastliny a rozdiel medzi dobrým a zlým správaním. Môžeme len skonštatovať, že ľudská myseľ sa neriadi len podľa pravidla „za toto dostaneme pochvalu a za toto hanu (kritiku)“, ale že tu vstupuje tiež faktor racionálneho opodstatnenia veci a celý komplex následkov a vzťahových systémov, ktorých je dieťa súčasťou. Sebadôvera, ktorú si v rámci vývinu vybuduje, je priliehajúca k príkladu minimálne jedného z rodičov, ktorý má schopnosť účelne efektívne si ísť za svojím cieľom. Existujú však aj ďalšie možnosti, ako u dieťaťa sebadôveru vybudovať. Ako prvé je dieťa si všimáť a verbálne prezentovať dieťaťu reflektovanie rastu, zmeny, vývoja a vytvárať príležitosti pre využitie a zlepšovanie prípadných nových pre dieťa nie nezdravo pôsobiacich zručností. Vďaka

tomuto prístupu sa dieťa stáva o čosi samostatnejšie, pretože získa dostatočnú hladinu sebadôvery na to, aby uznalo, že niektoré veci dokáže zvládnuť aj bez pomoci. Napr. hygienické návyky, viazanie šnúrok, obliekanie sa, manipuláciu s objektmi, vyhýbať sa nebezpečenstvu, rozhodovať sa, argumentovať a podieľať sa na vytváraní vzťahov. Nesmieme zabúdať na to, že dieťaťu je nutné zabezpečiť potreby, ktoré pociťuje, no zároveň to nesmieme vyhrotiť do situácie, kedy je dieťaťu splnené každé pranie. Tento prístup by mal byť u obidvoch rodičov rovnaký, pretože ak jeden rodič sa snaží urobiť pre dieťa všetko a druhý len málo alebo nič, alebo príklad, kedy jeden rodič dieťa podporuje a druhý činnosti, v ktorých by sa dieťa mohlo rozvíjať, prehliada, či nebodaj potláča, nastáva nesúlad vo výchove a vnímanie rozvoja dieťaťa je nejednotné. Čo má za následok zmätenosť, že sa niektoré záujmy, často aj vlohy, nevylepšujú za primeraných podmienok a môžu byť deformované. Ak sa v rodine nachádzajú dvaja rodičia, muž a žena, dieťa sa môže prostredníctvom nich sexuálne identifikovať. Chlapec prijme rolu muža a dievča prijme rolu ženy, a takto sa správa k opačnému pohlaviu podobne ako jeden z rodičov. Ak rodičia dostatočne validujú integritu dieťaťa a zachádzajú s dieťaťom s primeraným citom k role matky a otca, dieťa si automaticky vybuduje fragmenty, ktoré zabezpečia v dospievaní primeraný vývoj a schopnosť pociťovať osobitný cit a vzťah k svojmu partnerovi. Nezabúdajme ani na prípady, keď sa v rodine nenachádza vzor pre dieťa, napr. osamelá matka so synom. Vtedy si dieťa hľadá vzor, v tomto prípade muža, vo svojom okolí a latentne ho začne postupne preberať až do doby, kedy temporálne od tohto vzoru z istých dôvodov odstúpi. Dôležitým faktorom pri identifikovaní a rozvoji potrieb u detí je nerozporný prístup k výchove a zdravý vzťah rodičov. Ak sa nachádzajú rozpory evidentné, alebo implicitne zahrnuté v situácií z uhla pohľadu dieťaťa, môže byť dieťa zmätené a reakcie dieťaťa navonok prekvapujúce. Napr., ak vidí chlapec, ako jeho matka kričí na otca a pritom mu predtým hovorila, že by mal k nemu pristupovať s rešpektom, dieťa sa môže ocitnúť vo vnútornej dileme. Čo znamená, že dieťa vníma vzťah matky a otca voči sebe a nie je prekvapením, že je vhodné, aby bol tento vzťah silný, pevný, úprimný a otvorený z pohľadu vzájomnej konfrontácie, ktorých výsledky je za istých okolností vhodné sprístupniť aj dieťaťu primeraným spôsobom. Nebudeme rozoberať alternatívy príčin a následkov dysfunkčných vzťahov možným postojom, ale môže nastať situácia, že ak sa v partnerskom vzťahu nachádza nedostatok, je pravdepodobné, že u dieťaťa istá emočná potreba nebola dostatočne saturovaná. Jedinec sa v takýchto prípadoch o to ťažšie osamostatňuje a uspokojenie neprimerane uspokojenej potreby v pôvodnej rodine si v dospelosti, môže kompenzovať spôsobom, ktorý neoznačujeme za najideálnejší. Napr. ak syn/dcéra býva dlho u rodičov, nikdy nemali otca matku, alebo svoje role neuspokojovali, očakávané sa prejaví tento deficit vo výbere partnera,

ktorý čiastočne nahradí v nesaturovaných hodnotách chýbajúceho rodiča. Dysfunkcie rodiny, či príčina niektorých potrieb je na takýchto príkladoch viditeľná v zmysle cirkularity rodinného systému. Identifikácia potrieb dieťaťa by sa tak nemala obmedzovať len na širšie prostredie a na vplyv rodiny nie, alebo opačne. Identifikácia potreby dieťaťa sa tak môže rovnať skúmaniu na základe stôp, ktoré nás privedú k prameňu pôsobenia a k dôsledkom a príčine spracovávania dieťaťa vo svojom sociálnom prostredí, ktoré sa prejavuje ako správanie (Satirová, 2007). Súčasné zdroje už však poskytujú overené a odôvodnené potreby, na ktoré sa v rámci predikcie môžeme pripraviť a očakávať ich v rôznych prípadoch. Aby sme sa ale držali roviny sociálnej práce, spomenieme si pár psychosociálnych potrieb dieťaťa. Za jednu z najdôležitejších považujeme lásku. Láska je vzťah, ktorý má minimálne 3 podoby: erotická láska medzi milencami, láska medzi rodičom a dieťaťom a láska k blížnemu, napr. kresťanská láska. Láska sa vyznačuje potrebou blízkosti človeka, ku ktorému je prechovávaná potreba poskytovať tej osobe ochranu, podporu a prijať jej originalitu bez potreby výrazne osobu zmeniť na svoj obraz. Mali by sme reflektovať determinant, že ak sa vytvorí napr. medzi dvoma ľuďmi láska, výrazne sa zvýši ich podobnosť voči sebe, pretože preberajú niektoré z preferencií milovanej osoby. Ak človek voči osobe, ktorú má rád, pociťuje lásku, existuje k tejto osobe istá väzba. U detí môžeme spomenúť väzbu istú, kedy dieťa je na rodiča pripútane a dokáže bez väčších komplikácií zvládnuť krátko trvajúce odlúčenie. Väzba neistá už ako z názvu vyplýva, je zo strany dieťaťa voči rodičovi neistá. Pri odchode rodiča je stresované a pri návrate rodiča sa prežívanie zlepšuje. Neverí cudzím ľuďom a potrebuje cítiť blízkosť matky. Neistá väzba môže byť v prípadoch, kedy dieťa z pravdepodobne bolestných dôvodov nepociťuje lásku, alebo pociťuje až odpor dostavený do štádia, kedy hovoríme o neistej väzbe s vyhýbaním sa kontaktu. Každé dieťa pre svoj zdravý vývoj potrebuje cítiť lásku vychovávateľa, no okrem lásky potrebuje cítiť aj uznanie, ktoré vyosciluje k úcte k sebe samému. Vytváranie sebaúcty sa začína v interakcii s ľuďmi, s rodičmi, vrstovníkmi, priateľmi atď. Dieťa si vytvára obraz o sebe práve vďaka odozve okolia na seba samého a to prostredníctvom uznania, chvály či hany v kolektíve. Ďalšou zložkou v sebahodnotení je aj akčná zložka sebahodnotenia, ktorá vyplýva z premietania vytvoreného sebahodnotenia do správania sa v spoločnosti. Ide tu o tendenciu konať tak, ako sa poznám a hodnotím. Problém by tu mohol nastať v prípade, kedy odozva prostredia nevytvára zdravý obraz v jedincovi, teda postupnú nedostatočnú až absenčnú sebaúctu, ktorá môže viesť k prevzatíu negatívneho obrazu z vybraného sociálneho prostredia. Idealistickým predpokladom sa zdá byť, aby hodnotenie jedinca bolo prijateľné, pravdivé a citlivo podávané s ohľadom na pozitíva a negatíva v oblastiach, ako je napr. fyzický zjav, či kognitívne schopnosti. Takto podaná reflexia by mohla byť práve naopak pre dieťa zdravá, aj

keď nesmieme zabúdať, že obdobie dospievania so sebou nesie dávku precitlivenosti voči sebe a snahu komparovať sa s inými. Každopádne je lepšie podať dieťaťu citlivo skutočnosti, ktorých reflektácia je pre dieťa nezanedbateľná, ako sa vyhýbať oblastiam, pri ktorých sa obávame, že by pre dieťa mohli byť zraňujúce. Navyše takáto istá dávka neobozretnosti pri práci s deťmi môže zhoršiť stav dieťaťa, ak je mu „pravda“ podaná pejoratívnym spôsobom zo strany vrstovníkov. Výsledkom je teda, že pre dieťa je nevyhnutná potreba úprimnej a citlivej odozvy a prijatie dieťaťa ako plnohodnotného „normálneho“ človeka v sociálnej skupine. Medzi ďalšie psychosociálne potreby zaraďujeme aj potrebu stimulácie a učenia. Stimulácia učenia prebieha cez zmysly. Na to, aby sme sa niečo naučili, mali by sme sa s tým, čo sa chceme naučiť, či už sprostredkovane alebo v bezprostrednom kontakte, stretnúť. Učenie prebieha v štyroch štádiách. Dieťa je v kontakte s niečím, čo sa môže naučiť, pochopí to, vysvetlí si to a vyskúša to aplikovať. Takýto proces je základ učenia sa a to nielen pre človeka. Takúto psychosociálnu potrebu však identifikujeme ako nevyhnutnú pre rozvoj a fungovanie v spoločnosti len u človeka (Sikorová, 2011).

Na človeka v procese učenia môžu pôsobiť mnohé sociálne problémy, ktoré vníma ako ťaživé. Táto ťarcha môže vyvolávať mnohé pomerne navonok neočakávané reakcie. Pri extrémnej psychickej záťaži by sme tak mali pamätať na to, že „nenormálne“ reakcie sú „normálnymi“ (Vymětal, 2009). Dlhodobá záťaž pôsobiaca naraz na viacerých ľudí vychádzajúca z neuspokojenej potreby spôsobuje človeku psychickú nerovnováhu a môže pri pôsobení na viacerých jedincov prejsť do stavu spoločenského nepokoja. Za sociálne potreby, ktoré sú v tomto prípade obzvlášť spracovávané, označujeme také potreby, ktoré sú výrazne temporálne permanentné a na ich riešení participuje sociálne prostredie. Prostredníctvom saturácií sociálnych potrieb sa snažíme zabezpečiť „primeranú“ životnú úroveň. Dohľad nad uspokojovaním takýchto potrieb má sociálna politika štátu. Hodnotenie životnej úrovne pozostáva zo súčasnej úrovne zdravotného stavu obyvateľov, úrovne prípravy na povolanie, podmienok subjektov poskytujúcich zamestnanie, primerane poskytovanej výživy, rozsahu spotreby zdrojov, dopravy, bývania, kultúry, rekreácie a s rozsahom dohliadania nad dodržiavaním ľudských práv (Duková, 2013).

Potreby detí a mládeže sa môžu týkať neuspokojovaného a nedostatkového, napr. aj v rámci sociálnej udalosti či problému, ktorý postihol rodinu dieťaťa. Začínajúc od základnej bunky spoločnosti, môžeme identifikovať pri dysfunkčnej rodine isté potreby vzhľadom na charakter dysfunkčnosti konkrétnej funkcie rodiny. K tomu, aby sa dieťa zdravo vyvíjalo a malo uspokojené svoje potreby, musí mať opatrovateľa (ideálne matku), ktorá vhodne uspokojí fyziologické potreby dieťaťa a venuje dieťaťu materinskú lásku, ktorá je nesmierne dôležitá pre

rozvoj citov u dieťaťa. S potrebou lásky sa spája aj potreba bezpečia a istoty, malo by cítiť, že doma je priestor, kde dieťaťu nehrozí nebezpečenstvo. Vďaka tomuto pocitu sa môže dieťa naplno intelektuálne rozvíjať, myslieť logicky, byť pozorné voči svojmu okoliu, nadobúdať dôveru, zvládať stres, strach, žiarlivosť a budovať si zdravé sebavedomie. Dieťa potrebuje mať opatrovateľa, byť milované, mať pocit bezpečia a príslušnosti k sociálnej skupine, kde je milované. Ďalej podľa Maslowa potrebuje nadobudnúť úctu k sebe a ostatným, prejavovať sa ako samostatný jedinec a nakoniec cítiť naplnenie potreby transcencie, prežívania toho, že sme súčasťou niečoho väčšieho - ľudstva, planéty, či celého vesmíru. Všetky tieto potreby je potrebné uspokojovať pre zdravý vývin dieťaťa. Pre deti v ústavnej starostlivosti a v zariadeniach pre rodiny s deťmi však nevieme zabezpečiť rovnaké podmienky ako v rodine, môžeme sa ich pokúsiť len nasimulovať. Touto simuláciou však neuspokojíme naplno potreby, ako sú napr.:

- Potreba zmysluplného sveta – zariadenie pre rodiny s deťmi je v istom zmysle umelý svet, disponuje pravidlami a prostredím so službami, ktoré bývajú často nadštandardné v porovnaní so sociálnym prostredím, v ktorom boli predtým, či do ktorého po skončení starostlivosti vstúpia. Umelé prostredie sociálnych zariadení je v porovnaní s prirodzeným prostredím človeka rozdielne, na margo toho nie je dieťa schopné dostatočne prežívať hodnotu a zmysel niektorých vecí služieb a javov.
- Potreba otvorenej budúcnosti – prechod z ústavnej starostlivosti do prirodzeného prostredia môže byť pre mládežníka značne frustrujúci prechodový bod. Zatiaľ, čo v zariadení cítil istú podporu a ochrannú ruku v snahe osamostatniť sa, sa takýto pocit vytráca a nahrádza ho dočasná úroveň samoty do bodu kedy sa k novým životným podmienkam asimiluje.
- Potreba osobnej iniciatívy a vlastnej zodpovednosti – pri organizovaní času a aktivít v ústavnom type sociálneho zariadenia je dieťa ochudobňované o väčšiu mieru slobody a zodpovednosti s ňou spojenou.
- Potreba vzťahových väzieb – stálosť a stabilita vzťahov v zariadení pre rodiny s deťmi, môže byť v niektorých prípadoch narušovaná. Deti v ústavných sociálnych zariadeniach trvalého pobytu nie sú schopné vytvoriť si také pevné vzťahy, ako je to pri tradičnej

rodine. Čo sa premieta aj vo vzťahoch v dospelosti, kde tieto vzťahy strácajú na kvalite a stabilite.

- Potreba rozvíjania identity – pre deti v ústavnej starostlivosti je často zanedbávaný aspekt rozvoja ich „Ja“ identity. Dieťa tu existuje skôr v anonymite. Aktivity, ktoré sú náplňou jeho plánu dňa, nie sú orientované na reflexiu a súd samého seba v komparácii s už poznaným. Neorientácia k sebe samému môže tak mať za následok stratu svojej podstaty a zmyslu chcenej životnej orientácie. Takáto strata a samota v „srdci“ sa tak prejavuje ako deštruktívne až patologické správanie dieťaťa, za ktorým sa skrýva len smútok a slzy s nespokojnosťou so sebou samým. Každý sa chce dozvedieť, kým je (Gažiková, 2014).

Myslíme si, že cestou k poznaniu seba je poznať veci, ku ktorým inklinujeme a ktoré napĺňajú náš duševný aspekt. Ak chceš poznať, kto si, všímaj si veci, javy, organizmy, úkazy, zvieratá a ľudí, ktorých máš rád. Tieto všetky milované objekty sú totižto našou podstatou, protipólom, ku ktorému sme priťahovaní z dôvodu našej neúplnosti bez nich.

V staršej publikácii od Matejčka nájdeme sumár výskumu od J.Langmaiera, ktorý odvodil štyri základné psychické potreby dieťaťa, ktoré spadajú aj pod deti ako klientov sociálnej práce. Sú to životne dôležité psychické potreby dieťaťa špeciálne koncipované na základe skúmania detí v centrách pre deti a rodinu:

- Potreba určitého množstva, kvality a premenlivosti vonkajších podnetov – je to taký prívod podnetov, ktoré vzbudia v človeku zaniehanie, zabránia núde a zároveň preťaženiu jedinca.
- Potreba stálosti v zmysle a poriadku podnetov – ide tu u proces, v ktorom si dieťa dáva zmysel podnetom, resp. tu ide o to, aby sa poznávaním a skúsenosťou dieťaťa premenili situácie, ktoré zažilo na skúsenosti, poznatky a racionálne postupy. Východiskovým bodom pre takúto formu učenia sa je nevnímať veci okolo seba ako náhodný sled okolností, ale ako dianie, z ktorého sa máme poučiť.
- Potreba prvotných citových a sociálnych vzťahov k osobám, ktoré nadobudli titul prvých vychovávateľov, pre dieťa – nadobudnutie dobrých vzťahov k vychovávajúcim

a udržanie si ich, znamená pre dieťa pocit životnej istoty a je podmienkou pre fungovanie dieťaťa bez vnútorných konfliktov.

- Potreba identity / potreba uplatnenia v spoločnosti ako osoby s požadovanou hodnotou – uspokojenie tejto potreby prináša zdravé sebavedomie, ktoré je podmienkou pre zhostenie sa spoločenských rolí a stanovenie cieľov svojej snahy.
- Potreba životnej perspektívy / potreba otvorenej budúcnosti – človek je bytosť, ktorého značne ovplyvňuje jeho minulosť a jeho súčasné konanie je mnohokrát podriadené budúcnosti. Dieťa potrebuje cítiť nádej v tom, že sa môže v budúcnosti rozvíjať a správať tak, ako bude chcieť a chce. Minulosť človeka výrazne ovplyvňuje jeho súčasný aj budúci stav. Ak je napr. dieťa vychovávané v centre pre rodiny s deťmi vychovávateľmi, zaujíma sa o svoju minulosť. Potrebuje to vedieť. V minulosti boli deťom niektoré skutočnosti zatajované, aby v budúcnosti vedeli tieto informácie prijať lepšie. Vhodnosťou týchto postupov sa zaoberať nebudeme. Jasné však je, že človek potrebuje vedieť o svojej minulosti, aby vedel, kým je, ako by mal konať tak, ako potrebuje, mať predstavu o otvorenej budúcnosti, aby mal slobodu v tom, ako môže konať. A ak dieťa časom zo zariadenia odíde a bude si žiť svojím životom, nepochybne si spomenie na minulosť v centre a ponechá si predmety, ktoré sa s minulosťou viažu (Matejček, 1994). Potreba životnej perspektívy je pre deti dôležitá, deti si potrebujú budovať predstavu o budúcnosti a je v silách rodičov a pracovníkov s deťmi, aby tá predstava bola čo najpozitívnejšia.

1.2 Generácie X, Y, Z a Alfa

Zistili sme, že sa potreby detí značne líšia v závislosti od veku dieťaťa. Vek dieťaťa nie je však jediný faktor, ktorý ovplyvňuje potreby detí, je ním aj doba, v ktorej žijú. Na základe predchádzajúcich generácií si tak môžeme vytvoriť určitý obraz o danej generácii a ich potrebách, ktoré boli v mnohých prípadoch reakciou na danú dobu, a problémy a výzvy, ktoré prinášala. Na základe takýchto predpokladov je tak možné predikovať aj potreby generácii, ktoré ešte len prídu.

Generácie X, Y, Z, Alfa je označenie pre demografickú kohortu, teda pre generáciu ľudí, ktorí si v istom období spoločne niečím prešli a holisticky majú isté charakteristiky, ktoré sú pre nich viac - menej spoločné a vyznačujú sa nimi. Na základe informácií o týchto jednotlivých

generáciách môžeme nastavovať postupy práce s nimi a vedieť analyzovať ich spoločné potreby prípadne aspirácie, ktorými sa vyznačujú. Máme za to, že súčasné súžitie všetkých týchto generácií predstavuje systém, kde každá z generácií predstavuje subsystém, ktorý v rámci systému ovplyvňuje ďalšie subsystémy, teda ostatné generácie. Myslíme si, že medzi týmito generáciami, možno vidieť odchýlky na základe zmien v spoločnosti, usporiadania spoločnosti, politického systému a rozvoja vedy a techniky. Napriek týmto odchýlkam však sú evidované len nepatrné rozdiely medzi jednotlivými generáciami v závislosti pomerne dlhšieho časového obdobia. Prejavy týchto generácií sa môžu líšiť skôr v spôsoboch ako v samotných pohnutkách ľudí. Pozorovaním týchto generácií a vykonávaním si pravdepodobnosti pôsobenia jednotlivých zmien a ich následkov následne verifikovaných skúmaním však môžeme povedať, že tieto generácie sú v rôznych smeroch rozdielne (Trezova, 2015).

Hľadanie podobností naprieč generáciami považujeme za prejav spolupatričnosti a náklonnosti, hľadanie rozdielov ale skôr za následok krivdy a nie optimálneho fungovania v prítomnosti interagujúcich zástupcov žijúcich generácií. Nič však nie je čierno-biele rovnako ako tento názor, preto je vhodné hľadať účelnosť a prospešnosť pri hľadaní podobností, či rozdielností, najmä ak sa nejedná o vedecké skúmanie. Jednoducho povedané, nemyslíme si, že je žiaduce v bežnej praxi sociálneho pracovníka alebo iného profesionála sa vo veľkej miere dopúšťať porovnávaní generácií pred svojim klientom, pretože to môže byť zdrojom rozdielností názorov, konfliktov a v niektorých prípadoch si môže dokonca klient zobrať isté veci osobne a môže pociťovať krivdu či závisť v porovnaní s inou generáciou. Avšak pri zorientovaní sa v jednotlivých generáciách môžeme zaznamenať to, aké situácie boli v tom čase nútení riešiť a ako prebiehalo vysporiadávanie sa s nimi v pomerne identickej podobe z jednotlivca na jednotlivca. Tieto generácie si prešli istými kultúrnymi a spoločenskými podmienkami, ktoré na nich zanechali spoločný dopad. Ak nájdeme isté súvislosti a vzorce reakcií na dobu, môžeme predikovať aj isté potreby, ktoré budú v dohľadnej dobe charakteristické pre súčasnú generáciu detí. A aj z toho dôvodu uvádzame stručné charakteristiky jednotlivých generácií.

Generácia X: Do tejto generácia zaradujeme deti narodené v rokoch 1966 – 1979. Generáciu X formoval minulý režim a jeho pád. Táto generácia zažila pocit radosti z nadobudnutej slobody, o ktorej ich rodičia len tajne snívali. Preto si táto generácia tak vysoko cení slobodu. Nástupom kapitalizmu prišlo mnoho zahraničných firiem, v ktorých si ľudia tejto generácie vybudovali sľubnú kariéru a finančnú nezávislosť. Pre túto generáciu je typická súťaživosť, individualita, pribojnosť a zvyk pracovať veľa, keďže v tých časoch bola konkurencia veľká.

Verili v žiarivosť zajtrajškov, ktoré by mali byť lepšie ako dnešky. Z tohto rozčarovania sa však vyklenulo sklamanie. Sklamanie z vývoja spoločnosti, korupcie, skompromitovaných vtedajších vzorov a narastajúceho nepotizmu (rodinkárstvo). Práca sa začala formovať do podoby menšej súčiastky megastroja bez vedomia účelu ich práce, platy čoraz viac klesali a výhody boli zrazené na minimum. Generácia X bola z týchto vplyvov znechutená a mnohí z nich už dnes pracujú na voľnej nohe. Stále je táto generácia ochotná pracovať už však „len“ pre seba, a to aj v prípadoch, keď sú zástupcovia tejto generácie na pracovnej pozícii v korporáciách (Trezova, 2015).

Generácia Y: Do generácie Y zaraďuje deti narodené v rokoch 1980 – 2000. Faktor, ktorý najviac ovplyvnil túto generáciu, je veľký informačný nával. Internet a sociálne siete sprostredkujúce kontakt so svetom. Z toho vyplýva, že komunikácia generácie Y a chovanie sa v bežnom svete sa v porovnaní s generáciou X zmenilo. Zatiaľ, čo generácia X využíva informačné technológie len ako „nástroje“ k dosiahnutiu cieľov, pre generáciu Y znamenajú technológie súčasť života, s ktorou splynuli. Možnosti komunikácie, ktoré sa im ponúkajú využívajú, zverejňujú svoje názory, komunikujú s mnohými ľuďmi a očakávajú, že ich názoru sa bude venovať a dostanú reakciu na ich podnet. Rýchly prenos informácií a reakcií v rámci internetu sa prejavil aj v ich bežnom živote, očakávajú rýchlu odozvu od okolia a ich zamestnávateľa. Homogenita tejto generácie je oveľa vyššia ako u predchádzajúcich, keď si vezmeme do úvahy, že informácie z internetu a televízie, ktoré dostávali, neboli lokalizované, ale spoločné takmer pre celý svet. Môžeme tak hovoriť o prvej generácii, ktorá má globálny charakter. Táto generácia však nemá tendencie informácie len pasívne prijímať, práve naopak, chce vytvárať nový obsah a hodnotiť doterajší. Vo všeobecnosti sa zástupcovia generácie Y považujú za konformných, mávajú menej konfliktov s rodinou a zatiaľ sa nebúria voči spoločenskému poriadku. Hľadanie informácií sa pre nich stalo zábavou a trávením voľného času. Sú schopní vyhľadať si informácie o ľuďoch, o ktorých majú záujem, a sú odolní voči prehnane „kvetnatým“ opisom o pracovných pozíciách, voči ktorým nezriedka bývajú kritickí. Potrebu tejto generácie je „hľadať“. Ak im zabezpečíme podmienky na konformné hľadanie, získame si ich pozornosť. Pred písaným textom preferujú skôr obrázky a videá. Aj na sociálnych sieťach bez problémov pridávajú svoje obrázky a bez pochybností sa vzdávajú svojho súkromia. Touto otvorenosťou však pomyselné platia za zážitky, po ktorých tak prahnú, a ktoré sú ich potrebou. Väčšinou sú vzdelaní a vyberajú si komunity, ku ktorým by chceli patriť, spravidla cez internet. Zo sociologického hľadiska je však zaujímavé, že predstavitelia generácie Y sa aktívne a ochotne zapájajú do rodinných aktivít a trávajú dlhší čas so svojimi

deťmi. Dlhší čas strávený s rodinou je niečo, čo determinuje aj profesijný život. Zosúladienie pracovného a rodinného života už nie je len doménou žien ako matiek, táto požiadavka vystupuje do popredia aj ako potreba mužov, ktorí chcú tráviť viac času so svojou rodinou. Odborníci dnes poukazujú na problematickosť toho, že ak sa muži prílišne zapájajú do chodu domácnosti, degraduje to ich status z pohľadu žien na pomocníkov v domácnosti. Máme však za to, že v harmonickom vzťahu ľudí z generácie Y si tieto možné neatraktívne interpretácie vydiskutujú a modifikujú do vzorcov, ktoré by predstavovali konsenzus medzi partnermi. Generácia Y ako aj iné generácie má viacero vln. Začiatočná vlna vstrebávala filozofiu dôvery, neskoršia sa však musela vysporiadať s následkami terorizmu, nezamestnanosti a finančných kríz. Pomerne často opísaným problémom tejto generácie je konflikt so zakoreneným názorom generácie Y, ktorý hovorí o zamestnanosti: „Práce je dosť, kto chce pracovať, ten pracuje“. K tejto vete môžeme poznamenať, že je fakt, že sa zaznamenáva nárast pracovných pozícií, druhou stránkou veci ale je, že zamestnávateľia nie sú ochotní za vykonanú prácu zaplatiť „primerane“. V prípadoch, kedy nenachádzajú prácu, hľadajú príležitosti ako ušetriť a zabaviť sa. Šetrenie môže byť viditeľné v podobe neseparovania sa z pôvodných rodín. Na zábavu si zas zarobia príležitostnými prácami (Trezova, 2015).

Generácia Z: Označujeme ňou generáciu ľudí narodených po roku 2000. Môžeme ju označiť za technicky najbystrejšiu generáciu vôbec. Bezproblémovo zvládajú vyhľadávanie na internete a už deti na prvom stupni základných škôl vyhotovujú Power Pointové prezentácie. Táto generácia je nepochybne iná ako minulé, majú potrebu mať pri sebe nejakú obrazovku. Či sa jedná o mobil, tablet, notebook. Potenciál týchto zariadení využívajú omnoho viac ako predchádzajúce generácie dnes. Tento záujem o prácu s informačnými technológiami sa spája s potrebou zaujímať sa o svetové dianie a mať prehľad. Nadobudnuté vedomosti však môžu vzbudzovať u zástupcov tejto generácie nadradenosť, preceňované predstavy o sebe až arogantnosť voči autoritám (Koníčková, 2020). Autori Joanne G. Sujansky a Jan Ferri-Reed vo svojej knihe *Keepin the Millennials* tvrdia, že sú dnešní mladí ľudia schopní robiť viacero vecí naraz. Popri tom, ako sa učia, počúvajú hudbu, popri práci na notebooku pozerajú televíziu a popri tom ešte dokážu chatovať. Jedná sa o generáciu, ktorá je schopná rýchlo hľadať informácie na internete. V knižnici však býva často bezradná. Sú nadaní na nadväzovanie kontaktov a radi pracujú v skupinách (Wiley a sons, 2009). Generácia Z silno lipne na dodržiavaní ľudských práv a je proti akejkoľvek diskriminácii. Ich komunikácii chýba diskretnosť, nemajú problém v prezentovaní svojich zážitkov a hovorení aj o chúlостivých témach svojho života a života iných. Sú značne nezávislí, potrebujú však podporu. Pri výbere

podpory majú na výber, bude to fyzická osoba- učiteľ, odborník, rodinný príslušník alebo internet. Determinanty modernej doby zahrňujúce internetovú komunikáciu, telefonovanie, používanie amerikanizmov a rôznych skratiek majú za následok, že pri osobnom rozhovore sa cítia neistí a pri písaní sa dopúšťajú množstva gramatických chýb (Koničková, 2020).

Generácia Alfa: predstavuje deti narodené po roku 2010. Generácia Alfa je typická životom so smartfónom a schopnosťou rýchlo prenášať myšlienky na internet. Generácia alfa, má s internetom najväčšiu moc v porovnaní s predchádzajúcimi generáciami. Predchádzajúce generácie síce tiež používajú moderné technológie, avšak generácia alfa v nej žije a je v nej už ponorená. Využívajú správy, videá a príspevky a veľký potenciál internetu. Práve vďaka správam je schopná táto generácia vyzdvihnúť demografický posun, pretože spoznávanie je pre nich takýmto spôsobom oveľa jednoduchšie. Generácia alfa, je a bude najzdatnejšou pri práci s technológiami. Budú pre nich typické globálne a inovatívne riešenia, ktoré budú predstavovať praktickosť a minimalizmus (Sterbenz, 2015).

Potreby detí generácie Z a generácie Alfa je pracovať a zabávať sa za pomoci zariadení výpočtovej techniky. Štúdium týchto detí a práca s nimi, by sa teda mala modifikovať do osvedčenej a mnohými odborníkmi overenej tézy Jána Amosa Komenského „Škola hrou“. A takýmto prístupom, by sme mali pristupovať aj k zisťovaniu ich potrieb. Hravým, zábavným a interaktívnym spôsobom, ktorým by sme zistili novovynárajúce sa potreby detí.

Niektorí psychológovia dokonca označujú dnešnú mládež za Indigové deti, deti mnohokrát inteligentnejšie, citlivejšie, kreatívnejšie ako ostatné, sebastredné, hrdé bytosti, ktoré dokonca majú spájať a vytvoriť novú dobu, kedy sa náboženstvo a veda spája v jedno, kde diskriminácia zanikne a pripraví sa podmienky na spoluprácu s mimozemšťanmi. Niektorí ľudia tomu veria, veria, že každý človek má svoju auru a aura novej super generácie detí, má mať posledný odtieň modrej pred fialovou (Indigo) (Grejták, 2012).

1.3 Novovynárajúce sa potreby detí a mládeže

Označenie novovynárajúce sa potreby detí a mládeže je pomenovanie pre výzvy, príležitosti a problémy spojené s rozvojom detí a mládeže (Oudenhoven, Wazir, 2006). Novovynárajúce sa potreby detí definujeme ako súhrn výziev, možností, rizík interferujúcich rozvoj detí, pričom interakcia dnešných detí s týmito potrebami je vo výrazne vyššej intenzite, alebo je pilotnou v komparácii s výskytom v minulosti (Piovariová a kol., 2009).

Novovynárajúcim potrebám sa v súčasnosti nevenuje primeraná pozornosť. Saturácia novovynárajúcich sa potrieb vyžaduje okrem modifikovaného spôsobu uspokojovania potrieb, aj nový komplexný prístup zameraný na ich identifikáciu a analýzu. Monitorovacie metódy potrieb detí a mládeže, ktoré sú v súčasnosti využívané, sú však dostatočné na to, aby identifikovali tie, ktoré tu predtým neboli. My preferujeme metódu fokusovej skupiny, ktorá sa nám zdá pri deťoch oveľa vhodnejšia napr. v porovnaní s dotazníkom. V rámci fokusovej skupiny sú dáta získavané reliabilnejšie aj tým, že si diskusia vyžaduje rozumovú zaangažovanosť a pohotovosť participantov pri odpovedi na preberanú tému. Téma, ktorá sa v danom čase preberá, dáva len málo času na rozmyslenie a pochybnosti, čo znamená, že dostaneme od participantov myšlienky, ktoré im idú v hlave „in medias res“ (uprostred deja). Autenticita a vlastný pohľad na tému je v tomto prípade znovu o čosi výraznejšia. Okrem iného vo fokusovej skupine sa dáva priestor každému, aby vyjadril svoj náhľad na danú problematiku, čo iná výskumná metóda nemusí za každých okolností ponúkať.

V rámci už zmapovaných okruhov sa môžu vyskytnúť nové potreby. Vizionársky predpokladáme, že „dnešný svet“ so sebou priniesol potreby, ktoré si vyžadujú pohľad vystavaný na prístupe zameraného na človeka, reflektujúci problémy, okolnosti a atraktívne témy detí a mladých ľudí. Apelujeme tiež na dôležitosť hlbšej analýzy dát a ich verifikáciu, komparáciu a pravidelnú modifikáciu postavenú na priebežnom a dlhodobom sledovaní participantov, ktorí by zodpovedali podobnostiam predchádzajúcich skúmaní.

Naprieč vekom sa „nové“ potreby detí vynárali aj v závislosti od toho, čo sa v danom prostredí javilo ako problémové. Môžeme hovoriť o chorobnosti, kriminalite, nedostatočnej kvalite služieb poskytovanými inštitúciami, ale aj nezmapovanie života detí a neprogresné zameranie sa na atribúty detí, účelné pre ich prirodzený ničím nebrzdený, či naplno nevyužitý potenciál vývoja. Konkrétne môžeme dnes hovoriť o nezdravej životospráve a potrebe venovať sa obezite detí, či naopak tlaku spoločnosti, mať čo najkrajšie telo a tiež si dovoľíme upozorniť na postupné smerovanie k opozitu filozofií moderných technológií. „Technológie majú slúžiť ľuďom.“

Ďalšími nie menej dôležitými problémami, môže byť chudoba, chorobnosť spojená so znečisteným životným prostredím, nezdravým stravovaním, štýlom života spôsobujúcim stres, s rozšírenou dostupnosťou internetu, so skorým tehotenstvom a potrebami spojenými s následkami vojnových konfliktov, či situáciami, ktoré si vyžadujú špecifické zameranie (Oudenhoven, Wazir, 2006).

Roseman v roku 1997 hovoril o podľa nás smerodajnej myšlienke k novovynárajúcim sa potrebám detí a mládeže a ich anticipácií. Hovorí, že je dôležité byť bdely voči anomáliám,

pretože tieto výnimky môžu predstavovať budúce posuny k zákonitostiam. Inak povedané, to čo je teraz len výnimočným rizikom sa časom môže stať niečím častým a dúfajme, že nie až bežným (Oudenhoven, Wazir, 2006). Je tu istá téza, že je možné odhaliť tlaky a stabilizovať situáciu vopred ako vypukne. Takáto snaha si však vyžaduje multidisciplinárny tím, ktorý by pravdepodobne mal pracovať so štatistikami, históriou a úrovňami pravdepodobnosti jednotlivých polemík. Môžeme skonštatovať, že zmeny, ktoré sa odohrávajú v spoločnosti, zasahujú rovnako všetky deti bez rozdielu pohlavia, rasy a finančného zabezpečenia. Odlišné sú ale reakcie, ktoré ich dostávajú do rolí, ktoré sú k danému správaniu príznačné.

2. Empirické výsledky prieskumov zameraných na potreby detí a mládeže a aktuálne otázky potrieb detí a mládeže súčasnosti

V súčasnosti už prebehli štúdie a viacerí autori sa zamerali na potreby detí, vrátane tých, ktoré sú novovynárajúce sa. Dnes už máme predstavu o vplyvoch a následkoch modernej doby na deti. Za dôležité prieskumnú štúdie, ku ktorým sa v nasledujúcom texte v súvislosti s ich výsledkami vyjadríme považujeme:

- Prieskumnú štúdiu Oudenhovena a Rekha Wazira „Novovynárajúce sa potreby detí“
- Prieskumnú štúdiu Nadácie pre deti Slovenska „Novovynárajúce sa potreby detí na Slovensku prieskumná štúdia“
- Správa o potrebách detí a mládeže v meste Banská Bystrica

V prieskumnej štúdie Wazira a Oudenhovena „*Novovynárajúce sa potreby detí*“ je zaznamenaný jav nazvaný ako nerovnomerný vzostup dievčenskej sily. Viaceré signály naznačujú, že dievčatá dohánajú v mnohých oblastiach chlapcov dokonca nad nimi i vynikajú. Zvyšuje sa počet vzdelaných žien nad mužmi a ženy vykonávajú profesie, ktoré boli predtým vykonávané výsostne mužmi. Tento vzostup dievčenskej sily má však aj svoje temnejšie stránky, pretože dievčatá preberajú aj ukazovatele lúpežných prepadnutí, vražd, znásilnení a prepadnutí a za trestnou činnosťou chlapcov nezaostávajú. Novovynárajúca potreba je tu teda značne komplikovaná, pretože na jednej strane tu bolo doteraz stereotypne vnímané, že je potrebné viac dohliadať na chlapcov, aby nepáchali násilnosti, na základe štatistík je však potrebné dohliadať rovnako na dievčatá. V spoločnosti je potrebné poukazovať a zaoberať sa súčasnými zmenami, ktoré sa odohrávajú u dievčat stále totiž existuje latentné ťaženie proti dievčatám v odchýlkach s chlapcami. Dievčatá však svojím správaním chlapcov dobiehajú. Spomínaný aspekt, kedy majú byť dievčatá vystavované údajom, ktoré hovoria o ich nevyrovnaní sa voči chlapcom, má však negatívny sprievodný jav v podobe agresie dievčat, ktorá by sa mohla stať pre profesionálov pracujúcich s deťmi reflektujúcim javom, resp. potrebou vnímať dievčatá a chlapcov bez rodových stereotypov. Chlapci aj dievčatá, by mali byť vnímaní ako rovnocenné pohlavia, ktoré sa môžu prejavovať v správaní, tak ako pozitívne aj negatívne. Sú na rovnakej pozícii, ktorú je potrebné podporovať a umožňovať im rovnako rozhodovať a obhajovať sa a prezentovať svoje námietky. Preto, aby boli deti schopné takejto autonómie a presadzovania potrebujú vzory, ktoré budú viesť k osamostatňovaniu sa. Mali by

to byť práve vzory a authority, ktoré by mali deťom poskytovať rady a perspektívy do budúcnosti. Paradox, ktorý je v súčasnosti viditeľný spočíva, ale v tom, že rodičia sa dnes snažia deti viesť k samostatnosti a k skorému osamostatňovaniu. Získavajú však pravý opak a budujú závislosť do čoraz vyššieho veku (Oudenhoven, Wazir, 2006). Nie je teda účelné deťom vnucovať len jeden postup a pohľad, je potrebné dať deťom na výber a prejavovať zdržanlivý záujem nad „ich cestou“. A deti si už postupne vyberú a budú sa samy viesť k samostatnosti. Pracovníci s mládežou a rodičia participujú na získavaní vzťahu k širšiemu prostrediu dieťaťa. Dnes zaznamenávame obchádzanie tradičných sprostredkovateľov pri budovaní si vzťahu k širšiemu prostrediu dieťaťa. Vhodný typ vzťahu detí k širšiemu sociálnemu prostrediu je zvyčajne prezentovaný zo strany rodiny, školy a v istej miere aj z obsahu na internete. Digitalizáciou, ale deti začali objavovať „nový svet“, kde sú bez kontroly a kde dojmy detí nad podnetmi internetu nemáme prebádané. Okrem pre deti nebezpečného obsahu tu je problém vytrácania atraktivity návštev detských ihrísk, lesov, polí a ulíc. Novovynárajúcich sa potrieb je hneď niekoľko. Keďže v rámci východiskovej situácie je už pre väčšinu detí štandardné žiť vo virtuálnom svete, je potrebné zabezpečiť im v tomto priestore bezpečnosť. To zahŕňa aktivity na hlbšiu orientáciu sa rodičov v digitálnych aktivitách detí a v preventívnych aktivitách voči kyberšikanovaniu. Zároveň je tu tlak na budovanie a interpretáciu spoločenského života detí aj v kyberpriestore. Deti sú tak nútené usporiadať si život a to v internete aj mimo neho. Ďalšou kategóriou je zas výzva vrátiť deti späť na detské ihriská do centier voľného času a športovísk (Oudenhoven, Wazir, 2006).

Táto výzva môže vychádzať z toho, že ľudia venujúci sa športovej príprave detí venujú individuálny záujem deťom v športe nadaných. Neznamená to však, že deťom, ktoré robia šport iba pre radosť sa dostatočne nevenujú, alebo že by takýmto prístupom zanedbávali ostatných. Záleží na druhu športu a okolnostiach. V kolektívnych športoch musí byť príprava viac-menej pre každého približne rovnako časovo náročná. Ak sa jedná napr. o bojové športy, ktoré dieťa navštevuje, tréner si vyberá, koho prihlási na zápas podľa posúdenia jeho predispozícií, ktoré by mu identifikovali, že je na to pripravený. Ak v tomto prípade vyberie tréner jedno dieťa na zápas zo skupiny siedmich trénovaných, môže to vyvolať pocit, že ostávajúcim šiestim deťom sa nevenuje tak intenzívne, pretože príprava často pokračuje aj po skupinových tréningoch s istými výhodami. Máme však tiež za to, že dnes sa postupne na sídliskách budujú nové športoviská, hlavne univerzálne ihriská a street workoutové parky, do ktorých je spravidla vstup voľný. Ďalej už záleží len na dieťati, ako je motivované vykonávať šport, aké má predispozície na daný šport, ktorý rodičia deťom vyberú (menšie deti to zo skúseností samé nevedia) a do akej miery sú schopní ho financovať. Navyše tlak na výkon a úspešnosť detí je dnes pomerne

veľký. Predstava uspieť je deťom vsugerovaná zo strany ambiciózných rodičov, ktorí chcú mať z dieťaťa profesionálneho športovca, umelca či vzdelanca. Tato predstava vytvára na deti tlak a stres v ich živote. Ak robia nejakú činnosť s predstavou, že ak ju nespraví na dostatočnej úrovni, sklamá tým rodičov, samých seba a ak sa k tomu pridajú ešte požiadavky v škole, je to pre deti obzvlášť frustrujúce. Pri takomto dieťati sa stáva, že všetky aktivity, ktoré by mali robiť deti, sa vytratia a venuje sa aktivitám ako dospelý. Takéto naladenie pre dieťa nie je zdravé a má za následok stratu radosti zo života. Aby dnes dieťa dosahovalo dobré výsledky v škole, musí sa pomerne intenzívne adaptovať na spôsob vyučovania v škole.

Prieskumná štúdia Nadácie pre deti Slovenska z augusta 2009 v Bratislave s názvom „*Novovynárajúce sa potreby detí na Slovensku prieskumná štúdia*“ prišla na potreby, ktoré môžeme považovať za novovynárajúce sa a v súčasnosti dôležité. V tejto prieskumnej štúdii je popísaný prieskum, ktorý bol uskutočnený v okolí Bratislavy v mesiacoch apríl až jún 2009 v podobe 31 individuálnych rozhovorov s deťmi, rodičmi a pracovníkmi mimovládnych organizácií a štátnych inštitúcií. Popri tom sa zaoberali štúdiom literárnych zdrojov a realizáciou 41 fokusových skupín za účelom zisťovania novovynárajúcich sa potrieb detí a mládeže, pričom 11 fokusových skupín sa realizovalo priamo s deťmi a mládežou. Zvyšok fokusových skupín bolo realizovaných s pedagógmi, rodičmi a pracovníkmi MVO. Celkový počet participantov bol 123. Prieskum popisuje nasledovné potreby detí a mládeže:

- Potreba prítomnosti rodičov a ich angažovanosť pri výchove detí
- Potreba vzdelávania rodičov k pochopeniu svojich detí
- Potreba vytvárania sebaúcty u dieťaťa a rešpektu voči odlišnostiam
- Potreba porozumenia detí tomu, čo sa v škole učia
- Potreba budovania bezpečného a podporujúceho prostredia v škole a pozitívnej sociálnej klímy i mimo školy
- Vnímanie detí a komunikácia s nimi s rešpektom
- Potreba takých pracovných podmienok pre rodičov, ktoré by poskytovali temporálny priestor na primeranú angažovanosť na výchove detí
- Potreba podpory spolupráce zameranej na pomoc deťom v uspokojovaní ich potrieb
- Potreba ďalšieho vzdelávania sa ľudí pracujúcich s deťmi (Piovariová a kol., 2009)

Problém, ktorý pomenovali participanti tohto prieskumu je okrem iných problémov aj nespokojnosť so spôsobom vyučovania. Deti z hľadiska prípravy na vyučovanie môžeme

rozdeliť na 2 skupiny: jedna, kde sú deti, ktoré sa učia sústavne, a druhá, v ktorej sa učia nárazovo, chýba stred. To znamená, že deti vyučovanie nenadchne natoľko, aby mali potrebu sa sústavne na vyučovanie pripravovať. Táto apatia k vzdelávaniu však vychádza zo spôsobu vzdelávania, konkrétne s nespokojnosťou s prevyšujúcim memorovaním poznatkov nad diskusiou a uvažovaním. Nespokojnosti detí je potrebné venovať dostatočnú pozornosť, pretože následkom veľkého tlaku na deti a dlhodobej nespokojnosti sú negatívne javy. Urážanie, používanie vulgarizmov, provokácie, či fyzické útoky je niečo, čo je v spoločnosti od nepamäti. Nárast agresie je ale dnes zaznamenaný nielen medzi deťmi navzájom, ale aj voči dospelým. Najčastejšie ide o vulgárne vyjadrovanie sa detí o vlastných rodičoch a neúctivé správanie sa. Agresia je u detí v súčasnosti podceňovaná a vulgárne správanie sa detí v spoločnosti sa stále viac toleruje (Piovariová a kol., 2009). Necitlivosť voči potrebám detí a nevnímanie tlaku pôsobiaceho na súčasnú mládež sa nám tak v budúcnosti môže vypomstiť.

Správa o potrebách detí a mládeže v meste Banská Bystrica

Správa popisuje mnoho oblastí resp. javov, v rámci ktorých sa dnes objavujú potreby detí, ktoré sme v minulosti dostatočne neregistrovali. Javy, ktoré sú popísané v tejto správe rozpracovala Katedra sociálnej práce na pedagogickej fakulte Univerzity Mateja Bela. Metódy skúmania, ktoré využili pre zistenie javov a potrieb boli dotazník, focusová skupina a polo-štruktúrovaný rozhovor. Celkovo zrealizovali 15 focusových skupín, 22 polo-štruktúrovaných rozhovorov s rôznymi participantmi a do kvantitatívneho výskumu zakomponovali údaje 266 participantov. Javy, ktoré zapríčiňujú novovynárajúce sa potreby detí a mládeže sú podľa tejto správy nasledovné:

- Život vo virtuálnej realite
- Fenomén rýchlej doby
- Presýtenie informáciami
- Vyššia tolerancia voči negatívnym javom
- Lenivá generácia
- Extrémizmus
- Zvyšujúce sa sociálne rozdiely medzi deťmi
- Štruktúrovanosť detstva
- Strata duchovných hodnôt
- Neskoré osamostatňovanie mladých ľudí
- Zmena vzťahov medzi ľuďmi

- Zmena roly školy v živote detí
- Zmeny v zamestnanosti
- Zvyšovanie drogovej závislosti
- Boom zdravého životného štýlu
- Nezdravý životný štýl
- Zmena vzťahov v rodine
- Predčasné partnerské vzťahy a sexuálne skúsenosti
- Segregácia mladých ľudí so zdravotným postihnutím vo vzdelávaní, na trhu práce a vo voľnom čase
- Nepriateľský postoj rómskych detí voči majorite

V súvislosti s všetkými oblasťami/javmi, popisujú autori správy riešenia týchto javov a potrieb, ktoré sa v ich kontexte objavili. Poskytneme výklad len k javom, ktoré súvisia s rozvojom technológií a s celkovým psychickým zdravím detí.

Možnosť pomôcť je aj vďaka rozvoju technológií dostatok. S rozvojom technológií však prichádza aj ich narastajúca dostupnosť pre takmer všetky vrstvy obyvateľstva. Zaoberať sa počítač a smartfón so základným hardvérom už nie je veľká položka finančného rozpočtu. Z toho dôvodu už rodičom nie je náročné svojim deťom zaoberať takéto zariadenia. Problém nastáva v tom, že deti trávia vo virtuálnom svete veľa času a pomoc vyhľadávajú len cez často neoverené stránky a články. Tento fenomén má za následok, že deti prijímajú často dezinformácie.

Novo vynárajúcim javom dnešnej doby je presýtenie informáciami. Kritické zvažovanie pravdivosti informácií ponúkaných zo všetkých strán sa stáva „bežnou potrebou“ v prípade, ak sa nechceme stať obeťami dezinformácií, hoaxov, falošných správ a správ, ktoré sa nezakladajú na pravde a mohli by mať negatívne následky. Deti a mládež by sme mali pred takýmito nepravdivými informáciami chrániť. Potreba detí a mládeže je však zvažovať možnosti a porozumieť im. Deti majú potrebu prezentovať svoj názor aj na jednotlivé zdroje informácií a diskutovať o nich. Riešením presýtenia informácií by mala byť podľa správy mediálna výchova v školách, zmena spôsobu výučby, zabezpečenie viac priestoru na prezentáciu názorov detí a mládeže, zriadenie podporného personálu v štátnych organizáciách a zameranie sa na rozvoj rodičovských zručností a vedomostí spojenými s filtráciou informácií nevhodných pre deti. Dieťa potrebuje chápať zmysluplnosť toho, čomu ich chceme naučiť a tiež má tendenciu hľadať vzory v dospelých. Na to, aby sme dieťa ochránili pred nepravdivými správami, ale

zároveň, aby sme deťom a mládeži zabezpečili istotu, je potrebné v práci s nimi stanoviť pravidlá a jednotné hranice, ktoré by sme dodržiavali rovnako ako ony. Nad deťmi a mládežou je potrebné držať ochrannú ruku a zároveň prejavovať prirodzený záujem, ktorý by okrem dobrého vzťahu vyvolal dôveru, ktorá znamená hlbšie ponorenie a lepšiu ochranu detí a mládeže pred potencionálnymi rizikami (Brozmanová a kol. 2017).

Problémom obsluhovania mobilu, počítača, či tabletu u detí a mládeže je tiež to, že je to pasívnou aktivitou z hľadiska fyzickej aktivity. Väčšinou pri obsluhovaní takýchto zariadení sedíme, či dokonca ležíme a to predstavuje polohy tela, kedy je uvoľnené a svalstvo tela ostáva uvoľnené. Pri náraste intenzity používania výpočtovej techniky vzniká asimilácia na takéto polohy a nechutenstvo vykonávať aktivitu, ktorá by vyžadovala od nás väčšiu fyzickú námahu (Oudenhoven, Wazir, 2006). Na to, aby sme u detí premohli túto absenciu motivácie a nechutenstva k fyzicky náročnejším aktivitám, mali by sme reflektovať, že dieťa potrebuje robiť veci z vlastnej iniciatívy pre seba ako rovnocenná osobnosť s dospelými a mať svoj vlastný priestor na prácu a vyjadrenie svojho názoru. Na to, aby sme prispeli k spomínanej motivácii vykonávať fyzické aktivity a reflektovali potreby detí, stojíme pred výzvou. Výzva spočíva v snahe rozvíjať sebamotiváciu, sebavedomie, rozhodovanie detí a v snahe rozvíjať vzájomnú spoluprácu (Brozmanová a kol., 2017).

Potrebou detí, a to chlapcov či dievčat, je byť ocenený a uvedomovať si dôvod svojho ocenenia a k uspokojeniu tejto potreby neprospieva porovnávanie, pejoratívna kritika a osočovanie. Dieťa potrebuje cítiť, že je výnimočné a nie je pre ostatné deti „out“. Potrebuje niekam patriť, byť akceptované a zažívať úspechy, ako výsledok zadosťučinenia vynaloženej snahy.

Deti a mládež je potrebné podporovať a chrániť. Deti dnes často zažívajú nepríjemný strach, stres, násilie, ale napr. aj porovnávanie. V záujme ochrany detí a udržania, ich psychického zdravia vidí správa o potrebách detí a mládeže v meste Banská Bystrica nasledovne: Je potrebné zriadiť personál v štátnych organizáciách, linku detskej dôvery, podporovať tvorbu zmysluplného vzdelávacieho prostredia, ktoré by zabezpečovalo bezpečnosť aj prostredníctvom zaradenia aktivít, ktoré by sa venovali prosociálnemu správaniu (Brozmanová a kol., 2017). Na správu o potrebách detí a mládeže sa budeme odvolávať aj v nasledujúcej podkapitole, pretože poskytuje pomerne komplexné potvrdenie jednotlivých súčasných potrieb detí a mládeže.

2.1 Súčasnú potrebu detí a mládeže z perspektívy pracovníka s deťmi a mládežou

Virtuálny svet sa dnes rýchlo rozširuje a ponúka mnohé možnosti získavania informácií a prezentovania sa v rámci internetu. Deťom sú dnes na internete predstierané úspešné a významné osobnosti v oblasti športu, módy, hudby, kinematografie a zábavy. Reflektovaním a sledovaním takýchto persón sa v deťoch vytvára potreba napodobňovať ich. Táto potreba sa však len simulovaním giest, hesiel, slovníku, filozofie, životosprávy a obvyklých činností pre dieťa zaujímavých osôb neuspokojí. Dieťa by chcelo byť ako oni so všetkým, čo k tomu patrí. To vedie k istému znepokojeniu detí, a tak hľadajú alternatívy a nachádzajú ich priamo zo zdroja, z ktorého sa o živote slávnych dozvedeli. Tlak na konformné správanie, spotrebu produktov reklamovaných v televízií a tlak na jedinečnosť a vynikanie v populárnych zručnostiach je neúprosný. Deťom sa tieto veci páčia a prirodzene sa aj v bežnom svete týmto svojim idolom chcú podobať. Čo má za následok frustráciu v prípade, ak sa dieťa k tomuto ideálu, trendu nie je schopné priblížiť. Následok môže spočívať v zníženom sebavedomí. Pracovníci s mládežou tu stoja pred výzvou sledovania vplyvov takýchto tlakov a o ich stabilizáciu voči deťom na mieru, ktorá by bola pre nich vhodná, no zároveň príliš neobmedzovala ich vlastnú autenticitu (Piovariová a kol., 2009).

Deti v dnešnej dobe majú omnoho viac možností ako kedykoľvek predtým. Majú k dispozícii územie a informácie, ktoré boli pre nich doteraz neznáme, a stretávajú sa s rôznymi situáciami. Či sa jedná o internet alebo o fyzické oblasti, ako napr. študijné pobyty, výlety, ale i príchod utečencov, či vojnového konfliktu, s tým všetkým sa deti zo dňa na deň môžu konfrontovať. Neznámo u detí vyvoláva nové výzvy, možnosti a príležitosti byť s niečím v interakcii. Pre ľudí pracujúcimi s deťmi je však potrebou stimulácia k vytvoreniu si nadhľadu nad situáciou a reflektovať viaceré myšlienkové prúdy. Koncept detstva sa dnes v porovnaní s minulosťou jasne zmenil. Existuje veľká rozmanitosť pohľadov a reflektujúcich prvkov pri nazeraní na detstvo. Najnovším trendom pri definovaní a určovaní požadovaného smeru snahy dospelých pri zabezpečovaní pre deti vhodného detstva je postaviť do roly aktívnych tvorcov deti samotné (Oudenhoven, Wazir, 2006).

Aj keď týmto prístupom úplne neochránime deti pred negatívnymi dopadmi doby, môžeme sa vyhnúť tomu, aby sa cítili deti bezmocne a uchýľovali sa k všeobecne nevhodnému správaniu. Dôležitým sa javí, aby sa deti vedeli prejaviť a obhájiť. Predpokladom využitia svojho plného potenciálu vedomia je dobré zdravie. Častokrát však súčasný životný štýl detí nie je úplne priaznivý pre zdravie detí. Dnes môžeme vidieť prepracovanie detí, ich nedostatočnú koordináciu, športovú zdatnosť, nezdravé stravovanie, problémy s fajčením a pitím alkoholu, skoré začatie sexuálneho života, vplyv elektromagnetického smogu, atď.

(Piovariová a kol., 2009). Preto na jednej strane treba poskytovať deťom slobodu, ale zároveň aj ochranu. Ochranu pred vplyvom potencionálne nebezpečných skupín, priestranstiev, ale aj pred virtuálnymi hrozbami.

V počítačoch a smartfónoch nachádzajú deti videohry, kde sa môžu ponoriť do nového sveta, kde platia iné pravidlá, kde sa môžu stať ešte lepšími ako slávne osoby z internetu. Tento „skvelý život“ v hre však zasahuje do sveta reálneho. Problém je v tom, že vďaka hrám sa vytvárajú v deťoch nové otázky, možnosti a výzvy, ktoré sú v hre dosiahnuteľné pomerne jednoduchým spôsobom v porovnaní s realitou. Scenár z hry je však vymyslený a existuje iba vo virtuálnom svete.

Tým, že dnešná generácia detí pomerne intenzívnym spôsobom lipne na technológiách a virtuálnej zábave, nie je ničím výnimočným, keď je mnohokrát skúsenejšia v používaní výpočtovej techniky ako dospelí. Avšak napriek ich rýchlej schopnosti učenia sa by sme my dospelí pri našej intelektuálnej zodpovednosti mali dozerat' na ich bezpečnosť aj v kyberpriestore. Aby sme však zachovali rovinu potrieb detí, povedzme si, čo ich láka na využívanie internetu a technológií. Zjednodušene povedané, sú to podľa nás možnosti:

- byť v kontakte s ľuďmi
- nadviazať nové kontakty
- zapáčiť sa
- získať úctu
- zlepšiť si predstavu o sebe samom
- naučiť sa niečo nové
- zabaviť sa na videách, obrázkoch a v moderných hrách, kde na chvíľu odídeme do sveta, kde je možné skoro všetko

Všetky tieto novovzniknuté možnosti/potreby sú v stále rovine sociálnej a pri podrobnej analýze je ich možné priradiť k Maslowovej pyramíde potrieb. Potreby detí sú podmienené aj životným štýlom, ktorý vychádza z prostredia, v ktorom sa dieťa nachádza. Životným štýlom zjednodušene označujeme druh správania a myslenia. Do životného štýlu zahrňujeme to, aké má človek postoje, potreby, hodnoty, medziľudské vzťahy, aké má záujmy, záľuby ako si organizuje svoj čas, ako sa stravuje, či športuje, aký charakter aktivít najčastejšie vykonáva, atď. Životný štýl sa mení v závislosti od veku dieťaťa, sociálnych zmien v rámci vývoja a v závislosti od interakcií a učenia sa. Charakteristický znak dnešnej mládeže je využívanie komunikačných technológií. Nadmerné využívanie výpočtovej techniky má za následok pokles

fyzickej aktivity a predstavuje riziko voči zdravému spôsobu života. Riziko spočíva v prípadoch, kedy deti kvôli technológiám obmedzujú spánok a vďaka obsahu prezentovanom na zariadení začnú považovať užívanie alkoholu, tabaku, či iných návykových látok za niečo, čo je „v pohode“. Inak povedané tolerancia voči návykovým látkam sa aj vďaka obsahu prezentovaného v kyberpriestore môže značne zvýšiť.

Vplyv dnešnej doby spôsobil, že deti a mládež sa zžili s virtuálnym svetom.

Potreby, ktoré sa vynárajú v súvislosti s virtuálnym svetom, spočívajú v udržiavaní kontaktov, hľadania zábavy a posilnenia sebavedomia. Deti potrebujú mať pevné a dôverné vzťahy, potrebujú niekam patriť, mať svoje vzory, získať uznanie, zaujať na seba pozornosť, tráviť čas s rodičmi, komunikovať s ľuďmi bez rizík, mať k dispozícii na výber zaujímavé programy, disponovať vedomosťami a zručnosťami spojenými s informačnými technológiami, cítiť sa slobodne, byť aktívny, byť zaujímavý pre iných a v niektorých prípadoch ostať v anonymite.

Výzvy pre pracovníkov s mládežou v súvislosti so spomínanými potrebami sú: pracovať s mládežou systematicky, hľadať možnosti pre aktivity v rámci voľného času detí a mládeže, informovať deti a mládež o aktivitách zrozumiteľne a pre deti atraktívne, nadobudnúť vedomosti o pozitívach a negatívach jednotlivých oblastí vo virtuálnej realite, nemoralizovať, spopularizovať aj „tradičné čítanie“, prispieť k rozvoju emocionálnej inteligencie, zabezpečiť služby, ktoré by poskytli náhľad do internetového sveta detí pre ľudí, ktorí sa podieľajú pri starostlivosti, výchove a vzdelávaní detí a mládeže (Brozmanová a kol. 2017).

Novovynárajúce sa potreby sa nenachádzajú len vo fyzickom svete, ale zasahujú aj do kyberpriestoru. Znakom, ktorým sa vystihuje dnešná mládež, je potreba poznávania a prezentovania sa. Dnes je uspokojovaná spravidla médiami, internetom a sociálnymi sieťami. Spomenieme si ďalšie novovynárajúce sa potreby detí, ktoré sú v rámci kyberpriestoru. Pomenujeme si ich z knihy od Eckertovej „*Bezpečnosť detí na internetu*“ a z knihy od Gregusovej „*Deti v sieti*“ a poskytneme opis, ktorý sa zakladá na skúsenostiach a znalostiach autora monografie, ktorú čítate.

- Deti a mládež na internete zaujímajú práve fotografie a videá, ktoré pozerajú, zdieľajú a šíria ďalej. Riziká, ktoré sa vynárajú s touto potrebou, sú že v rámci surfovania na internete sa ľahko dostanú k neprístupnému zakázanému obsahu a k pornografii. Navyše súbory, ktoré medzi sebou zdieľajú, majú autorské práva a ich šírenie je nezákonné.

- Potreba nadväzovania kontaktov na internete je saturovaná na sociálnych sieťach. Na týchto serveroch môžu stretnúť stratenú rodinu, najlepších kamarátov, lásku svojho života, ale tiež pedofilov, manipulátorov, členov kultov a siekt, agresorov, aktérov šikany, kyberšikany a ľudí, ktorí s úsmevom na tvári poskytnú či predajú údaje, ktoré sme im poskytli a poskytujeme na sociálnych sieťach vo svojich príspevkoch a v správach. Možným preventívnym opatrením by bolo písať si len s ľuďmi, ktorých poznáme osobne a poskytovať o sebe čo najmenej osobných informácií, zvlášť profilom, ktoré sú zjavne „nepravé“, t.j profily, kde je popisovaná a vyobrazená osoba zjavne vymyslená, alebo sa za niekoho iného vydáva.
- Potreba zapáčiť sa a zlepšenie predstavy o sebe samom je spojená znovu so zdieľaním fotografií a fungovaním na sociálnych sieťach slúžiacich na zoznamovanie, tzv. zoznamkách. Riziká vychádzajúce z tejto potreby sú evidentné - pedofili, agresívni ľudia, sexuálni predátori, ľudia zahrávajúci sa s citmi mladých ľudí, posmešné správy, zdieľanie našich fotografií so sexuálnym podtónom iným používateľom, atď. Všetky tieto záležitosti môžu viesť až k suicidálnym sklonom detí a mládeže. Pokiaľ nie sú včasne podchytené sprevádzajúce znaky, ktoré by detekovali zlú náladu, depresie, sklamanie, či stratu vhodnej predstavy o sebe a o živote, môže byť neskoro.
- Potreba zapáčiť sa, či skôr túžba dieťaťa po niečom, môže tiež vyoscilovať až do podoby nevyžiadanej transakcie pre rodičov. Dnes majú ľudia svoje počítače a mobily prepojené s kreditnou kartou, ak tento účet nie je dvojito zabezpečený, môže nastať, že si dieťa, či už zámerne alebo nie, objedná produkt alebo službu, o ktorú jeho rodičia nestoja a nesúhlasia s ňou. Preto si je potrebné nastaviť aj technické záležitosti zariadení a dieťa náležite poučiť o závažnosti kúpy produktov na internete a trvať na konzultácii pred takýmto činom. Nehovoriac o možných podvodoch, ktorých sa môžu stať obeťou.
- Potreba naučiť sa niečo nové sa zdá ako „fajn“ a povieme si: „Dieťa sa vzdeláva a baví ho to“, no aj táto potreba môže byť dvojsečná. Vedomosti nesú so sebou moc, dajú sa využiť naším spôsobom, no pri čítaní niektorých druhov náučnej literatúry môže nastať, že deti preberú študovanú ideológiu úplne a začnú ju striktne dodržiavať. Niekedy môžu pôsobiť ako maniaci. Zalarmovať by sme sa mali, ak sa jedná najmä o poznatky a filozofiu týkajúcu sa či podnecujúcu k rasizmu, užívaniu drog, k násiliu, k propagácii

anorexie a bulímie, k sebapoškodzovaniu, samovražďám a k nebezpečnému správaniu vychádzajúceho z ideológie nejakého kultu či sekty. Deti sa rýchlo pre veci nadchnú a vyhovoriť im niečo, čo je zjavne pre nich nevhodné, nie je zďaleka jednoduché. Preto je vhodné si s dieťaťom vybudovať dôverný vzťah, kedy si rodič a dieťa hovoria o všetkom a mohli tak analyzovať prípadné riziká. Treba prejavovať o dieťa záujem, zaujímať sa o to, koho má rado, čo ho trápi, s kým si rozumie a s kým zasa nie a viesť dieťa ku kritickému mysleniu, že nie všetko, čo je na internete, je pravdivé a má dobrý úmysel a že je potrebné si vybrať to, čo je pre nás vhodné a čo nie. To sa zdá ako vhodná prevencia nežiadúcich rozhodnutí detí a mládeže.

- Potrebu zabaviť sa spájame s rizikom závislosti na počítačových hrách, dnes sa jedná spravidla o hry, ktoré sa odohrávajú na internetových serveroch, sú online a zabezpečujú tiež komunikáciu medzi hráčmi. Takáto závislosť sa často prejavuje nepozornosťou dieťaťa, snami dieťaťa o tom, ako sa dieťa hrá a nesústredenosťou prameniaca z neustále „uväznenou myslou v hre“. Tieto hry majú spravidla istý obstarávací poplatok, ktorý nie je malý, sú však aj hry, ktoré sú „úplne zadarmo“, no pri bližšom zoznámení sa s internetovou hrou zistíme to, že preto, aby sme si ju mohli užiť, potrebujeme zaplatiť ďalšie poplatky za vylepšenia, ktoré nám prinášajú pocit víťazstva a aj predtým spomínanej potreby úcty, ktorá je uspokojovaná, a to zo strany iných hráčov. V hre sa na chvíľu môžeme stať tým hrdinom, ktorého si niekedy aj sami vytvoríme, deti a mládež si vytvárajú také postavy avatarov, ktorými by chceli byť v realite, stanú sa tak tými, akými momentálne chcú byť, lebo takto sú „machri“. Návrat späť do reálneho života však môže byť neľahký, ak sa s postavou dieťa skoro zosynchronizovalo. V tom prípade je potrebné jemne dieťaťu predostrieť iné možnosti využitia voľného času, presvedčiť ich o atraktivite iných aktivít a venovať sa im o čosi viac. To je niekedy príčinou takéhoto problému, dieťa sa nudí, jednoducho nemá čo robiť, keď príde zo školy, rodičia s ním trávajú len veľmi málo času a ak navyše nemá veľa priateľov, ako sa to môže stať na niektorých menších dedinách, dieťa podľahne virtualite. Nie vždy však môže byť príčinou takejto závislosti nuda, môže byť ňou aj nezanietenosť. Deti a mládež si nevedia vybrať a nájsť záľubu a hra sa pre nich javí ako vhodná alternatíva iných záľub. Korene tejto neschopnosti alebo nesaturácie potreby zamerania svojho snaženia a záľuby u detí, môžu pozostávať od nedostatočného finančného zabezpečenia rodičov až po nedostatok času rodičov na dieťa a iné bariéry

brániace vhodnejšej kognitívnej zaangažovaností detí a mládeže (Eckertová, 2013), (Gregussová, 2013).

Aby sme však nové technológie neopisovali len v zlom svetle povieme, že technológie pre nás, ale aj pre deti a mládež, predstavujú výborného pomocníka, ktorý nám pomôže s učením, prácou, keď treba, tak nás zabaví, rozosmeje... no dokáže nás aj ovládnuť a zničiť. Preto je potrebné dieťa poučiť o rizikách, o vhodných spôsoboch nastavenia svojich internetových účtov, o voľbe internetových stránok a hier a o výbere ľudí, s ktorými je bezpečné komunikovať. Internet tvoria ľudia, niektorí eticky správne a iní nie. Internet je teda v rukách rozumného a poučeného dieťaťa dobrým sluhom, no pre zanedbávané a nepoučené deti a mládež môže predstavovať zlého kráľa stojaceho nad nimi.

V súčasnosti virtualita ovplyvňuje realitu. Znepokojujúce na tom je, že sa blížíme k tomu, že vnímanie nedávno populárnych vecí v reálnom svete a vo virtuálnom svete, rok starých softvérov a hardvérov sa stáva niečím tak rýchlo starnúcim, že je to dnes už dávnou minulosťou a čo je nové, to sa stáva naliehavou požiadavkou pre dnešok. Prílišné lipnutie na technológiách predstavuje pomerne vysokú finančnú záťaž pre rodinný rozpočet a predstavuje tiež vzd'alo vanie sa od bazálnych sentimentálnych dôvodov radostí z reálií fyzického sveta, s čím býva spojené podceňovanie vzťahovej dôležitosti k blízkym a dobrovoľné ochudobnenie sa o veľa príležitostí.

Tvrdenie podporuje aj spomínaná správa o potrebách detí a mládeže v meste Banská Bystrica, ktorá hovorí, že je v súčasnosti potrebou neustále vlastniť nové veci. Tiež v nej nájdeme jav, ktorý prichádza simultánne s touto potrebou a je to vytrácanie duchovných hodnôt. Potrebou rodinných príslušníkov je mať čas na seba, na rodinu a svojich známych, čo znamená, že je potrebné prílišnú zameranosť na technológie nahradiť zážitkami, ktoré by boli približne rovnako atraktívne ako vo virtualite. Z čoho vyplýva, že je potrebné deťom zabezpečovať nové podnety, ktoré by predstavovali pre deti zaujímavé, ale zároveň zmysluplné trávenie času. Podľa správy o potrebách detí a mládeže v meste Banská Bystrica je pre nás potreby detí v súvislosti s javom rýchlej doby saturovať nasledujúcim spôsobom. Je potrebné umožniť deťom prežiť si zážitok, ktorý by v nich významne zarezoval, ponúkané možnosti sú napr. dobrovoľníctvo, či pobyty v zahraničí (Brozmanová a kol. 2017).

Takéto zážitky spolu s výchovnými a morálnym pôsobením rodičov môže u detí vytvoriť hodnotový rámec, ktorý potvrdí dôležitosť nemateriálnych vecí a ich vyššiu dôležitosť v porovnaní s materiálnou zložkou. Pre to, aby takéto pôsobenie rodičia mohli zabezpečiť musia byť však logicky pri dieťati pravidelne a dostatočne fyzicky a psychicky prítomní.

Rodičia dnes čoraz menej času trávia s deťmi. Častým dôvodom ich neprítomnosti je migrácia rodičov za prácou. Zatiaľ, čo v minulosti za prácou odchádzali vo väčšej miere otcovia, dnes sa situácia zmenila a už odchádzajú aj matky (obaja rodičia), čo má za následok, že s deťmi trávia málo času. Deťom chýbajú rodičia najmä emocionálne. Nemajú čas rodičom porozprávať o tom, čo prežívajú a čo potrebujú. Ak sú rodičia dlhšiu dobu od svojich detí preč, deti postupne nadobudnú obranný mechanizmus, ktorý spočíva v tom, že presvedčia samých seba o nepotrebnosti im vykladať svoje problémy. Čo spôsobuje narušenie vzťahu rodič - dieťa (Piovariová a kol., 2009).

Dnešná doba má naozaj širokospektrálne následky na rodinu a život detí. Zmena vzťahov pod vplyvom dnešnej doby sa dostala do zmeny vzťahov v rodine. Súčasná rodina sa vo väčšine prípadov odlišuje od tej tradičnej. Zmena spočíva v rodových rolách, vyrastaní detí v rozvedených, jednogeneačných a neúplných rodinách. Zmena tiež nastala vo veku prvorodičiek, ktorý sa čím ďalej predlžuje, čo má vplyv aj na charakter vzťahu starých rodičov k vnúčatám. Deti potrebujú rodičov a uspokojovanie duševných potrieb, ktoré im vedľa uspokojit' len najbližší ľudia, v ktorých prirodzene temporálne zazrú vzory pre ich budúci rodinný život (Brozmanová a kol., 2017).

Okrem vplyvov vychádzajúcich z aktuálnej situácie sa menia aj činnosti, ktoré v súčasnosti vykonávame. Sú orientované viac na virtualitu, prácu s počítačom a automatizáciu. S týmito zmenami však prichádza „ruka v ruke“ aj zmena povahy vzťahov medzi ľuďmi. Nemôžeme však povedať, že by táto zmena pre nás znamenala posun vpred a niečo pozitívne. V súčasnosti sú vzťahy čoraz neistejšie, menej stabilnejšie a komplikovanejšie. Materiálne veci technologické „gadgets“ v súčasnosti supľujú medziľudské vzťahy, ktoré sú koreňom nespokojnosti ľudí. Vo svetle skutočností dnešnej doby je miestne zamyslieť sa nad výrokom. J.J. Rousseau „*Človek je od prírody dobrý, spoločnosť ho pokazila.*“ Či snáď pokrok? „Späť k prírode“ povedal by zrejme Rousseau. Avšak myslíme si, že progres smerom k lepším vzťahom v spoločnosti môže nastať aj vzájomne s vývojom vedy a techniky. Práca s ľuďmi by však mala pravidelne napredovať a rozširovať polia svojej pôsobnosti a byť pripravená na javy, ktoré by človeka vzdal'ovali od človeka. Najzásadnejšie potreby detí sú „prírodné potreby“. Je to potreba istoty, bezpečia, lásky, pozitívnych vzorov, dôvery a sebadôvery, starostlivosti od rodičov, podpory, spoločných zážitkov, pevných medziľudských vzťahov, jednoty, otvorenej budúcnosti a členstvo v milujúcej rodine.

U detí a mládeže je významné podporovať spomínané sociálne potreby a ich samostatnosť a motiváciu. Avšak tlak dnešných rodičov a spoločnosti však môže byť niekedy príliš vysoký

a preto získavame opak a deti nechceným spôsobom nasmerujeme nachádzať útočisko vo virtuálnom priestore.

Vo svete existuje isté zameranie, ktoré máva paradoxné účinky, nenachádzame vysvetlenie, prečo je to tak. Myslíme si však, že oddialenie pozornosti od prílišne lipnutého aspektu za pomoci chcenia opozita či inej veci, má za následok pôvodne chcený výsledok. Teda, aspoň niečo podobné popísal Frankl vo svojej knihe „*Napriek všetkému povedať životu, áno*“ (Frankl, 2011). V praxi to môže vyzerat' tak, že nie je potrebné vyvíjať na deti prílišný tlak k tomu, aby sa správali podľa nejakých ideálov. Deťom je potrebné poskytovať slobodu, ochranu a rozvoj podľa ich záujmov a preferencií. Je prirodzené, že sa mení doba a správanie detí a aj, keď niektoré aspekty môžu byť pre staršie generácie nepochopiteľné neznamená to, že sú nutne ohrozujúce. Zmeny je potrebné akceptovať a len takýto druh myslenia je vhodný pre rozvoj a ochranu detí, ktorú v dnešnej dobe tak nevyhnutne potrebujeme.

3. Potreby detí a mládeže v meste Rimavská Sobota

V tejto kapitole sa budeme zameriavať na jednotlivé tematické kategórie, ktoré vychádzajú z výskumu, ktorý sme realizovali prostredníctvom focusových skupín v meste Rimavská Sobota. Kapitola poskytuje rozsiahly a podrobný odborný opis údajov získaných v rámci výskumu a tiež konfrontuje zistenia s relevantnými informáciami z odborných zdrojov. Kapitola teda implicitne zahrňuje časti, ktoré poznáme v akademickom prostredí a v štýle písania záverečných prác IMRAD pod názvom Výsledky a Diskusia. Implicitné rozloženie týchto častí práce je zámerné, pre čo najväčšiu zrozumiteľnosť v súvislosti s popisovanými témami v podkapitolách, ktoré sa orientujú na vybrané oblasti. Časť metódy však popisujeme osobitne, pretože je to dôležitou súčasťou vytvorenia si kontextuálneho obrazu na predkladané zistenia.

3.1 Metódy

Náš výskum môžeme určiť za základný empirický výskum v Fenomenologickom designe, ktorého cieľom je identifikovať a analyzovať novovynárajúce sa potreby detí a mládeže v meste Rimavská Sobota. V rámci realizácie výskumu a zisťovania údajov sme využili metódu focusovej skupiny, ktorá je vhodná pre rýchle získanie veľkého množstva informácií. Výskumná otázka, ktorá odštartovala náš výskum znela nasledovne: **Aké sú potreby, problémy a výzvy detí a mladých ľudí v meste Rimavská Sobota?** Okrem spomenutej výskumnej otázky sme sa však zamerali aj na ďalšie oblasti, ktoré môžeme prezentovať, ako čiastkové výskumné otázky:

- S akými problémami a výzvami sa stretávajú deti a mládež v meste Rimavská Sobota?
- Ako vnímajú súčasnú situáciu mesta deti a mládež v meste Rimavská Sobota? / Ako sa žije v meste Rimavská Sobota z pohľadu detí a mládeže z mesta Rimavská Sobota?
- Čo chýba deťom a mládeži v meste Rimavská Sobota? / Čo by privítali deti a mládež v meste Rimavská Sobota?

Medzi výskumnú vzorku patrili participanti, ktorí pochádzajú z mesta Rimavská Sobota, alebo sa väčšinu času zdržiavajú v meste Rimavská Sobota. Participanti boli z miestnej Strednej školy technickej a agropotravinárskej RS, z Centra pre deti a rodinu RS, z Centra voľného času Relax RS a zo Základnej školy Dobšinského v Rimavskej Sobote. Celkovo sme realizovali 7

focusových skupín s celkový početom 89 participantov, ktorí boli vo veku 12 až 17 rokov. Výber vzorky bol realizovaný dostupným výberom a podľa záujmu a súhlasu participantov.

Samotný koncept otázok na vedenie focusovej skupiny sme prevzali z Metodiky získavania podkladov pre tvorbu mládežníckej politiky na lokálnej úrovni. Otázky vychádzajú z koncepcie novovynárajúcich sa potrieb detí a mládeže z holandskej organizácie Child Development Initiatives v roku 2008, ktoré boli implementované na naše podmienky Nadáciou pre deti Slovenska.

„1. Vedeli by ste pomenovať nejaké nové situácie, trendy, výzvy, problémy a príležitosti, ktoré ovplyvňujú život detí a mladých ľudí, ale sa nevyskytovali pred desiatimi rokmi? Skrátená verzia otázky: Mohli by ste pomenovať nové situácie, príležitosti, problémy, ktoré v súčasnosti ovplyvňujú život detí a mladých ľudí?

2. Aký je vplyv uvedených javov na vývoj detí a mladých ľudí celkovo? Ako vplývajú na zdravie, zdravotný stav detí a mladých ľudí? Ako vplývajú na vzdelávanie detí a mladých ľudí? Ako na ich emocionálny vývoj? Ako to vplýva na ich rodinné väzby a hodnotový systém? Skrátená verzia otázky: Aký je vplyv na vývoj detí? Čo vaši starší súrodenci alebo rodičia ešte nemohli robiť a vy už máte príležitosť? Aké problémy dnes musíte riešiť vy, ale oni ešte nemuseli?

3. Aké sú podľa vás novovynárajúce sa potreby detí a mladých ľudí? Čo podľa vás deti a mladí ľudia potrebujú iné ako predchádzajúca generácia (v škole, doma, vo voľnom čase, od učiteľov, rodičov, iných súčasti komunity)? Skrátená verzia otázky: Aké sú potreby detí? Je možné spojiť otázku 2 + 3

4. Čo je potrebné urobiť na reagovanie/vyrovnanie sa s novo vynárajúcimi sa potrebami? Čo je podľa vás novou úlohou rodičov, školy, mimovládnych organizácií, médií, vlády...?

5. Ako by ste sa vy/vaša organizácia mohli zapojiť – aká by mohla byť vaša rola v reagovaní na novovynárajúce sa potreby detí a mladých ľudí?

6. Záverečné otázky: Je niečo, čo by ste chceli ešte dodať? Popíšte, prosím, ako ste sa v rozhovore cítili? Čo vás počas rozhovoru najviac oslovilo? Skúste povedať, čo si z toho rozhovoru odnášate? Do čoho by ste sa chceli zapojiť?“ (Brozmanová a kol. 2017, Str.13)

Celé vedenie focusovej skupiny bolo štýlom pološtrukturovaného rozhovoru, bolo potrebné sa dopytovať na javy, ktoré sa v rámci fokusovej skupiny objavili. Na zjednodušenie niektorých otázok sme použili vlastné otázky, a to v prípadoch, kedy participantom nebolo úplne jasné a zrozumiteľné načo sa pýtame. Resp. ide o jednoduchšie otázky, pomocou ktorých sme sa dostali k jadru veci, ktorá bola v pôvodnej otázke. Boli to nasledovné otázky:

1. *Nad čím zvyknete v poslednej dobre premýšľať?*
2. *Ako to vnímate?*
3. *Keby som bol čarodejníkom/Džinom a mohol by som vám splniť jedno želanie, čo by to bolo za želanie?*
4. *Čo by sa stalo hneď po splnení vášho želania? (Čo by ste robili vy? Čo by robil niekto iný?)*
/(Táto otázka bola použitá len sporadicky)

3.1.1 Postup realizácie výskumu

Po stanovení výskumnej otázky bolo evidentné, že potrebujeme kontaktovať zariadenia a inštitúcie v rámci mesta Rimavská Sobota. Kontaktovanie prebiehalo v predstihu a s úvahami nad výberom vzorky. Priebeh vybavovania a zabezpečovania prípravy na výskumnú metódu focusovej skupiny bol zo strany jednotlivých zariadení zastrešujúcich respondentov ústretový. Zariadenia sme kontaktovali e-mailom a v niektorých prípadoch sme elektronickú komunikáciu úplne vynechali a prišli výlučne fyzicky. Mesto Rimavská Sobota už poznáme nejaký ten rok, a tak sme zväčša vedeli, kde hľadať participantov, koho kontaktovať a miesta budov jednotlivých zariadení. Samotnému realizovaniu focusových skupín v zariadeniach predchádzal rozhovor s kľúčovými osobami, ktoré s nami spolupracovali na výbere konkrétnych participantov, zabezpečovaní priestorov na realizáciu, plánovaní realizácií vrátane miesta a času realizácie a so schvaľovaním nami vopred stanovených postupov a zámerov výskumného procesu. S prijatím súhlasu s realizáciou v zariadení/škole bol naším ďalším krokom vedomostná, psychická a materiálna príprava na focusovú skupinu. Vedomostná spočívala v získaní a v štúdiu základných informácií o participantoch, psychická v naladení do duševného rozpoloženia, ktoré by bolo účelné na realizáciu diskusií. Zväčša to bolo len neuvedomé prezentovanie potencionálnych scenárov focusovej skupiny v našom vedomí. Uvedomili sme si však, že najlepšia príprava na focusovú skupinu je nezamýšľať sa nad pravdepodobnostnými scenármi a radšej si zabezpečiť materiálne pomôcky, ktoré pomôžu v zvládaní situácií. Po prvej diskusií a druhej diskusií sme prišli na dôležité zistenie. Facilitovanie skupín je náročná záležitosť. Pri skupine participantov, ktorí sa prekrikujú, môžu

považovať váš výskum za možnosť „vystreliť si z vás“ či možnosť upútať na seba pozornosť radikálnymi riešeniami, častokrát prezentované pejoratívnym spôsobom, je práca o čosi komplikovanejšia. Vedeli sme, že skupinu je potrebné zaujať. Tak sme vkladali do diskusií aj trochu seba a aj sami sme v niektorých prípadoch rozprávali o hlbšej podstate problematiky, ktorú sme v tom čase preberali. Pripadalo nám neosožné a nie na základe našich povahových vlastností prívlastne napomínať participantov, aby sa zdržali konania, ktoré by bolo neefektívne pre proces výskumu. Našťastie však takýchto prípadov bolo málo a buď sme mali po ruke človeka, ktorý nám s tým pomohol, alebo sme si s tým poradili sami takým spôsobom, aby sme nevzbudzovali v participantoch autoritárstvo. V rámci procesu realizácie diskusií sme si všimli zvláštny druh „srandy“, ktorú by sme označili za srandu, v ktorej osoba hovorí svoj úprimný názor na vec, má však pochybnosti o správnosti, či odsúdenia hodnosti svojho tvrdenia, a tak sa vyhne týmto svojim vnútorným strachom a pochybnostiam formuláciou a prezentovaním, ktoré by sa vyznačovalo podaním, ktoré je považované za „srandovné“. Tzv. vtip, ktorý spočíva v tom, že osoba povie svoj názor a pohľad na vec a overí si to takým spôsobom, že ak sa stretne s nesúhlasom ostatných, presvedčí druhých, že to, čo hovorí, si skutočne nemyslí. Čiže, tzv. (vtip/svoj pohľad, postoj, predstava), za ktorým sa použije, či už slovne, alebo štýlom prednesu anulujúci aspekt „ale nie“ v prípade zamietnutia pôvodného tvrdenia zo strany ostatných. Jednoducho povedané jedná sa o výpoveď, o ktorej máme vo veľkej miere pochybnosti, a preto ju povieme spôsobom, ktorý dokáže tvrdenie bez závažných následkov odvolať. Môžeme to považovať za istú absenciu argumentov, či neochotu vstupovať do rozporu so zúčastnenými, nedostatok záujmu premýšľať, nedostatok informácií o diskutovanom jave, atď. Motívov môže byť naozaj veľa, podstatným ale bolo reflektovať a čítať medzi riadkami tvrdenia, ktoré participanty prezentovali. Počas realizácie focusových skupín sme tiež prišli na to, že bude efektívnejšie robiť si poznámky o priebehu diskusií a na základe nich sa ďalej pýtať. Týmto by sme si zabezpečili okruhy javov, ktoré je potrebné ďalej prediskutovať, hľadať perspektívy a prípadné riešenia problémov. Najskôr sme mysleli, že to bez nejakého asistenta nezvládneme, no niekedy nemáte na výber. A retrospektívne považujeme za úspech už len to, že sme sa na takýto výskum dali. Toto zapisovanie nám veľmi pomohlo pri realizácii ďalších focusových skupín, ktoré sme realizovali. Čiže po prvej focusovej skupine sme už vedeli, ako na to a čo ďalej vylepšiť. Priniesli sme si ako aj na prvom stretnutí smartfón, cez ktorý sme nahrávali stretnutie a na začiatku každej diskusie sme použili „Ice Breaker“ a počas samotnej diskusie na položené otázky týkajúce sa výskumu sme používali tabuľky (vytlačené papiere, zalamované vo fólií, kde bolo napísané znenie otázky). V zálohe sme mali tiež tabuľky s jednoduchšou formuláciou otázok na pochopenie, ktoré by vytvárali priestor na multispektrálne odpovede.

Tieto odpovede však bolo nutné prirodzene nasmerovať k smeru odpovede na výskumnú otázku, ale najmä pri niektorých skupinách sa nám to vo veľkej miere osvedčilo. Keď už sme mali všetko materiálne vybavenie, ktoré by nám pomohlo s realizáciou, stále sme mali potrebu niečo zlepšiť, niečo, čo by zabezpečilo, aby sa participanti cítili uvoľnene a mali by ku nám viacej dôvery. Keďže sme do každej focusovej skupiny vstupovali ako „cudzinci“, priestor na nejaké hlbšie vytváranie vzťahu nebola kapacita. Najlepší prístup, ktorý sme však videli, bol prístup zameraný na človeka. Keď sme prišli do „terénu“, snažili sme sa tam vstúpiť ako niekto, kto je tam s nimi, pre nich, niekto, kto má ku ním blízko, vie si ich vypočuť, zaujíma sa o nich a je „Soboťan“. Mali sme dojem, že pri takomto nastavení svojej perspektívy a štýlu práce bolo jednoduchšie pracovať s participantmi. Celý tento proces zisťovania údajov o javoch identifikovaných v meste a zisťovanie novovynárajúcich sa potrieb bol náročnou záležitosťou. Bol však možným vďaka ústretovosti kľúčových osôb zastrešujúcich participantov.

3.1.2 Analýza dát

Analýza spočívala v minimalizovaní osobných pohľadov a v parafrázovaní pomenovaných javov respondentami odborným štýlom popisu. Údaje získané na focusových skupinách sme fragmentovali do tematických oblastí resp. javov, na základe istých vzťahov a údajov v jednotlivých kategóriách. V rámci analýzy sme využili konštantnú komparáciu a dáta sme viackrát zoskupovali do kategórií. Po ukončení kódovania sme pristúpili k fáze interpretácie. Vzniknuté kategórie sme deskriptívne popísali a v niektorých prípadoch s prihliadnutím na ich zrozumiteľnosť sme boli nútení niektoré tvrdenia zo strany participantov parafrázovať a nepodložiť priamym tvrdením, pretože konkrétne údaje sa musia chápať v súvislosti, s atmosférou a štýlom tvrdenia participanta, ktoré sú úplne známe, len pre výskumníka a priamou citáciou, by boli pre čitateľa vo veľkej miere nezrozumiteľné a zbytočné, keďže sa jednalo o jednoslovné odpovede zo strany participantov. Tento postup bol však použitý len výnimočne. V jednotlivých javoch sme sa zamerali na intenzitu a temporálnu stránku opisovaného deja a procesu. Analýza dát spočívala v interpretácii deskriptívnym, či naratívnym spôsobom, bez zásahu do jednotlivých tvrdení respondentov.

3.1.3 Zaistenie kvality

Na zaistenie validity sme do každej diskusie vstupovali s vierou, že zistíme niečo, čo skutočne pociťujú deti ako potrebu a čo je pre nich problémové, či náročné. Snažili sme sa držať tzv. pohľad nezainteresovaného pozorovateľa javov, ktoré participanti popisovali. Nehovorili

sme o svojich názoroch na veci, len sme sa pýtali a na základe odpovedí participantov zisťovali dôvody ich perspektívy. Pomerne často sa môžeme stretnúť so sociálne žiadúcimi odpoveďami, týmto sme sa však chceli vyhnúť vybudovaním neformálnej atmosféry a získaním si dôvery u participantov. Pred každou diskusiou sme sa kratší čas s participantmi rozprávali a dokonca aj po diskusii sme ostali na kratší rozhovor. Máme za to, že participanti boli úprimní a popisovali javy, ktoré pociťujú a vnímajú z rôznych zdrojov vo svojom okolí. Focusové skupiny sme realizovali zväčša sami a len v dvoch prípadoch za prítomnosti učiteľky. Snahu zabezpečiť reliabilitu dát sme realizovali aj konkrétnejšími otázkami k výpovediam participantov, aby sme zabezpečili elimináciu viacznačnosti v chápaní a prípadnému mylnému chápaniu daného javu. Štýl kladenia otázok vychádzal z polo štruktúrovaného rozhovoru, na základe nami videnej potrebnosti sme sa pýtali ďalšie otázky, ktoré boli podmienené vývojom diskusie. V prípadoch, keď nám nebolo úplne jasné, o čom hovorí participant, žiadali sme bližšie vysvetlenie. V prípadoch, keď bol pomenovaný jav zrozumiteľný, snažili sme sa overiť správnosť potvrdením svojej interpretácie participantmi. Interpretácia a subjektivita vo vnímaní bola vo veľkej miere objektívna, participantov sme osobne nepoznali a s cieľovou skupinou nemáme mnoho skúseností, čo je pri skúmaní výhodou za predpokladu, že by výskumník mohol disponovať tzv. skúsenostným súdom, resp. vnímaním participantov cez skúsenosť, ktorú mal v minulosti s ľuďmi podobnými participantom (Zrkadlenie, neuvedomé stereotypy, predsudky).

V nasledujúcom texte, ktorý začína na ďalšej strane si v jednotlivých podkapitolách popíšeme identifikované javy, videné problémy a pociťované potreby a riešenia, ktoré nám participantia popísali. V texte sa nachádzajú konkrétne citácie z focusových skupín.

3.2 Nedostatok pracovných príležitostí a vysoká nezamestnanosť

Tu môžeme vidieť jednotlivé javy, ktoré sú navzájom prepojené. V texte sa vyjadríme k vzťahu medzi jednotlivými javmi.

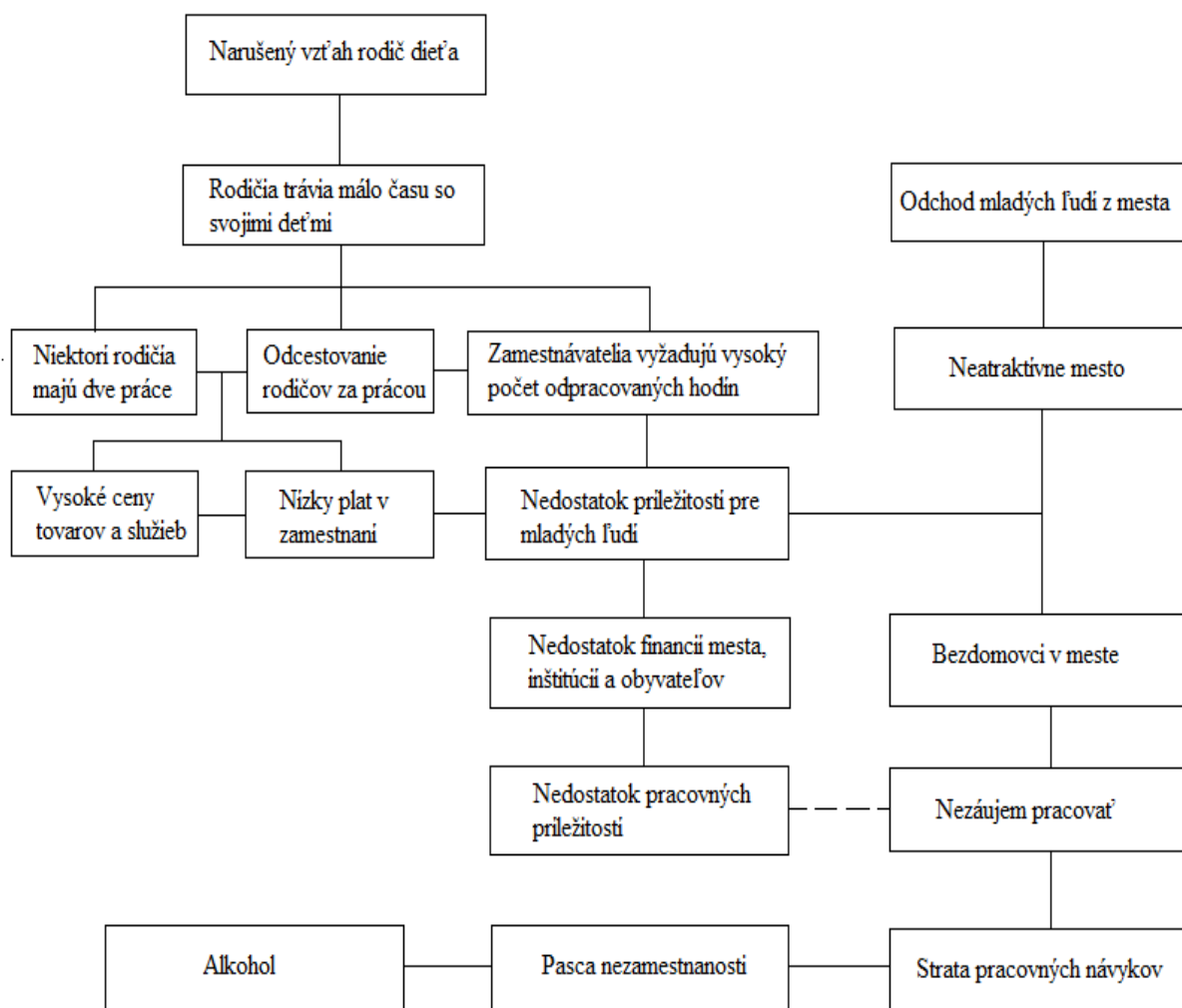

Schéma č.1: Zhora nadol: následky, jav, príčiny

Na to, aby bol čo najviac autenticky citelný stav v meste, použijeme na vytvorenie si obrazu o dvoch najzávažnejších problémov v meste nasledovný výrok účastníka: „*Nefungujú závody, cukrovar predtým to fungovalo, teraz nie. To, že v tomto regióne nie je väčší problém ako financie a zamestnanosť, to je taký najväčší. Nemáme love ani robotu*“ Nedostatok financií

a nedostatok pracovných príležitostí v meste Rimavská Sobota sú problémy, ktoré determinujú rôzne aspekty života obyvateľov mesta vrátane detí a mládeže.

Deti a mládež evidujú nedostatok pracovných miest v meste. „*Kebyže sa vyučím, nech si nájdem prácu nejakú*“ Tiež však evidujú, že v rámci mesta existuje istý počet voľných pracovných miest, ich obsadenie mladými ľuďmi ale sťažuje fakt, že mladí ľudia majú tendenciu odchádzať do väčšieho mesta, alebo do zahraničia za lepšími podmienkami a zárobkom. Deti nezamestnanosť vnímajú tiež prostredníctvom rodičov a známych dospelých, ktorí sú nezamestnaní. Deti vnímajú problematickosť nedostatku pracovných miest v meste a vplyv potencionálnej straty zamestnania rodičov a ich perspektíva do budúcnosti vytvára u detí obavy. Obavy z ich osudu, situácie a z finančnej stránky v rodine v prípade straty zamestnania rodičov. Obávajú sa tiež, že aj oni budú mať v budúcnosti problém nájsť si prácu v meste. Čo ich dostáva do slepej uličky v prípade rozhodovaní sa nad tým, či by chceli zostať v meste. Ich túžba zostať v meste Rimavská Sobota naráža na strach z budúcej potencionálnej odpovede zamestnávateľa, ktorá by vypovedala o absencii pracovného miesta pre uchádzača o konkrétny typ práce. Ako problémové tiež vnímajú to, že kedysi v meste boli závody ako „cukrovar“, „pivovar“ a že tieto závody zavreli a obrali ľudí o pracovné príležitosti v meste. Participanti premýšľajú nad možnosťami zamestnania sa po dokončení svojho štúdia a sú toho názoru, že je potrebné zlepšiť možnosti zamestnania sa po štúdiu. „*Hlavne zlepšiť možnosti zamestnania po štúdiu*“. Ako vhodnú možnosť vidia v zamestnaní sa v populárnej spoločnosti, kde by si našli uplatnenie absolventi odborov miestnych stredných škôl, takáto možnosť tu však má z ich pohľadu absentovať a prijali by príchod takejto spoločnosti do mesta. Iní participanti by takisto prijali príchod firmy, v ktorej by sa mohol zamestnať vysoký počet ľudí a kde by bolo atraktívne pracovné ohodnotenie a presne vymedzený pracovný čas. „*Málo roboty, nejakú fabriku tu treba postaviť*“. Zaobstaranie nových pracovných príležitostí do mesta však vnímajú v širších koncepciách a navrhujú z mesta Rimavská Sobota vytvoriť „*dobrá lokalitu*“ teda lokalitu, ktorá by bola atraktívna pre nového zamestnávateľa. Je faktom, že deti a mládež vnímajú nezamestnanosť v meste a ovplyvňuje to ich život. Nezamestnanosť však „*mladí*“ vnímajú aj priamo a to v nízkom počte až absencii možností brigád. Veľa detí by privítalo brigády, na ktorých by si privyrobili na to, aby si mohli zabezpečiť veci, čo si ich rodičia nemôžu dovoliť alebo by takýmto spôsobom chceli prispieť do rodinného rozpočtu istou sumou peňazí. Konkrétne by študenti privítali príležitosť a možnosť brigádovať v ovocnom sade, ktorý by sa mal na území mesta vysadiť. Najvhodnejší čas na brigádu vidia v období letných prázdnin. Práve v tom období by privítali brigádovanie u zamestnávateľov. „*Keby som mal brigádu,*

mohol by som chodiť, kde by som len chcel, takto si musím pýtať od mamy. Alebo nejaký ovocný sad by sa tu mohol vysadiť. Tam by sa mohlo cez leto brigádovať“

Nachádzame tiež, že citlivosť detí a mládeže z hľadiska nedostatku financií miestnych obyvateľov je zjavná. *„Zlá sociálna situácia doma, povedzme, že rodičia nie sú zamestnaní alebo zlé podmienky majú, kde vyrastajú“* Nedostatok financií má byť v tomto prípade smerodajný v sebedomí a vyvinutí potenciálu dieťaťa. Participanti vnímajú, že deti z chudobnejších rodín nemajú mať aspirácie k vykonávaniu profesie, kde sa vyžaduje vysokoškolské vzdelanie. *„Tak napríklad tie deti zo slabších rodín nemusia mať také ambície nehovorím, že nemajú, ale poviem príklad: dieťa z takej rodiny, povedzme z tej priemernej a z tej, čo má viac peňazí, (si povie) chcem ísť na výšku, budem právnik, lekár, niečo vysoko hodnotené a také dieťa (z chudobnejšej rodiny) si povie budem upratovačka, servismen.“* Na to, aby rodičia deti zabezpečili po finančnej stránke, musia pracovať súčasne vo viacerých zamestnaniach. *„Moja mamina, keď bola ešte tehotná s mojou sestričkou, tak vlastne ona musela chodiť na dve alebo tri roboty.“* Podľa detí má nedostatok peňazí v rodine vplyv aj na citový a osobnostný vývoj dieťaťa. V chudobnej rodine sa môže podľa nich stať z dieťaťa prehnane skromný jedinec alebo jedinec, ktorého považujeme za rizikového. *„Keď je v rodine dieťaťa nedostatok financií, tak vtedy sa aspoň podľa môjho názoru môžu stať z neho len dvaja ľudia. Bud' je to skromný človek, ktorému nič netreba, hlavne, že má rodinu a zdravie, alebo sa z neho stane grázl.“* Nedostatok financií v rodine má spôsobovať aj ďalší problém identifikovaný zo strany detí a mládeže a spočíva v tom, že deti z chudobnejších rodín majú príležitosť navštevovať krásy Slovenska, až keď dospejú, pretože finančné podmienky v takejto rodine nepostačujú k pokrytiu výletov. Nižšia disponibilná suma peňazí rodičov sa má prejavíť aj pri zabezpečovaní ošatenia a vecí pre deti a mládež. Podľa participantov existujú deti, ktoré sa nechávajú zlákať trendami a značkovými vecami a na základe ich vlastníctva sa má určovať istý štandard na to, aby dieťa zapadlo do kolektívu, alebo bolo obľúbené. Podľa detí má finančné zabezpečenie rodín na dieťa nasledovný vplyv: *„Podľa mňa to má vplyv extrémne veľký na všetky deti, čo sa napr. nevedia vyrovnáť kamarátom, tým, čo ich rodičia sú podnikatelia, čiže proste tie deti vidia u bohatších rodičov niečo... čo im môžu dať a tie chudobnejšie deti nemajú to, čo tie bohatšie, napr. toto je jeden veľký problém.“* Podľa skúsenosti detí má finančná stránka rodiny dieťaťa vplyv na fungovanie v triede takým spôsobom, že deti z finančne lepšie zabezpečených rodín sú aktérmi výsmechu voči deťom z chudobnejších rodín a tiež aktérmi prezentovania ich nadradenosti voči nim. *„Podľa mňa, aspoň čo mám ja skúsenosti, tak pri tých deťoch najmä výsmech, taká nadradenosť z ich strany*

je extrémne vysoká, že my sme viac, vy ste menej a pritom je možno inteligenčne, vyjadriť sa, hlúpejši a proste sa snaží byť na tej úrovni.“

Medzi vzorku participantov patrili aj Rómovia a sú názoru, že niektorí Rómovia sa stretávajú s výzvou prekonať stereotyp ich rodičov a stoja pred výzvou vymanenia sa z generačného pôsobenia chudoby. *„Lebo poznám naozaj cigánov, ktorí sú múdri, aj jedno s druhým, že majú nato hlavu, aby sa presadili, ale nedokážu to len kvôli tomu, lebo žili alebo sú naučení žiť tak, ako žili ich rodičia.“* Generačnú chudobu má podľa participantov vyriešiť začlenenie Rómov zo segregovaných lokalít na územie, kde sa nachádza väčšia časť obyvateľstva. *„Podľa mňa dať cigánov a bielych všetkých, všetky rasy ako žijú do kopy, alebo niečo také, nejako ich neodstrkovať.“* Participant vníma, že dôvodom, prečo Rómovia stoja teraz pred generačnou chudobou má byť to, že v minulosti boli Rómovia separovaní od väčšinového obyvateľstva do osád. Navyše je toto pôsobenie podľa nich tak silné, že dochádza k navyknutiu si žiť v separácii od majoritného obyvateľstva až do dnes.

Jednou z príčin nedostatku financií v meste je z pohľadu účastníkov fokusových skupín aj absencia diaľnice prechádzajúcej cez mesto. *„Lebo to priláka aj potom firmy, napr. chceli postaviť nejaké sídlo, lebo pri diaľniciach sú najviac firiem, lebo sa tam motá najviac ľudí“* Nedostatok financií sa z pohľadu detí týka aj inštitúcií. Deti zo Základnej školy Dobšinského vnímajú, že ich škola rovnako ako mnohé ostatné nemá dostatok peňazí. Tvrdia, že by ich škola potrebovala rekonštrukciu a kúpu novej výpočtovej techniky. Deklarujú až alarmujúcu potrebu urobiť školu viac veselšou a krajšou. *„Keby tu nebola výzdoba na oknách, tak v podstate to tu naozaj vyzerá ako dovolím si povedať väzenie...“* *„Proste dalo by sa tu čo zlepšiť, len keď na to nie je, tak nie je. Ale bolo by tu dosť vecí čo, aj tie parapety aj tu sú niektoré už také zlomené.“* *„No, ja by som tiež chcel povedať, že keby táto škola (Dobšinského) mala viacej peňazí, no tak by bola aj krajšia, keby ju nejako zrekonštruovali, alebo by ju aj vymaľovali a proste by to bolo aj krajšie aj na pohľad a bolo by to možno aj lepšie držalo.“* Nedostatok financií na školách, staré siete majú tiež spôsobovať výpadky elektriny, vody a kúrenia. Deti sa obávajú, že takéto nevhodné podmienky v školách by mohli zasiahnuť negatívne psychiku dieťaťa a tiež spôsobiť spolu s nedostatkom financií v okrese pokles počtu žiakov na základných školách. Vypracovanie projektov pre školy by malo podľa nich pomôcť k stabilizácii situácie v školách s nízkym rozpočtom peňazí. Projekty by mohli zabezpečiť financie pre lepší chod školy. Žiakom, ktorí sú terčom posmechu za nedostatok financií v rodine, navrhujú pomôcť prispievaním chudobným rodinám na ošatenie detí, alebo zavedením jednotného oblečenia na školách.

Deti evidujú tiež nedostatok financií v miestnej nemocnici a hovoria: „*Nemáme ani poriadnu nemocnicu.*“ „*Určite je menej peňazí na lieky, na liečenie. Príklad z tých horších: niekto teraz niekomu zistia, že má rakovinu, tak ako tu priemerný človek, čo zarába minimálnu mzdu, či si vie zaplatiť liečbu a doktorov, aby sa vedel liečiť? Keď nemáte peniaze, nechajú vás aj zomrieť, im je jedno.*“ Participanti tvrdia, že pri vážnejších prípadoch sú nútení odviezť pacienta vrtuľníkom do Banskej Bystrice. „*Niekde v Bratislave či v Banskej Bystrici vraveli, že dostali nové operačné sály, ehm, nové operačné stoly po dlhých rokoch prosenia a v Rimavskej Sobote nemáme ani poriadnu nemocnicu, pretože veľa služieb, keď niečo treba, tak ide vrtuľník do Banskej Bystrice. Ako mohli by v nemocniciach niečo zmeniť, vylepšiť.*“

Ďalším problémom spojeným s nedostatkom príležitostí je nezáujem pracovať a pasca nezamestnanosti. Deti vnímajú, že výška sociálnych dávok nemotivuje ľudí k práci. Výrok jedného z participantov: „*Aj keby bola robota, tak nechcú daktorí pracovať, lebo čakajú na podporu.*“ „*Čo ja viem, tak keby chceli, aj keby bola robota, tak nechcú robiť daktorí*“ Tvrdia, že človek, čo celý život nerobil nebude robiť, pretože je zvyknutý nerobiť a má problémy včleniť sa do pracovného procesu, pretože väčšinou nechce. Ďalšou príčinou nezáujmu pracovať je podľa osobnej skúsenosti jedného z participantov alkoholizmus. „*Ale môže to byť aj kvôli tomu, že alkoholizmus. Môj oco pil, tak asi viem, čakal na peniaze iba.*“ Na margo nezáujmu niektorých ľudí deti navrhujú znížiť či dokonca zrušiť sociálne dávky pre dlhodobu nezamestnaných z dôvodu aktivizácie. Zníženie sociálnych dávok má predstavovať aktivizáciu dlhodobu nezamestnaných, ktorá by spočívala v myšlienke: „*Kto chce mať viac peňazí, nech ide pracovať.*“ „*Áno, alebo by som im ani tú podporu nedal, načo dostanú podporu, keď nerobia nič? Začo? Za nič nerobenie?*“

U detí sme tiež spozorovali „ťažké srdce“ na niektorých ľuďoch bez domova a domnievajú sa, že keby ich pracovalo o čosi viac výška nezamestnanosti by klesla. Ľudia bez domova vplývajú podľa detí aj na atraktivitu mesta. „*Nejakí návštevníci, ktorí sem chcú prísť, ako prídu, ale keď si idú napr. niekde nakúpiť, pri obchode vidia bezdomovca ako tam spí, alebo tam žobre peniažky, tak sa cítia tak nepríjemne, že kde to vlastne prišli. Keby tu nebolo toľko bezdomovcov, tak by to tu bolo oveľa tiež krajšie a keby tí bezdomovci aj pracovali, tak by nebola taká vysoká nezamestnanosť.*“ Participanti ale zároveň vnímajú dôležitosť pomoci ľuďom, ktorí sú bez domova a ocitli sa na ulici. Poskytovanie peňazí bezdomovcom zo strany mesta má byť podľa nich preto, aby nezahynuli. „*Ten primátor dáva tie peniaze tým bezdomovcom preto, lebo oni by v tom meste zahynuli.*“ No zároveň im prekáža fakt, že nepracujú. „*Lebo ako oni pijú ten alkohol, tí bezdomovci, tak oni sú strašne tvrdohlaví a oni by nepracovali ani za svet, lebo prečo, lebo načo a tak a oni radšej nebudú pracovať.*“ Dôvodom

toho, prečo nepracujú má byť z pohľadu detí opäť výška sociálnych dávok. Domnievajú sa, že bezdomovci odmietajú pracovať, pretože výška dávok, ktoré dostávajú je vo výške, ktorá nie je aktivizujúca k vykonávaniu práce. Zároveň tvrdia, že bezdomovci, ktorí sa zvyknú zdržiavať v blízkosti jedného nemenovaného obchodu v centre mesta, majú pôsobiť nepríjemne na návštevníkov mesta. Rozhľadnosť participantov v oblasti sociálnej pomoci sa prejavuje aj v tom, že majú znalosť o existencii zariadení určených pre ľudí bez domova. No tvrdia, že ľudia bez domova chcú radšej, ako dodržiavať pravidlá v zariadeniach určených pre nich, popíjať alkoholické nápoje. Navrhujú však z budovy bývalého internátu na Rožňavskej ulici, kde sa majú údajne tohto času nachádzať ľudia bez domova bez platného povolenia, zriadiť zariadenie určené pre bezdomovcov. Zrekonštruovanie bývalého internátu na Rožňavskej ulici a iné podobné snaženie má znižovať počty ľudí bez domova, čo by malo podľa participantov napomôcť k dosiahnutiu kreditu atraktívneho mesta. Snahou znížiť počet ľudí bez domova by sa za predpokladu aktivizácie ľudí bez domova a poskytovania pomoci a sprevádzania mohlo dospieť až k postaveniu sa ľudí bez domova na vlastné nohy. Čo by následne pôsobilo aj na mesto a na budúcich návštevníkov mesta, ktorí by nemali „znepríjemnený“ zážitok z mesta pohľadom na bezdomovcov.

Mesto Rimavská Sobota nie je z pohľadu participantov neatraktívne nielen z dôvodu vyššieho počtu bezdomovcov, ale aj z dôvodu spomínanej absencie pracovných miest a technického rozvoja. Mesto je podľa participantov, ktorí sú študentmi technického smeru, neprogresívne z hľadiska vedy a techniky. „*Tu veda, technika? Nič, žiadna.*“ Niektorí z participantov z mesta si myslia, že nemajú inú možnosť len odísť z mesta. Tvrdia, že „normálny život“ je možné viesť len mimo mesta Rimavská Sobota či dokonca mimo Slovenska. Viacerí participantí pomenovali mesto Rimavská Sobota ako „*dieru*“, „*zapadákov*“ a mesto, ktoré už prežilo roky svojho rozkvetu. „*...úplne to tu inak mohlo vyzeráť, tak ako kedysi.*“ Mesto Rimavská Sobota definovali tiež ako „*Špina ohováračské mesto, čo ešte povedať, Zapadákov. Tu vyštudujeme a potom tu nie je kde sa zamestnať*“. Zaujímalo nás, kde vidia deti riešenie tejto situácie. Jeden z participantov odvetil „*Nič, preto sa už nič nedá robiť*“ vzápätí však prišla ďalšia odpoveď „*No, keď si každý druhý povie, že sa nedá, tak sa nedá*“. A na tomto popise úryvku z jednej z diskusií sme chceli poukázať na dve strany pohľadov na mesto, pričom každá z nich eviduje, že mesto Rimavská Sobota nie je na tom najlepšie so zamestnanosťou a atraktivitou. Jedna sa však snaží o zmenu a druhá sa snaží o útek. Touto interpretáciou sa nesnažíme apelovať, len sa snažíme poukázať na rôznorodosť postojov ľudí k problému. Mesto Rimavská Sobota je mesto, do ktorého napriek jeho povesti vysokej nezamestnanosti a chudobného okresu prichádzajú ľudia za prácou. Do mesta však prichádzajú ľudia podľa

participantov z ešte chudobnejších miest, aby si našli prácu. Po uplynutí určitej doby však majú odchádzať, pretože tu nie je dostatok pracovných miest a pracovné miesta nie sú dostatočne finančne ohodnotené. Aj na základe nazerania cez takéto interné procesy ľudí v rámci mesta sa domnievajú, že mesto Rimavská Sobota je miestom, do ktorého sa neprichádza z vlastného rozhodnutia. Motívom návštevy mestá majú byť rodinní príslušníci v meste, alebo pracovná cesta. *„Veľa ľudí, tiež keď niekde cestuje, sa doslova vyhýba Rimavskej Sobote, keď sem niekto príde, akože niekto, čo ja viem, zo zahraničia, tak sem väčšinou príde kvôli rodine, napr. kvôli nejakému zamestnaniu alebo tak niekedy aj kvôli zamestnaniu, že sem vás nadriadený pošle, ale to už zase niečo iné. Jednoducho nikto sem nepríde nejakou dobrovoľne. Prídu sem nejakí chudobnejší ľudia z chudobnejších krajov, ale tiež stadeto dosť rýchlo odchádzajú, pretože tu je nulová práca a aj keď si nejakú nájdú, tak to nie je bohviečo na zapla... ako za plat“.*

V blízkosti mesta sa tiež nachádza Rekreačná oblasť Kurinec Zelená voda, ktorá v posledných rokoch prešla výrazným posunom kvality pre svojich zákazníkov a návštevníkov. Keď sme sa rozprávali o možnostiach využitia voľného času v meste, prišli sme na to, že jedna zo skupín participantov eviduje istý „neduh“, ktorý by sa mal nachádzať v areáli kúpalísk. Rómovia tu majú vykonávať hygienu na netradičných miestach, dokonca aj priamo v bazéne. Jeden z participantov hovorí: *„Dá sa ísť pozerat' na Zelenú vodu a ako naši počernejší kamaráti tam sú a umývajú si deti tam. Atrakcia leta.“* Znovu nebudeme skúmať pravdivosť týchto výrokov, je len potrebné venovať sa mienke participantov.

Mesto by sa malo podľa participantov celkovo skrásliť. *„Skrásliť mesto, lebo hneď sa tu človek cíti lepšie a hneď určite viac ľudí sem bude chodiť, keď bude tu viacej práce a krajšie prostredie“* Podľa návrhov participantov by na snažení zriadiť wellness mohli participovať aj primátori z iných miest zvyčajne primátora mesta Hnúšťa. *„Napríklad v Hnúšti je teraz primátor novozvolený, ktorý bol nejakým riaditeľom rezortu Dolná Strehová, tak napr. keby on teraz po tých známostiach, čo má, doniesol do tohoto regiónu také isté stredisko, také isté kúpaliská. Už len to by možno pomohlo tomu regiónu.“* Návrh participantov na margo charakteristík, ktoré robia mesto neatraktívne je prostý. Je potrebné zamerať sa na skráslenie mesta a na jeho atraktivitu pre miestnych obyvateľov a pre ľudí, ktorí do mesta prichádzajú z rôznych dôvodov vrátane turizmu. Čo by prispelo k rozvoju mesta, nárastu obyvateľstva a k udržaniu si obyvateľov na území mesta. *„Hlavne mesto by mohlo vymyslieť, čo by ľudí prilákalo. Čo i len turistov, nech je tu viacej návštevnosti, keby tu bola návštevnosť, tak by sem niekto prišiel, že spravím si dom.“* Prilákanie ľudí sa javí ako dôležitý krok aj na margo odchodu ľudí z mesta, nie je to však z pohľadu participantov jediný, čo je treba urobiť preto aby ľudia neodchádzali, ale prichádzali. Ako sa ďalej dozvieme pre prilákanie je potrebné zvýšenie plátov

a vytvorenie nových pracovných miest. „Človek by tu aj chcel ostať, ale keď tu nebudem mať dobrú prácu, tak nemôže ostať, za 300 euro robiť, to sa nedá. Vysoké ceny, malý príjem. Tu sa založiť rodina nedá a sám fungovať to je tiež ťažké, keď má človek sám platiť byt z malého platu.“ „No, že ja by som tu aj ostal, len kvôli tomu tu neostanem, lebo je tu málo, málo roboty je tu a ani sa tak neplatí ako napr. vonka a keď pôjdete kúsok ďalej, ako je Bratislava, tak už sa dá pozrieť na tie ceny inak, tak asi preto.“ „Dneska každý stadiaľto odchádza, pretože nie je tu práca a potom není tu nič skrátka.“ „No ľudia potrebujú pracovať a tým, že v Rimavskej Sobote práca nie je, tak musia odísť.“ „Ja dúfam, že nebudem musieť chodiť nikam inam, lebo tu už keď som tu, mám všetkých kamarátov, priateľov, tu som proste, tu mám aj druhý domov, lebo som Lučenčan, ale viete buď do Lučenca by som chcel chodiť alebo tu, ale keď mi povedia, že nemajú pre mňa miesto to nie je najlepší pocit podľa mňa. Viete, ja sa toho bojím, keď budem mať aj inú prácu, akože chcem mať, a keď budem mať rodinu, tak chcem chcem proste mať za to, že ju obživím.“ „Človek nemá také sociálne istoty, že proste človek by sa tu aj chcel usadiť, ale sa tu nedá, lebo tu proste nemá dobre platenú robotu, nedá sa tu poriadne vyžiť.“ Neprimerane zaplatená práca v Rimavskej Sobote má byť dôvodom odchodu ľudí z mesta. Participanti sa dožadujú, aby pracovné podmienky v meste a finančné ohodnotenie zamestnancov boli na úrovni, ktorá by platením svojich zamestnancov zabezpečovala sumu mzdy, ktorá by dokázala pokryť náklady na založenie rodiny. A prejavujú nespokojnosť s nedostatočným úsilím politikov. „Na jednu stranu sa im (Politikom) nepáči, že ľudia odchádzajú stadiaľto, ale na druhej strane nerobia nič preto, aby neodchádzali.“ Čiastočne tiež načrtli problematiku hospodárenia s financiami v prípadoch, kedy má jedinec snahu sa osamostatniť od rodičov, ale nemôže, pretože nedisponuje partnerom, ktorý by mu aj finančne pomohol pri chode domácnosti. Suma čistej mzdy, ktorú dostane v zamestnaní, nie je vo výške pokrytia mesačných nákladov na bývanie. Je teda potrebné zabezpečiť prácu, ktorá by bola zaplatená v miere, ktorá by vystačila k pokrytiu nákladov na stravu, bývanie a chod domácnosti. Nízke platy v Rimavskej Sobote a nedostatok financií obyvateľov mesta majú byť podľa vnímania participantov takmer v každom zamestnaní na území mesta.

Deti a mládež vnímajú súčasný stav v meste aj v závislosti od podmienok v rodine a v súvislosti s vlastnými či sprostredkovanými úvahami o svojej budúcnosti podmienenými situáciou v rodine a v meste. Deti a mládež cítia zodpovednosť za svoj život a tým pádom majú aj obavy a starosti o svoje budúce fungovanie v meste. Tiež vnímajú komplikácie, ktoré majú niektoré rodiny, aby sa zabezpečili po finančnej stránke. Rodičia detí sú nútení pracovať vo viacerých zamestnaniach a vykonávať prácu na pracovných pozíciách, ktoré môžu byť zdraviu ohrozujúce z hľadiska ich výkonu. „Minule mu (nevlastnému otcovi) zomrel kolega a nedávno

kamión prešiel jeho kolegovi cez nohu. Nakladal drevo a potkol sa o povraz, kamión ho nevidel a prešiel cez neho. “Rodičia sú nútení ostať vo viacerých zamestnaniach a prijať aj nebezpečnú prácu z hľadiska výkonu, pretože je tu názor, ktorý sa vo veľkej miere pravdepodobnosti môže zakladať aj na realite, že ak jeden z rodičov malých detí stratí prácu v meste Rimavská Sobota, bude nútený odísť, pretože tu nie je práca. Deti dokážu byť veľmi všímavé pri posudzovaní situácie v meste, o to viacej v prípadoch, keď sa ich na to opýtame a začnú nad tým premýšľať a spájať dokopy súvislosti, s ktorými boli v kontakte. Vedia, že odchod mladých ľudí z mesta je z dôvodu lepších pracovných podmienok v inom meste. Uvedomujú si, že ľudia odchádzajú za lepšie platenou robotou, alebo preto, že tu prácu nenachádzajú. Zároveň ich ale znepokojuje, že nikto nerobí nič preto, aby mladí ľudia neodchádzali z mesta za lepším životom. Majú obavy z budúcnosti mesta, domnievajú sa, že mesto sa nebude vyvíjať a to ani po technickej stránke z dôvodu, že tu nebudú mladí ľudia, ktorí by boli kompetentní na rozvoji participovať. „*No ľudia po vyštudovaní odchádzajú zo Slovenska, a to sa tým, čo sú tam hore, politici, nepáči, že mladí Slováci odchádzajú do zahraničia, ale nemajú inú možnosť len odísť do zahraničia, keď chcú mať normálny život.*“ Jedným z dôvodov odchodu z mesta je podľa účastníkov tiež rasizmus. „*Ja: Myslíte si, že niektorí Rómovia odchádzajú z Rimavskej Soboty, lebo je tu rasizmus? Veľmi veľa ehm, môžem normálne povedať, viem, viem ako veľa cigánov 95% len kvôli tomu, lebo boli také veci, že už to bolo, že už to bolo v nemocnici boli a takéto a už aj rozbité autá, vyhrážanie deťmi. Pred 10 rokmi boli na Rožňavskej asi oni, no bol dvojchodový činžiak a iba nacisti a pustili ich hore do činžiakov a začali tam hore rozbiť dvere, to už bolo...*“

Všetky tieto znepokojujúce aspekty, ktoré sme preberali na jednej z diskusií, viedli až k nasledovnej predikcii účastníka: „*Podľa mňa tu v Rimavskej Sobote o pár rokov zostanú iba starí a chorí ľudia. Robia nové cesty, všetko, ale zamestnanosť není a daktori ľudia nechcú robiť za 400 eur. Pôjdu radšej do zahraničia a zarobia si oveľa viac.*“

Na každý problém však existuje riešenie rovnako ako aj na odchod najmä mladých ľudí z mesta. Mladí ľudia navrhujú naplánovať viac stretnutí/diskusií o potrebách ľudí v rámci mesta, vďaka ktorým by zamestnávateľia a vedenie mesta vedeli, čo by mali svojim obyvateľom a zamestnancom zabezpečiť, aby neodchádzali z mesta a zo zamestnania. „*Lebo jasné, keď sa dá nejaké masívne stretnutie, alebo niečo také, že by sme sa nejako videli, podľa mňa toto takéto aj riešiť hej, že toto, toto, to ale keď každý druhý povie de*il, že nie, tak nie. Nebude sa dať.*“ Nezabúdajú ale ani na ľudskú rovinu, ktorá je potrebná na to, aby ľudia z mesta neodchádzali. Okrem primerane zaplatených pracovných pozícií je potrebné budovať zo strany zamestnávateľov a riadenia mesta pocit užitočnosti na pracovných pozíciách na území mesta,

ktorý by sa mohol vo výraznej miere zaslúžiť o to, aby sa mesto rozvíjalo a stalo sa atraktívnym pre mladých ľudí. „*Alebo byť užitočný druhým ľuďom na to, aby som ich vyučil, napr. by som chcel byť aj taký majster.*“

Na území mesta sa podľa participantov nachádzajú ponuky práce, ktoré majú sezónny charakter, čo je ale podľa nich neatraktívne v porovnaní s prácou vo fabrike, ktorú by v meste privítali. Ako problémové tiež vnímajú vysoký počet odpracovaných hodín v zamestnaní a v následnom zosúladovaní rodinného a pracovného života. Dlhý pracovný čas rodičov v práci negatívne ovplyvňuje puto rodičov a detí. „*To nie je všetko len na rodičoch, ale v tom systéme čo je v tomto štáte, že proste tých rodičov utláčajú robiť, robiť, robiť, aby dokázali tie rodiny si užiť, lebo proste bez peňazí sa v tejto dobe vážne nedá skoro nič. Všetko funguje na materiálnom princípe. Že napr. tu na Slovensku to nie je tak finančne platené niektoré práce, tak musia ísť, povedzme niektoré matky, idú opatrovať do Rakúska, čiže netrávia s tými deťmi toľko času alebo aj keď nejakí otcovia idú, tiež musia ísť na kamióne alebo ja neviem robiť, tak tiež netrávia so svojimi deťmi veľa času.*“ Participantí majú za to, že by rodičia mali tráviť viac času so svojimi deťmi a zamestnávateľia by mali na túto požiadavku participantov prihliadať. Aj zamestnávateľ by sa podľa nich mohol spolupodieľať na podpore vzťahu rodič - dieťa. „*No, deň otvorených dverí, napr. že by tam prišli akože rodiny s deťmi, že by sa tam zabavili alebo niečo také*“ A to najmä organizovaním aktivít pre rodiny zamestnancov, poskytovaním dlhších dovolení pre zamestnancov, ktorí majú deti, zvýšením platu zamestnancov s viacerými deťmi a udržaním si zamestnancov vo svojom podniku či zariadení. „*Možno dovolenky dávať lepšie tým rodičom, aby to mohli, keď majú prázdniny deti, aby viac mohli tráviť čas so svojimi deťmi alebo lepšie ohodnotiť prácu tých svojich zamestnancov, aby doniesli viac peňazí domov.*“

Deti sa tiež obávajú, že v prípade núteného odcestovania jedného z rodičov za prácou do zahraničia z dôvodu nevhodných podmienok u súčasného zamestnávateľa, môže mať toto odcestovanie za následok nájdenie si nového životného partnera v zahraničí a založenie novej rodiny v zahraničí s novým partnerom. „*Odcestujú za prácou a majú tam novú rodinu a nechcú nič mať s tou starou.*“ Čo by malo za následok nielen dočasnú stratu rodiča, ale trvalejšiu stratu, keďže by svoj čas rodič venoval novej rodine a vzťah rodič - dieťa by tak stratil svoju pôvodnú autentickosť. Okrem iného sa domnievajú, že aj keby takýto scenár nenastal, mohlo by odcestovanie jedného z rodičov mať za následok stratu otvoreného vzťahu s deťmi. Aj z dôvodu takýchto strachov prikladajú deti a mládež dostatočnú pozornosť problematike pracovných príležitostí. Okrem zamestnávateľov vidia možnosť pomoci rodičom s deťmi aj zo strany zamestnancov, ktorí deti nemajú. Nápomocne rodinám by podľa nich bolo, aby bezdetní

zamestnanci vyšli v ústrety zamestnancom, ktorí majú deti a to aj v rámci výmeny pracovných zmien. „Podľa mňa takíto ľudia by mali možno na úkor tých ľudí, čo majú rodiny, zobrať dvakrát do mesiaca nadčas, pretože tie 4 hodiny zamestnanci s rodinou navyiac v práci nedajú“

Potreby detí a mládeže:

- Potreba otvorenej pozitívnej budúcnosti
- Potreba vyrastať v zdravom rodinnom prostredí
- Potreba žiť v peknom prostredí
- Potreba vzdelávať sa v modernom a estetickom prostredí
- Potreba žiť a vyrastať v prostredí, za ktoré sa nemusia hanbiť
- Potreba kompenzovať znevýhodnenia
- Potreba princípov spravodlivosti a zásluhovosti v sociálnej politike
- Potreba participácie so znevýhodnenými skupinami obyvateľstva
- Potreba zarobiť si peniaze
- Potreba čiastočnej finančnej slobody
- Potreba pocitu užitočnosti
- Potreba cítenia spolupatričnosti a účasti na rozhodovacích procesoch
- Potreba solidárneho a sociálneho nazerania na veci
- Potreba zostať v meste a patriť do mesta
- Potreba patriť niekam, kde mám priateľov
- Potreba istoty
- Potreba mať prácu

Participantí v súvislosti s identifikovanými problémami navrhli nasledovné riešenia:

Riešenia nedostatku pracovných príležitostí v meste Rimavská Sobota: zlepšiť možnosti zamestnania sa po štúdiu, prilákať firmy do mesta vytvorením „dobrej“ lokality a zabezpečiť tak nové pracovné miesta, vysadiť ovocný sad, kde by mohli brigádovať študenti, postaviť fabriku, vybudovať firmu, kde by sa mohlo zamestnať veľa ľudí, vystavať pracovisko populárnej spoločnosti, kde by našli uplatnenie absolventi odborov miestnych stredných škôl.

Riešenia nedostatku financií v meste Rimavská Sobota: získať peniaze pre región prilákaním firiem, vypracovať projekty pre školy, ktoré nemajú peniaze a zabezpečiť tak

financie pre lepší chod školy, začleniť Rómov zo segregovaných lokalít na územie mesta a do pracovného procesu, zabezpečiť chudobnejším deťom lepšie oblečenie

Riešenia nezáujmu pracovať: zamietnuť časť sociálnych dávok pre občanov, ktorí odmietajú dlhodobo pracovať, znížiť alebo zrušiť prídavky a finančné príspevky pre ľudí bez domova so zámerom donútenia k vykonávaniu práce, znížiť sociálne dávky pre nezamestnaných z dôvodu aktivizácie a takejto podpory, ktorá by spočívala v myšlienke: „Kto chce mať viac peňazí, nech ide pracovať.“

Riešenia bezdomovcov v meste: napr. z budovy bývalého internátu na Rožňavskej ulici prípadne na inom mieste by sa malo zriadiť zaradenie určené pre bezdomovcov.

Riešenia neatraktívneho mesta: prilákanie turistov, mladých ľudí do mesta a regiónu, skrášliť mesto a prispieť tak k návštevnosti mesta, zníženie počtu ľudí bez domova v meste by prispelo k skrášleniu mesta, postaviť wellness.

Riešenia odchodu ľudí z mesta: zabezpečiť prácu, ktorá by vystačila k pokrytiu bežných nákladov, primerane zaplatené pracovné pozície a pocit užitočnosti na týchto pracovných pozíciách by mohli zastaviť odchod ľudí z mesta, naplánovať viac stretnutí/diskusí o potrebách ľudí v rámci mesta.

Riešenia problému nedostatku času rodičov stráveného s deťmi: zamestnávateľia by mali poskytovať dlhšie dovolenky pre zamestnancov, ktorí majú deti, zvýšiť plat zamestnancov s rodinami (istá forma kompenzácie), zamestnávateľ by mal dbať na podporu vzťahov rodičov s deťmi a aj za týmto účelom zriaďovať aktivity pre rodiny, bezdetní zamestnanci by mohli vyjsť v ústrety zamestnancom s deťmi v rámci výmeny pracovnej doby

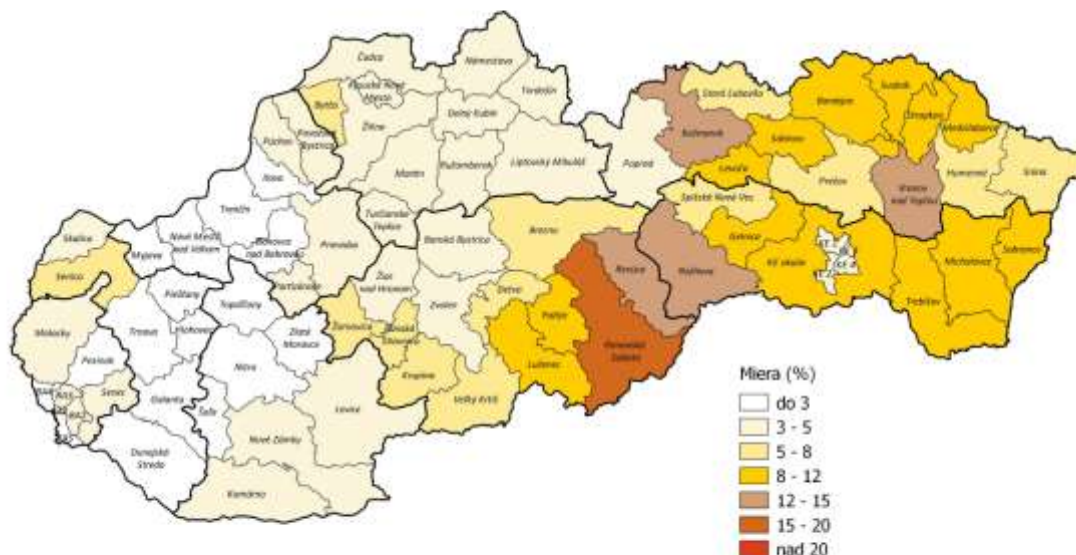
Verifikácia zistení

„K základným problémom trhu práce, ako aj nezamestnanosti v okrese, patrí štruktúra uchádzačov o zamestnanie a nedostatok voľných pracovných miest.“ Problém vysokej nezamestnanosti je dlhodobým problémom okresu Rimavská Sobota. *„Okres Rimavská Sobota dlhodobo zápasí s vysokou mierou evidovanej nezamestnanosti, ktorej príčinu treba hľadať v nevyváženom hospodárskom rozvoji, v nedostatku kapitálových zdrojov, demografickej*

štruktúre a jej vývoji, rapidnom znížení zamestnanosti vo väčšine odvetviach, nízkej kvalifikačnej úrovni obyvateľstva a v migrácii kvalifikovanej pracovnej sily.“ (Koóšová, 2013). K januáru 2015 bola miera evidovanej nezamestnanosti v Rimavskej Sobote podľa odboru metodiky z ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny a ich mesačnej štatistiky o počte a štruktúre uchádzačov o zamestnanie 29,28 %. O rok neskôr v januári 2016 to bolo 27,41 %. V januári 2017 sa miera znížila na 24,97 %. K januáru 2018 sa miera opäť znižovala na mieru evidovanej nezamestnanosti 18,29 %. K decembru 2018 bola už miera evidovanej nezamestnanosti 16,15 %. K júnu 2019 a teda o pol roka bol miera nezamestnanosti 15,66 % a v decembri 2019 bola miera evidovanej nezamestnanosti 15,14 %. Momentálne najaktuálnejšia miera nezamestnanosti v Rimavskej Sobote k marcu 2020 je miera evidovanej nezamestnanosti 16,19 %. Čo znamená nárast nezamestnanosti za približne 3 mesiace o 1,5 %. Pravdepodobne aj pod vplyvom krízy Covid – 19.

Pre porovnanie so situáciou v iných okresoch priložíme mapu Slovenska s vyobrazenou mierou evidovanej nezamestnanosti podľa okresov k 29.2.2020.

Miera evidovanej nezamestnanosti v okresoch SR k 29.02.2020

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny Bratislava
Miera evidovanej nezamestnanosti je vypočítaná na základe sberových zoznamov ŠÚ SR a priemerného počtu evidovaných uchádzačov a zamestnancov. Algoritmus výpočtu zverejnil ÚPSVR SR.

(https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/nezamestnanost-mesacne-statistiky.html?page_id=1254)

Môžeme si všimnúť, že okres Rimavská Sobota je v oranžovej farbe, miera evidovanej nezamestnanosti je tu 15 – 20 %, čo je už vysoká nezamestnanosť v porovnaní s inými okresmi.

To, že tento problém evidujú aj deti a mládež, nie je prekvapujúce. Nie je prekvapivým, že sa problém vysokej nezamestnanosti a nedostatočný počet pracovných miest a iné javy súvisiace s vysokou nezamestnanosťou, dotýka aj zmýšľania a správania sa detí. Deti a mládež majú potrebu otvorenej budúcnosti a v súvislosti aj s ňou sa zamýšľajú nad svojou budúcnosťou. Vplyv vysokej nezamestnanosti deti ovplyvňuje cez ich rodičov. Správanie sa rodičov pod vplyvom dlhodobého nenachádzania práce pôsobí frustrujúco aj na deti. Nehovoriac o materiálnom zabezpečení, ktoré je v prípadoch absencie zamestnania rodičov u detí o niečo nižšie ako v prípadoch, kedy má rodič pravidelnú mzdu zo zamestnania. Uspokojovanie viacerých potrieb detí je determinované finančným rozpočtom rodiča, ktorý je v prípade obdobia bez práce značne obmedzený. V meste Rimavská Sobota sa nachádzajú všetky druhy nezamestnanosti. V rámci mesta Rimavská Sobota je retrospektívne identifikovaná aj zo strany participantov štruktúrna nezamestnanosť. Zánik závodov, ako je cukrovar, pivovar a mnohé iné, spôsobil, že ľudia musia nachádzať prácu s iným charakterom. V meste bolo vybudovaných v poslednej dobe mnoho obchodov, preto sa tu vynára potreba ľudí vyučiť sa práve v odboroch zastrešujúcich predaj tovaru a služieb. Bola pomenovaná technologická nezamestnanosť, kedy majú roboty vytláčať ľudskú pracovnú silu, sezónna nezamestnanosť, kde participanti uvádzajú, že je neatraktívne pracovať v práci, ktorá má sezónny charakter. Dobrovoľná nezamestnanosť – z pohľadu participantov niektorí nemajú záujem pracovať, nedobrovoľná nezamestnanosť z dôvodu nedostatku pracovných miest pre ľudí v istom odbore. Deti a mládež vnímajú aj neúplnú zamestnanosť – identifikujú mnoho ľudí pracujúcich na skrátenej úväzok, pričom takýchto prác majú aj viacej. V neposlednom rade je vnímaná aj dlhodobá nezamestnanosť dotýkajúca sa ľudí s nízkou kvalifikáciou a znevýhodnených uchádzačov na trhu práce. Deti a mládeže sa miera nezamestnanosti dotýka sprostredkovane, cez dospelých. Potrebu detí je mať prácu v budúcnosti pre seba, aktuálne pre svojich rodičov, aby mohli v meste naďalej žiť spokojne a rady.

Participantí vnímajú, že celý okres má nedostatok financií. V zmysle potreby sebaúcty detí je prínosné, keď majú deti zo strany rodičov poskytované podmienky a veci, ktoré zodpovedajú istému štandardu. Ak má dieťa bohatších rodičov, ich sebaúcta stúpa. Tento výsledok je pozitívny len do bodu, kedy si dieťa neprestane vážiť veci poskytované zo strany rodičov a začne byť vystatovačné pred ostatnými deťmi. Vystatovačnosť totiž môže viesť až k ponížovaniu ostatných a príležitostnej šikane detí z chudobnejších rodín. Nedostatok financií pozorujú deti a mládež aj v školách a nemocniciach. Na základe vlastných skúseností a skúseností sprostredkovanými blízkymi sú znepokojení aktuálnym stavom nemocníc a škôl.

Zabezpečiť deťom lepšie oblečenie len preto, aby sa nestali terčom posmechu, je možnosť, ktorú by privítali deti z chudobnejších rodín.

Participantí sa domnievajú, že sociálne dávky v nezamestnanosti a sociálne dávky pre ľudí, ktorí sú pod hranicou hmotnej núdze, sú tak vysoké, že v prípade, keby o ne prišli zamestnaním sa v práci, strata týchto sociálnych dávok a náklady pribudnuté v súvislosti so zamestnaním (doprava, iné poplatky...) by zapríčinili, že by mali menej peňazí, ako keby pracovali. Čo podľa nich znamená, že pre niektorých nie je len nemotivujúce pracovať, ale aj nevýhodné pracovať v meste Rimavská Sobota. Nehovoriac o nezáujme pracovať, ktorý súvisí s návykom na život bez práce.

Inými slovami, participantí pomenovali „pascu nezamestnanosti“, kedy je len nepatrný rozdiel medzi výškou príjmu zo sociálnej siete a príjmom z práce. Takáto úroveň prispieva k uprednostňovaniu poberania sociálnych dávok pred aktívnym hľadaním si práce. Výzvou sociálnej práce je vysporiadať sa s touto pascou a nastaviť sociálny systém tak, aby prepojenie dávok v nezamestnanosti a inej sociálnej pomoci bolo adresované chudobným nepracujúcim ľuďom a nie finančne postačujúco zabezpečeným nezamestnaným ľuďom, aby bolo motivujúce hľadať si prácu a legálne pracovať (<https://www.vlada.gov.sk//archiv-stranok/>).

Je to ale naozaj tak, je v Rimavskej Sobote veľká pasca nezamestnanosti? Skúsme postupovať podľa štatistík a výskumov.

Pokiaľ by sme na to išli terminologicky, systematicky a matematicky, výška dávky v nezamestnanosti je 50 % denného vymeriavacieho základu. Denný vymeriavací základ počítame ako podiel súčtu vymeriavacích základov, z ktorých poistenec v sociálnej poisťovni zaplatil na poistenie v nezamestnanosti od obdobia dvoch rokov pred vznikom nároku na dávku. Ak by sme mali počítať denný vymeriavací základ v prvom polroku 2020 nesmie byť suma vyššia ako je v tomto čase stanovená a teda nad 66,6083 eur. Ak sa teda rovná výška dávky v nezamestnanosti 50 % z denného vymeriavacieho základu, teda max. 66,6083 eur, maximálna možná najvyššia výška dávky v nezamestnanosti je, dá sa povedať, polovica z maximálneho denného vymeriavacieho základu. Táto výsledná suma je ale ako suma pripadajúca na 1 deň. „Maximálna suma dávky v mesiaci, ktorý má 31 dní, je teda 1 032,50 eur a v mesiaci, ktorý má 30 dní, je 999,20 eur.“(<https://www.socpoist.sk/davka-v-nezamestnanosti/1361s>)

(Skúška správnosti: maximálna suma dávky v mesiaci, ktorá má 31 dní (1032,50) delene maximálna výška dávky v nezamestnanosti (50 % z 66,6083) rovná sa počet dní v mesiaci, v ktorom bola počítaná mesačná suma dávky v nezamestnanosti. Matematicky $1032,50 \div 33,30 = 31$.)

Buďme však realisti a uznajme, že takáto výška dávky sa vypláca len zriedkavo, z vysokých hrubých príjmov v zamestnaní, o ktorých nemôžeme v meste Rimavská Sobota hovoriť. Zväčša v našom meste môžeme hovoriť o minimálnej mzde a sume postavenej mierne nad ňou. Minimálna mzda pre rok 2020 predstavuje sumu 580 eur (<https://www.minimalnamzda.sk/>). Priemerná mzda podľa štatistického úradu Slovenskej republiky v Banskobystrickom kraji sa v roku 2019 pohybovala v rozmedziach 912 – 923 eur (<https://slovak.statistics.sk/>). Budeme predpokladať, že v okrese Rimavská Sobota to bude o niečo nižšie, pretože podľa štatistického úradu bol za rok 2017 priemerný plat v Rimavskej Sobote 713 eur. Ak by teda poistenec platil 4 roky do poistenia v nezamestnanosti a zarábala by cca 700 eur, jeho mesačná suma dávky v nezamestnanosti za mesiac, ktorý má 31 dní by bola suma 356,80 eur. (<https://www.minimalnamzda.sk/podpora-v-nezamestnanosti.php>). Čo je o dosť menej, ako by dostal, keby pracoval.

Podme na ďalšiu dávku, ktorá bola nepriamo spomínaná, a to dávka v hmotnej núdzi, ktorú mali účastníci na mysli. Pri posudzovaní hmotnej núdze sa posudzuje, či občan dosahuje sumu životného minima a či si nevie zabezpečiť financie prostredníctvom majetníckeho práva resp. predajom svojho majetku (<https://www.upsvr.gov.sk/socialne-veci-a-rodina-1/mam-nizky-alebo-ziadny-prijem/sme-rodina-s-nizkym-alebo-ziadnym>). Pri nároku na podporu v nezamestnanosti zas občan musí splniť podmienku, ktorá spočíva vo vykonávaní práce v predchádzajúcom období po súvislú dobu dvoch rokov, počas ktorej bol poistený v rámci potencionálnej nezamestnanosti (<https://www.slovensko.sk>).

Výška sumy hmotnej núdze je:

- *„66,30 eura mesačne, ak ide o jednotlivca,*
 - *126,20 eura mesačne, ak ide o jednotlivca s dieťaťom alebo najviac so štyrmi deťmi,*
 - *115,30 eura mesačne, ak ide o dvojicu bez detí,*
 - *172,60 eura mesačne, ak ide o dvojicu s dieťaťom alebo najviac so štyrmi deťmi,*
 - *184,30 eura mesačne, ak ide o jednotlivca s viac ako štyrmi deťmi,*
 - *232,60 eura mesačne, ak ide o dvojicu s viac ako štyrmi deťmi.“*
- (<https://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/hmotna-nudza/davky-hmotnej-nudzi/davka-hmotnej-nudzi/vyska-davky.html>)

Ďalej tu máme príspevky, ako napr. ochranný príspevok, aktivačný príspevok, príspevok na nezaopatrené dieťa, príspevok na bývanie, atď.

Ak je teda sociálna dávka v nezamestnanosti 356,80 eur, ako sme hovorili v predchádzajúcom texte, a pridá sa k tomu dávka v hmotnej núdzi pre dvojicu s jedným alebo najviac štyrmi deťmi, čo činí 172,60 eur, je to spolu 529,40 eur + prípadné iné dávky. Kde už sa v skutku pohybujeme v číslach podobných pre priemerný plat v meste Rimavská Sobota. Ak by sme ale porovnali priemerný plat v meste výlučne len s dávkou v hmotnej núdzi, alebo s dávkou v nezamestnanosti jednoznačne môžeme povedať, že sa pracovať oplatí.

Nebudeme si ďalej hovoriť všetky sumy a možné alternatívy a korelácie, na to tu nemáme priestor. Môžeme však uznať, že v meste Rimavská Sobota môže a existuje pasca nezamestnanosti a vskutku môže pre občana, ktorý spĺňa nároky na viaceré sociálne dávky, byť nevýhodné pracovať. Na jednej strane sú sociálne dávky, určené pre pomoc ľuďom v ťažkej sociálnej situácii. Slúžia, dá sa povedať na lepšie zvládnutie, zvládanie a prípadné preklenutie ťažkého obdobia, ktoré môže trvať aj dlhšiu dobu. Snažíme sa ale pochopiť tvrdenia participantov a prišli sme k pohľadu, resp. k otázke, ktorú si môžu klást' viacerí obyvatelia mesta. „Nemali by mať snaživí pracujúci ľudia, ktorí nemajú žiaden hendikep a nespĺňajú požiadavky na sociálne dávky, výrazne viacej ako ľudia, ktorí nepracujú, takmer za každých podmienok?“ (Samozrejme, vnímajme tento výrok s rezervou)

Kvôli neduhom mesta, ako je vysoký počet bezdomovcov, odpadky v meste, zvýšený počet potencionálne nebezpečných ľudí a nedostatok financií v inštitúciách má mesto utrpieť na jeho atraktivite a turizme. Podľa participantov je potrebné udržať si mladých ľudí v meste a robiť niečo preto, aby tu ostali mladí ľudia, ktorí by okres povzniesli.

Vývoj počtu obyvateľov podľa programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja pre obdobie 2014 až 2020 z pohľadu migrácie obyvateľov mesta vykazuje jednoznačne negatívnu tendenciu. „*Za posledných 9 rokov sa vždy odsťahovalo viac obyvateľov ako sa prisťahovalo. Prisťahovanie obyvateľov má kolísavú tendenciu a ani v jednom roku nepresiahlo 350 obyvateľov*“ (https://www.rimavskasobota.sk/download_file_f.php?id=837307) Participantí teda správne hovorili o čoraz narastajúcom odchode ľudí z mesta.

Písali sme tiež o tom, že rodičia trávajú čoraz menej času so svojimi deťmi aj z toho dôvodu, že rodičia odchádzajú za prácou do iného mesta alebo štátu, alebo trávajú dlhší čas v zamestnaní. Z operačného programu ľudské zdroje bol na účel zosúladovania rodinného a pracovného života vytvorený národný projekt, ktorého žiadateľom je Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny. „*Cieľom národného projektu je zlepšením podmienok pre zosúladenie pracovného a rodinného života zvýšiť zamestnanosť osôb s rodičovskými povinnosťami, najmä žien, ako aj osamelých rodičov starajúcich sa aspoň o jedno dieťa a ďalšie osoby, ktoré majú problémy pri*

zosúladení rodinného a pracovného života kvôli starostlivosti o závislých členov rodiny, resp. domácnosti“ (www.upsvr.gov).

3.3 Nedostatok voľnočasových príležitostí a spoločenských akcií

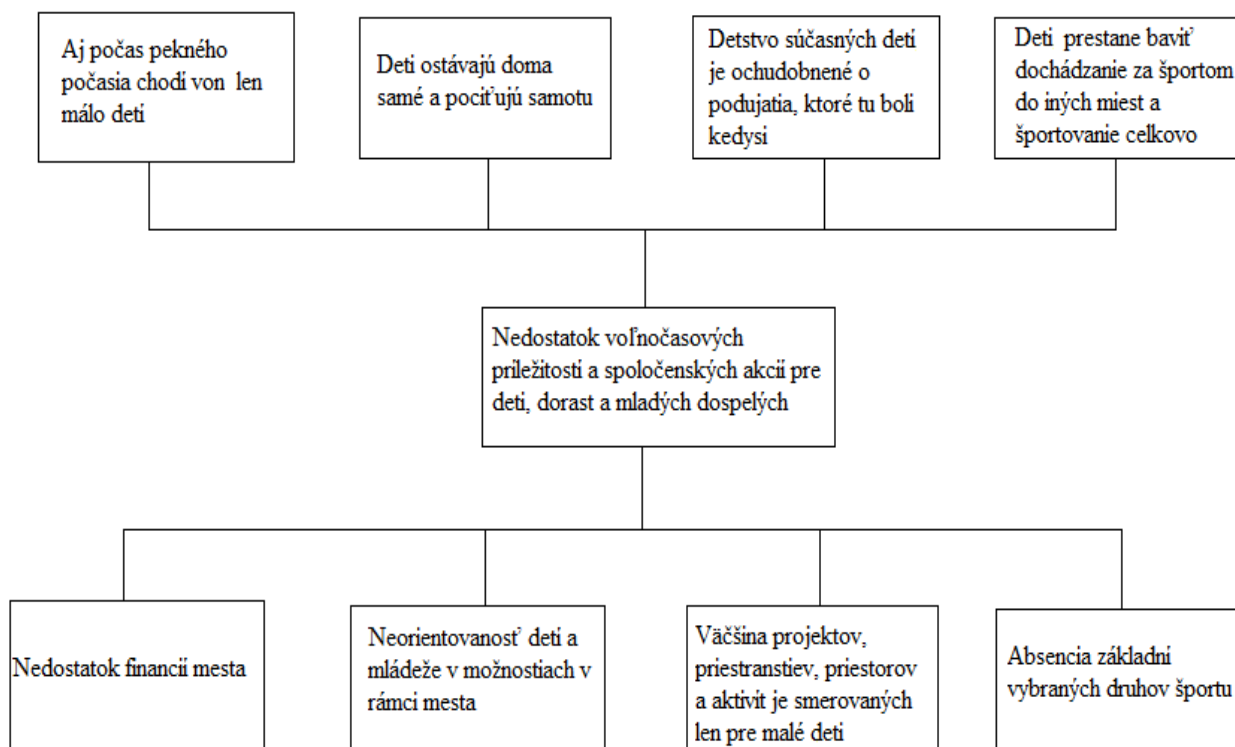

Schéma č 2.: Zhora nadol: následky, jav, príčiny

Participantí identifikovali nedostatok príležitostí pre deti a mládež na trávenie voľného času. Tento jav je spojený aj s ostatnými identifikovanými javmi a problémami. „Akože na nás my sme už starší, ale táto menšia generácia už neviem, či bude mať také pekné detstvo, ako sme mali my v meste, keď ešte boli jarmoky no a mne sa zdá, že ich bolo oveľa viac a neviem viac boli súťaže pre deti si pamätám, keď sme chodili do mesta do májovky.“ Nedostatok príležitostí pre deti a mládež na trávenie voľného času na spoločenských akciách a nedostatok priestorov na využitie voľného času má mať za následok, že deti ostávajú doma samé a pociťujú samotu. „Sú takí osamotení, ako keby že sú sami, že nevyjdú vonka ani nič.“ Participantí reflektujú, že aj počas pekného počasia chodí len málo ľudí von a radšej sa hrajú na smartfónoch. A ak prídu staršie deti na detské ihrisko, zažívajú negatívne skúsenosti: „Včera nás vyhnali, mestská

polícia nás vyhodila z ihriska, lebo že to je do 12 rokov, no a ja som ešte stále nejak cítil, že som dieťa, nemám 18 ešte. Takže som sa chcel s chlapcami zabávať, a vyhodili nás.“

Podľa participantov je pre malé deti vo veku od 7 rokov potrebné otvoriť priestory, kde by sa mohli hrať aj počas chladného počasia či studených mesiacov. V meste sa nachádzajú detské ihriská, no v zlom počasi a v zime sú pre deti nevyužiteľné. Pre o čosi staršie deti už však absentuje ihrisko, ktoré by malo podobný charakter detského ihriska. Jedna skupina participantov navrhuje výstavbu priestorov na území mesta pre ľudí nad 10 rokov, ktoré by boli prístupné len pre deti vyššieho veku. Niektorí z nich sa totižto cítia ukrátení voči deťom, ktoré majú v meste dostatok ihrísk. *„Deti majú tam ihriská. Kadzi tadzi. My nemáme tu nič, iba deti malé. My nemáme ihriská. Tak ihriská pre deti sú v podstate na každom sídlisku. Pre nás takých trošku väčších veľmi tu nie je možnosť čo. Hej, idem si na preliezku sadnúť? Nás veľmi nebaví na preliezky chodiť, preliezať a loziť po tom a neviem čo na piesku stavať blbosti. A potom sa tam ešte zaseknem (smiech).“*

Staršie deti by privítali aj viac kultúrnych podujatí a 5D kino. *„Zaujímavejší ľudia, že by sem prišli nejaké predstavenia takéto akože chodia tu, ale niečo také zaujímavejšie.“* Večerný život mládeže je podľa participantov podpriemerný a absentuje tu pre nich priestor. *„Tak povedzme nejaký, možno pre tie väčšie deti, nejaký večerný život povedzme, kde by sa mohli spolu stretnúť a zabaviť sa, lebo fakt postavili tu jedine (názov klubu) a tam nie každý pôjde. A niečo, kde sa môžu aj deti stretnúť, sa porozprávať a nielen niečo akože tancovať a takéto.“* Mládež zo strednej školy by privítala tiež priestor, kde by sa mohli stretávať, pomenovali dokonca všetky veci, ktoré by tam mali byť, alebo ktoré by v meste privítali. Hracie automaty (s videohrami), biliard, šípky, spoločenské hry, pričom by chceli, aby bol takýto podnik otvorený často a nie len sporadicky. V meste by tiež privítali obchodné centrum a miesto, kde sa dá sadnúť. *„Napri. aj to pomáha čo aj v Lučenci majú ten, to obchodné centrum, tak aj tam veľa ľudí chodí, ja neviem si sadnúť a takto, tak si myslím, že aj v Sobote niečo také chýba.“* Participantom chýba aj miesto, *„kde sa dá dobre najesť.“* Konkrétne pomenovali najčastejšie MC Donald, potom KFC a až potom jedáleň bez rozdielu značky s výhodnými cenami.

Participantí vnímajú tiež nedostatok zariadení, v ktorých by mohli rozvíjať svoj talent. Navrhujú zriadiť centrum pre deti s kreatívnymi záujmami, kde by sa nachádzali mladší pracovníci. Keďže, ako hovoria *„Určite v takýchto centrách mladší ľudia, mladší učiteľia proste povedzme, čo si vedia s tými deťmi dáko sa prepojiť, alebo im rozumejú viac ako ľudia, čo to robia napri. cez 50 rokov permanentne, ktorí si idú v kuse to svoje. Určite by to bolo lepšie aktuálne pre deti, pretože vie lepšie s tými deťmi nadviazať komunikáciu, aspoň z môjho názoru.“*

Jedna z potrieb detí je tiež mať nové dopravné ihrisko v meste, kde by sa mohli naučiť pravidlám cestnej premávky, rozšírili by si tak svoj intelektuálny rozhľad a zabezpečili by si lepšiu bezpečnosť pri prechádzaní cez pozemné komunikácie v meste. V meste Rimavská Sobota sa kedysi nachádzalo dopravné ihrisko, dnes sa už však nevyužíva. Potreba investovať do priestorov a zriadiť nové priestory pre deti a mládež je jedna z najvýraznejších potrieb detí a mládeže v meste Rimavská Sobota. Deti a mládež z mesta Rimavská Sobota potrebujú viac možností a príležitostí na využitie svojho voľného času. Potrebujú mať miesto na trávenie svojho voľného času a niekedy aj ako oni sami hovoria na „šantenie“. Existencia súčasných možností a krúžkov v rámci mesta je len málo propagovaná. Potrebu je teda aj viac prezentovať možnosti pre deti a mládež a prípadne zriadiť workshop o efektívnom využití voľného času detí a mládeže v meste Rimavská Sobota. Ďalej by deti v meste privítali tanečnú sálu pre moderné tance, výstavy a ukážky športových áut a veteránov „*Ako v Lučenci sú prechod tých starých áut tých veteránov, tak toto by mohlo byť také, že aj tu niečo tak vymyslieť.*“

Deti a mládež v meste Rimavská Sobota tu tiež nemajú dostatok športových príležitostí. Následkom nedostatku športových príležitostí v meste sú deti nútené dochádzať za vybraným druhom športu do iného mesta. Z dlhodobého hľadiska sa stáva, že ich dochádzanie prestane baviť a pri nenachádzaní iného športu aj športovanie samotné. „*Môžeš chodiť na MŠK HKM, ale keď je tu v Sobote nejaké dieťa, ktoré baví volejbal alebo basketbal kde má ísť? Do iného mesta. No do iného mesta to znamená, že musí odísť z tohto a zase sme o tom, že mladí musia odchádzať z tohto mesta. Futbal alebo na hokej a potom, keď ťa baví niečo iné, tak vypadni z mesta a florbal ešte a keď ťa baví iný šport, tak vypadni z mesta a nikoho to nezaujíma.*“ Deti a mládež majú aspirácie vykonávať aj iné športy, napr. na miestnom ľadovom štadióne by privítali tréningy krasokorčuľovania. „*Krasokorčuľovanie tak hokej tu je, ale krasokorčuľovanie nie.*“ „*Alebo fakt tu postaviť nejakú veľkú halu, kde by sa aj publikum zmestilo a by sa tu hrávali nejaké také akože zápasy, lebo aj my by sme chceli napr. urobiť nejakú súťaž z mažoretiek, ale nevieme, lebo nemáme priestor na to.*“ „*Viac športových hál aby tu bolo*“ V meste Rimavská Sobota existujú príležitosti na realizáciu športových aktivít a športových hier. Zastúpenie rôznych loptových hier a tímov a prípadných súťaží a priestorov však už nie je také, aké by deti a mládež očakávali. Niektoré z detí by si radi zahrli volejbal a basketbal. „*Napríklad mňa baví aj volejbal, nemám si kde zahrat' volejbal.*“ Kedysi tu vraj mal zastúpenie aj motošport v podobe motokár. Motokáry v súčasnosti už nefungujú a deťom takáto možnosť chýba. „*Boli tu napr. motokáry, aj to zrušili.*“ Pri nedostatku športových príležitostí v meste sú nútené deti a mládež cestovať do iných najbližších miest v prípade, keď

sa základňa daného športu v meste nenachádza. Deti vnímajú, že mesto podporuje len hokej a futbal, iné športy podľa nich už nemajú také zastúpenie a podporu.

V súvislosti s futbalom bola jedna diskusná skupina znepokojená odmietnutím zriadenia futbalovej akadémie zo strany mesta. Majú za to, že futbalový štadión a všetci hráči a pracovníci v ňom stratili príležitosť na zlepšenie podmienok pre tréningy, súťaže a prácu. Nevyužité možnosti zriadenia futbalovej akadémie vo futbalovom štadióne malo zapríčiniť tiež stratu zabezpečenia rekonštrukcie tribún, opravu fasády stien, vytvorenie nových priestorov a opravu niektorých pokazených pomôcok na futbal. *„Mohli sme sa tešiť z toho, že to budeme mať pekné, lebo už aj tribúny sú úplne, tam už opadá stena. Všetko je tam posprejované, neviem ako to mám, proste všetko mohlo byť zregenerované, pekné, nové, viacej priestoru, aj sieťky sú už roztrhané na bránkach, už niektoré aj sú vážne, mohlo to byť lepšie, každý by sa z toho tešil, ale takto. No to asi nikto. Má to taký vplyv, nemá to vplyv na futbal, ale má to vplyv na tú, na to pre tie deti zmieriť sa s tým.“* Participanti hovorili skutočne o ponuke, ktorá tu bola podľa našich informácií však nebola úplne pre mesto výhodná.

Deti by v meste ďalej prijali viac športových aktivít a súťaží. Súťaží ako sú plavecké súťaže, BMX a skateboardové súťaže, súťaže v parkúre a freerunningu. Deti a mládež z mesta Rimavská Sobota je zjavne športovo zameraná a chceli by mať v meste i nové streetworkoutové ihrisko, krytú športovú halu, vonkajšie fitness centrum *„Také neviem, či je to vôbec ešte akože je to ten wor..., vonka dáke tie cvičenia, vonka myslím tam dačo, tak ale teraz je to už také, že by si to zobrali ľudia domov a takto by to, po čase by to pobrali, ale vonka činky by som dal, jedno s druhým viac takej vonkajšej roboty cez leto ako.“*

Potreby detí a mládeže:

- Potreba pohybu
- Potreba orientácie v možnostiach využitia voľného času
- Potreba mať na výber vo voľnočasových príležitostiach
- Potreba nachádzania zmyslu v aktivite v rámci voľného času
- Potreba organizácie (naplávať si, že niekam pôjdem okrem cesty zo školy a domov)
- Potreba mať k dispozícii priestor na stretávanie s vrstovníkmi
- Potreba zabaviť sa
- Potreba rozumieť si s pracovníkmi s mládežou

Riešenia nedostatku voľnočasových príležitostí (Čo by deti v meste privítali?):

investovať do výstavby priestorov pre mládež, zabezpečiť a vytvoriť priestor na automaty, bowling, biliard, šípky, spoločenské hry, kde by mali často otvorené, zriadiť niečo, kde sa dá dobre najesť (McDonald, KFC...), postaviť obchodné centrum, zrealizovať workshop o efektívnom využití voľného času v meste Rimavská Sobota, zriadiť tanečnú sálu pre moderné tance, zriadiť 5 D kino, zrekonštruovať alebo postaviť nové dopravné ihrisko, zriadiť centrum pre deti s kreatívnymi záujmami a mladými pracovníkmi, organizovať viac kultúrnych podujatí, postaviť priestor pre večerný život mládeže, postaviť interiérové detské ihriská, obnoviť motokárovú trať, postaviť športovú halu, zrealizovať plavecké súťaže, zrealizovať BMX a skateboardové súťaže, zrealizovať súťaže v parkúre (skákanie s freerunningom), organizovať basketbalové, volejbalové tréningy a tréningy krasokorčuľovania, postaviť Streetworkout ihrisko.

Verifikácia zistení

Každé dieťa potrebuje niekam patriť a pociťovať náklonnosť voči druhým, ktorá by bola opätovaná. Táto potreba začína od základnej bunky spoločnosti a postupuje až postupne v prípade detí a mládeže k rôznym partiám. Tieto partie majú väčšinou spoločné nejaké záujmy, ideológie, štýl života, alebo iné charakteristiky. V rámci tejto potreby deti potrebujú priestor a príležitosti, aby si takéto kontakty vytvárali, udržali a v neposlednom rade robili, čo ich baví. Čo súvisí so základnou potrebou sebarealizácie a osobnej iniciatívy. Podľa záverečnej správy z výskumu „*Dopady práce s mládežou*“ deti, ktoré sa angažujú v mládežníckych aktivitách zažijú významné momenty, ktoré môžeme považovať za formujúce oblasti vývoja budúcnosti dieťaťa a jeho rozhodnutí. Deti, ktoré sa zapájajú do mládežníckych aktivít a združení, získavajú všeobecné vedomosti a zručnosti komunikácie prezentovania a nadobúdajú hodnotové princípy (Čavojská, 2016). Vzhľadom na nedostatok voľnočasových príležitostí a združení môžeme skonštatovať, že sú deti oberané o možnosti rozvoja spojené s mládežníckymi združeniami.

V meste by podľa participantov viac voľnočasových príležitostí priviedlo deti a mládež k športovaniu a k aktívnemu využitiu voľného času. Okrem toho by takýto počin preventívne pôsobil voči sedavému spôsobu života, nadváhe, nadmernému používaniu technológií a úzkostným stavom. Podľa koncepcie rozvoja pohybových aktivít detí a mládeže: „*Výskumy ukazujú, že 70 % školopovinných detí a mládeže trávi denne viac ako 4 hodiny voľného času prácou na počítačoch, internete, sledovaním televízie, počítačovými hrami a zábavou s mobilmi. Pravidelnej organizovanej pohybovej aktivite sa venuje iba každý tretí*

žiak. U detí a mládeže dominuje sedavý spôsob života, ktorý prináša so sebou nárast obezity a nadváhy, chybného držania tela a ďalších porúch zdravia. Mnohé zdravotné problémy, ktoré boli v minulosti typické pre ľudí stredného a staršieho veku, sa začínajú objavovať už u detí a mládeže.“ (http://itretisektor.sk/clanok134_312506/Koncepcia_rozvoja_pohybovych_aktivit_d_eti_a_mladeze.html)

V našom výskume sme prišli v tejto kategórii na potreby, ako sú potreba pohybu, nachádzania voľnočasových aktivít a ich zmyslu, potrebu organizácie a disponovania priestormi a pracovníkmi, ktorí by sa čo najviac vedeli priblížiť deťom a mládeži. Môžeme už len dodať, že dieťa potrebuje prijímať dostatok podnetov a v prípade zabezpečenia mnohých voľnočasových príležitostí a v rámci nich nevyhnutnej sociálnej interakcie bude dieťa vstrebávať poučenia z vlastných skúseností a z pôsobenia mládežníckych skupín, ktoré by mali aj formálny charakter a podnety, ktoré sú nevyhnutné pre zdravie dieťaťa.

3.4 Užívanie drog deťmi a mládežou

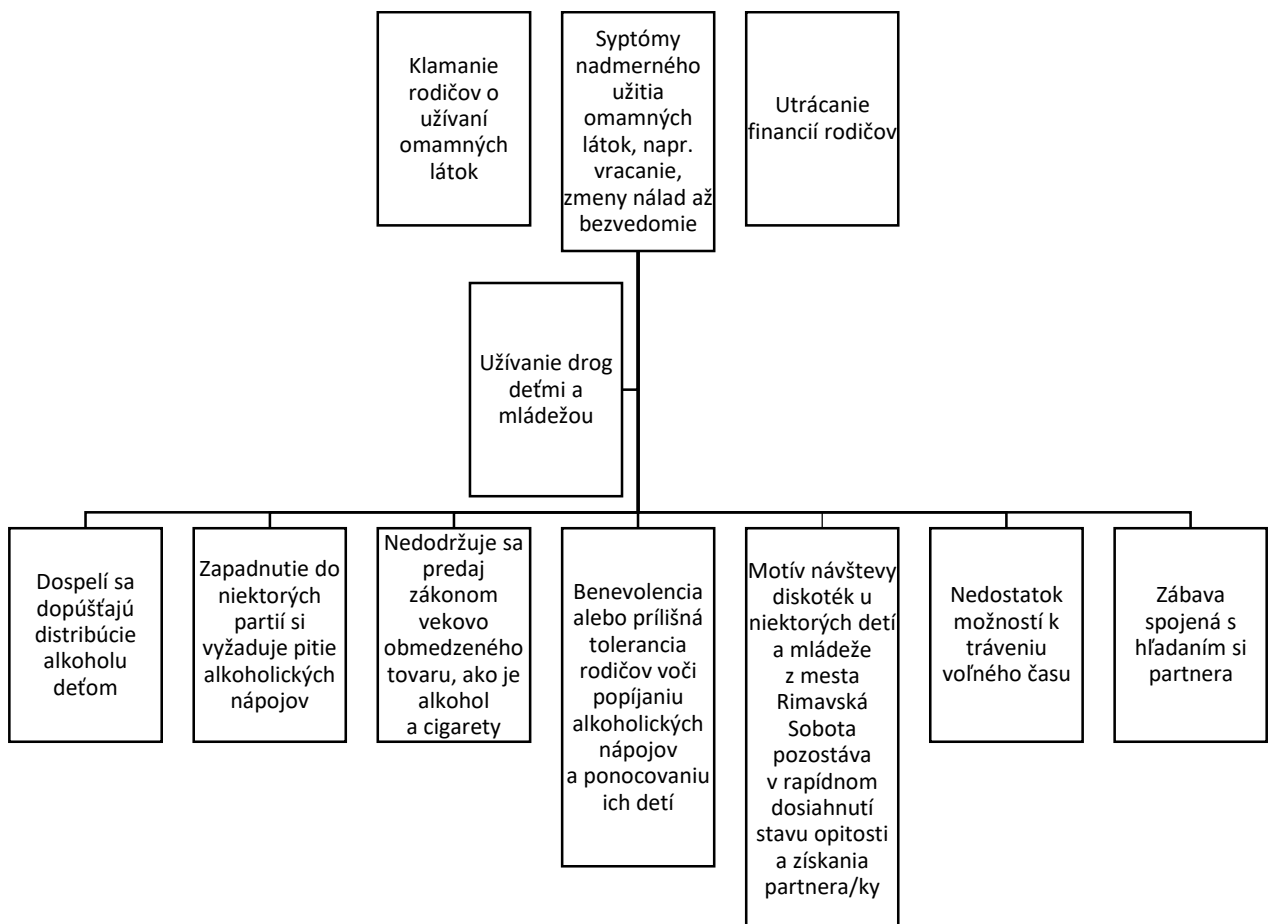

Schéma č. 3: Zhora nadol: následky, jav, príčiny

Vo viacerých diskusných skupinách sme sa strelili s názorom, že v meste Rimavská Sobota je rozšírené vo veľkej miere u detí a mládeže pitie alkoholických nápojov, fajčenie cigariet a dokonca aj užívanie drog.

„Nie som zo Soboty, ale to proste, keď človek po ulici, tak vidí tých sfetovaných, čo im úplne čo nie sú v poriadku a neviem na čom fičia, ale je jasné, že na dačom fičia“ „Ved' 13-ročné deti opité behajú, 13-ročné!“ „Dobre v dnešnej dobe to už není normálne, že už každý hovorí, že má neviem koľko pakľov doma a neviem koľko a neviem čoho, to už není normálne, chápeš, že sa s tým chváliť ešte.“

Motívom pitia alkoholu a fajčenia cigariet v nižšom veku je podľa vyjadrení participantov potreba zapadnúť do niektorých partíí. Partíí, kde sa táto činnosť považuje nie za nevhodnú, ale za žiadúcu a potrebnú preto, aby sa mohol jedinec stať členom takejto partie, keďže je táto činnosť ich permanentnou aktivitou. *„Tak myslím, ale ja keby som vedela, napr. predstavte si, že vy by ste nepili, hej dačo, tak tam vyzerám ako nejaký autista.“*

Ďalším motívom pitia alkoholu u detí je podľa participantov zábava. *„Dobre, ale zase daktorí potrebujú k tomu, aby sa zabavili, dáku kvapku.“* Pitie alkoholu vnímajú deti ako cestu k odviazaniu sa a získaniu prestíže. *„Tak ale ide o to hlavne sa tam zabaviť a niektorí to idú skôr, kto sa rýchlejšie ožere a koho zbalí“ „Lebo si myslia, že je to frajerina.“ (piť)*

V rámci diskusií sme sa rozprávali tiež o koncepte podniku, ktorý by bol určený primárne pre mládež a kde by sa nepodávali alkoholické nápoje a nepredávali cigarety. *„Ja si to už ani neviem predstaviť v tejto dobe, že by tam nebol alkohol, alebo niečo podobné. Ale, dá len musíš chcieť. Keď vidíš tie partie z Rimavskej, vieš tak ani nie“*

Druhá strana toho, že deti užívajú drogy, je podľa participantov skutočnosť, že nedisponujú dostatkom príležitostí na trávenie voľného času a zábavu, a tak sa uchylujú k drogám. *„Mladší ľudia tu všetci nevedia čo robiť a všetci drogujú proste, všetci celé mesto, nemajú čo robiť, nevedia, čo robiť a drogujú. Nepoviem, že všetci, ale veľká časť.“* Pri jednej z diskusií sme sa pýtali na možnosti využitia voľného času, resp. aké tu majú možnosti? Dostali sme nasledovnú odpoveď. *„Však tu sú len pajzle (pohostinstvá nižšej triedy).“*

Participantov zaráža, ako môžu niektorí rodičia svojim deťom tolerovať užívanie alkoholu a ponocovanie. *„Ja si neviem predstaviť, že by ma rodičia do takej neskorej hodiny nechali von a vedia, že sa flákam hocikde s kamarátmi a že je tam aj alkohol.“* Podľa vyjadrení participantov je zrejmé, že deti vedia, kde im predavač predá alkohol a cigarety a kde nie. Existujú teda kamenné predajne, kde je bežnou rutinou predávať alkohol a cigarety deťom. No

a v prípade, že by úsilie detí získať alkohol či cigarety narazilo na nesúhlas predajcu, požiadajú starších žiakov, či náhodných ľudí o to, aby im požadovaný tovar kúpili. Tvrdia participanti. Problém s užívaním drog sa však netýka podľa participantov len maloletých, ale aj dospelých. Deti vyjadrujú strach pred niektorými ľuďmi: „*Idem preč, nejdem okolo neho.*“ Participanti sa obávajú jedincov užívajúcich drogy, pretože u takéhoto človeka hrozí potencionálne riziko a vystupuje tu strach z nepoznaného a hmlistého. Keďže u človeka pod vplyvom omamnej látky je nepredvídateľnosť v správaní a zmena tradičného správania sa neojedinelá. „*Od takého človeka nikdy neviete, čo má v hlave, že napadne niekoho alebo tak.*“ „*Tak ale to už vidíš na človeku, keď už je mimo, že nejakú látku užil napr. pervitín.*“ Participanti apelujú na potrebu kritického posudzovania takýchto prípadov zo strany polície. Domnievajú sa totiž, že príslušníci PZ v meste Rimavská Sobota pomerne často uveria tvrdeniam ľudí, ktoré nie sú pravdivé. Inými slovami neposudzujú situáciu podrobnejšie a dopúšťajú sa povrchných záverov. „*A policajti im to ešte aj veria.*“

Stretli sme sa ale tiež s pohľadom jedného participanta, ktorý bol opozitom toho, že by mali byť drogy v meste problémom. Opak postoja však nemal spočívať v tom, že by drogy v meste neboli, práve naopak tento názor reflektuje, že drogy v meste sú, nie sú však problém a nie je potrebné ich riešiť. „*Hej, lebo, keď niekto je v spoločnosti taký, kde sa to robí alebo má nejaké vnucovanie, čo bolo dakedy v živote, takže jasné, že si to nájde aj kebyže neni to až tak, ako to je teraz a ja neviem, je to o tom, že kto si čo nájde, keď si niekto nájde, že ide hrať futbal, tak si pôjde na to futbalové ihrisko zahrať a kto si bude, alebo má v partii takých, čo sa točia u nich drogy, tak to už je minulosť, ale podľa mňa, kto s tým začínal, alebo kto to mal v hlave, bol vedomý si toho, že to neni dobré, takže to je už len o ňom, akože je to jasné, že zlé, že to tu a to nielen v Rimavskej, ale aj okolí v okrese a týchto veciach, je toho dosť, ale tak podľa mňa neni to, je to zlé, malo by sa to riešiť, ale je to podľa mňa aj zbytočné riešiť, takto*“

Na základe problému pitia alkoholu maloletých navrhujú participanti, aby deti za žiadnych okolností nepúšťali do barov, kde sa primárne podávajú alkoholické nápoje, a to ani so zodpovedným dospelým. Riešenie je videné v saturácii potreby detí vyhľadávať a navštevovať diskotéky prostredníctvom realizácie diskoték určených pre deti do 15 rokov, kde by bol stanovený zákaz podávania alkoholických nápojov. Deti teda potrebujú viac voľnočasových aktivít v meste a je potrebné prezentovať viac ich existenciu a možnosť vyžitia. Prezentácie a workshopy v meste by sa tiež mali týkať aj prevencie užívania drog (vrátane alkoholu a cigariet), keďže viac ako v dvoch skupinách sa potvrdilo, že drogy v meste sú rozmnožené vo veľkej miere a predstavuje to súčasný problém a riziko pre deti. Dôležitým sa javí zamerať sa aj na to, ako je možné, že deti a mládež sa bez väčších komplikácií k alkoholu

a cigaretám dostanú. Participantí navrhujú pre prevenciu voči užívaniu omamných látok u detí a mládeže väčší dohľad zo strany rodičov. Mali by mať väčší dohľad nad platbami detí a to prostredníctvom poskytovania deťom sumy peňazí, ktorá by zodpovedala nákladom, o ktorých vie rodič. Ďalšou alternatívou kontroly sú aj dnešné platobné karty pre deti, kde rodič či už pomocou aplikácie v smartfóne alebo internetovej stránky na počítači môže zistiť transakcie, ktoré zrealizovalo dieťa. *„Na toto je jedna veľká výhoda v dnešnej dobe bankomatové banky pre dieťa, zistí človek z internetbankingu, koľko v trafike strovil, to neviem v bare, veľmi jednoducho zistí, kde sú ich peniaze a proste na ďalší mesiac, dovidenia. Tento mesiac si to rozflákal na cigarety, na alkohol, na hlúposti, na ďalší mesiac nedostaneš nič a dovidenia.“* Legálne voľne dostupné drogy sú stále k dispozícii v bežných potravinách. V jednej z diskusií sme si uvedomovali, že pri dodržiavaní ochrany detí pred omamnými látkami sa môže stať, že zlyhá ľudský článok a nájde sa niekto, kto takýto tovar dieťaťu poskytne. Preto jednému z participantov skrsol nápad zriadenia automatov na cigarety a alkohol so snímačom občianskych preukazov. Tieto automaty by mali vydať menovaný tovar len v prípade, ak je jedinec starší ako 18 rokov. *„Napri. v Amerike to testujú, neviem v akom štáte, že proste priložia dieťu občiansky preukaz k snímaču a ten snímač otvorí automaticky tú skrinku alebo ju neotvorí a dokladať to vie iba ten, kto distribuuje tie cigarety.“* Prevenciu vidia ale hlavne v pôsobení rodičov a to najmä v ich prístupe, ktorý by mal byť zameraný proti užívaniu látok, ako je nikotín a alkohol. Tiež vyzdvihujú potrebu trávenia voľného času rodičov s ich deťmi, spoločné aktivity by mohli pomôcť k tomu, aby sa deti vyhýbali užívaniu drog dnes a v budúcnosti. Zo slov detí a mládeže, ktorí boli participantami tohto výskumu je zrejmé, že je potrebné dohliadať na to, aby sa drogy v meste neužívali a nepredávali. Pri preukázaní užívania drog jedna zo skupín navrhuje prísnejšie tresty pre ľudí, u ktorých sa preukáže opakované užitie nelegálnych omamných látok a v prípade preukázania užívania nelegálnych látok dieťaťom pozastaviť všetky sociálne dávky, ktoré rodina poberá. *„Väčšie tresty, väčší dohľad, väčšie kontroly, alebo zásah sociálky do takých rodín, že keď dieťa droguje, proste že nahlásiť to sociálke, keď to proste dieťa droguje tak, aby zvýšená kontrola bola toho, že keď používa drogy, aby ho zobrali het z takej rodiny, keď mu to dovoľia.“*

Potreby detí a mládeže:

- Potreba kultúrnej sa vyžiť (zabaviť sa)
- Potreba „odviazať sa“
- Potreba nachádzania si partnera/ky

- Potreba byť členom skupiny
- Potreba stabilizácie/uvolnenia nahromadeného napätia

Riešenia užívania drog deťmi a mládežou: viac času rodičov stráveného s deťmi, deti by nemali púšťať do barov a to ani so sprievodom, zabezpečiť voľnočasové priestory iné ako „krčmy“, dohliadať na to, aby sa nepredávali a nekupovali drogy, sociálna intervencia v rodinách, kde je dôvodné podozrenie, že deti užívajú drogy, väčší dohľad nad užívaním drog v meste, vyššie tresty pre užívateľov drog, väčší dozor rodičov nad investíciami svojich detí (aj pomocou internetbankingu), realizovať preventívne aktivity voči užívaniu drog, zriadiť automaty na cigarety a alkohol so snímačom občianskych preukazov

Verifikácia

Participantí prezentovali údaj, že v meste Rimavská Sobota je rozšírené užívanie drog, popíjanie alkoholu, či fajčenie cigariet u maloletých vo veku 12 - 15 rokov.

Podľa výskumu „*Deti, mládež a drogy*“ od Marianny Pétiovej je vek 14 až 16 rokov charakteristický pre prvú skúsenosť s užitím alkoholických nápojov. Prvé experimenty s tabakovými výrobkami sú najčastejšie v 13 – 15 rokoch. Tiež výsledky výskumu hovoria, že prvé skúsenosti s užitím nelegálnej drogy mali stredoškóľáci vo veku 15 a 16 rokov (Pétiová, 2009). Rovnako aj „*Prieskum GPS ukázal, že v roku 2010 bol v rámci celoslovenskej vzorky dospelaj populácie priemerný vek užitia alkoholu 16,2 roka života, pričom sme zaznamenali nepatrný rozdiel pri genderovom porovnávaní. Kým u mužov bol priemerný vek prvej konzumácie 15,5 roka, u žien bol o niečo vyšší 16,9 roka.*“ (Valková 2013, Str.18)

Deti a mládež sa dopúšťajú užívania omamných látok z dôvodu nedostatku možností v meste a z dôvodu „odviazania“ sa a nájdení si partnera/ky. Keď by sme tieto tvrdenia porovnali s iným výskumom, napr. s prieskumom postojov adolescentov k otázke alkoholizmu od Ondriovej a kol. môžeme zaraďovať popisované motívy do kategórií spoločenské konvencie a nuda. Z celkového počtu 24 participantov: „*Na prvom mieste 57% participantov uvádzalo významné osobné dôvody (smrť blízkeho, rozvod, rozchod, zdravotné problémy, strata zamestnania). Na druhom mieste v 26% uvádzali spoločensky zaužívané konvencie (užívanie alkoholu na všetkých významnejších súkromných a spoločenských podujatiach). V 17% participantí uvádzali sklon k alkoholu, stratu, resp. chýbanie iných záujmov, nudu u jedinca.*“ (Ondriová & Slaninová, Sinaiová & Kollárová, 2008)

Vzhľadom na uvedené sú ďalšie potreby zrejmé. Za účelom prevencie užívania omamných látok u detí treba zriadiť priestory, voľnočasové krúžky, športoviská a kluby pre deti, kde by sa nepodávali alkoholické nápoje a zaviedli prísne pravidlá voči užívaniu drog.

U detí a mládeže je potreba vzťahových väzieb a citových vzťahov. Je potrebné, aby u detí nastala modifikácia predstavy, že sa dá zabávať a nájsť si partnera len s užitím látky, ktorá by spôsobila opojenie. Tlak na to nebyť „single“ je na mladých ľuďoch čoraz väčší zo strany priateľov a rodiny. Nemať partnera je v súčasnosti vnímané ako črta, ktorá je v spoločnosti mladých ľudí chápaná ako mínus pre „image“ jedinca. Je však zlým dôvodom nachádzať partnera z nátlaku a následkom takýchto okolností nachádzať riešenie v rýchлом nájdení si lásky v opojení niekde v bare. A to najmä ak diskutujeme o deťoch a mládeži.

Vystupujú nám tu potreby, ako je potreba zabaviť sa, stabilizovať nahromadené napätie a nachádzanie si partnera. Deti a mládež si aj v súvislosti so súčasnou mládežou, u ktorej čoraz viac narastá tolerancia voči užívaniu drog, spájajú užívanie drog so zábavou. Logicky to súvisí aj s účinkami drog, v kontexte našich výsledkov je však dôležité vnímať výpovede, ktoré hovoria o uchýľovaní sa k drogám kvôli nedostatku možností a príležitostí. Inak povedané kvôli núde.

3.5 Rozvoj technológií

V súvislosti s rozvojom technológií je čoraz viac zaznamenaný problém nadmerného trávenia času na smartfóne a počítači. Táto podkapitola sa vyznačuje popisom vplyvu výtvarných produktov modernej techniky na deti a mládež. S rozvojom vedy a techniky sa čoraz viac zvyšuje výkon a zlepšuje chod systémov vo výpočtovej technike. Táto „nová doba“ nám vo veľa veciach uľahčuje náš život. Dnes môžeme bez problémov povedať, že veci, ako sú smartfóny, aplikácie a rôzne elektronické nástroje, ktoré uľahčujú rôzne oblasti nášho života, sa stali bežnou súčasťou detí a mládeže 21. storočia. Scenáre do budúcnosti a vnímanie dnešného fungovania ľudí však upozorňujú na zmenu v hodnotách a v živote ľudí.

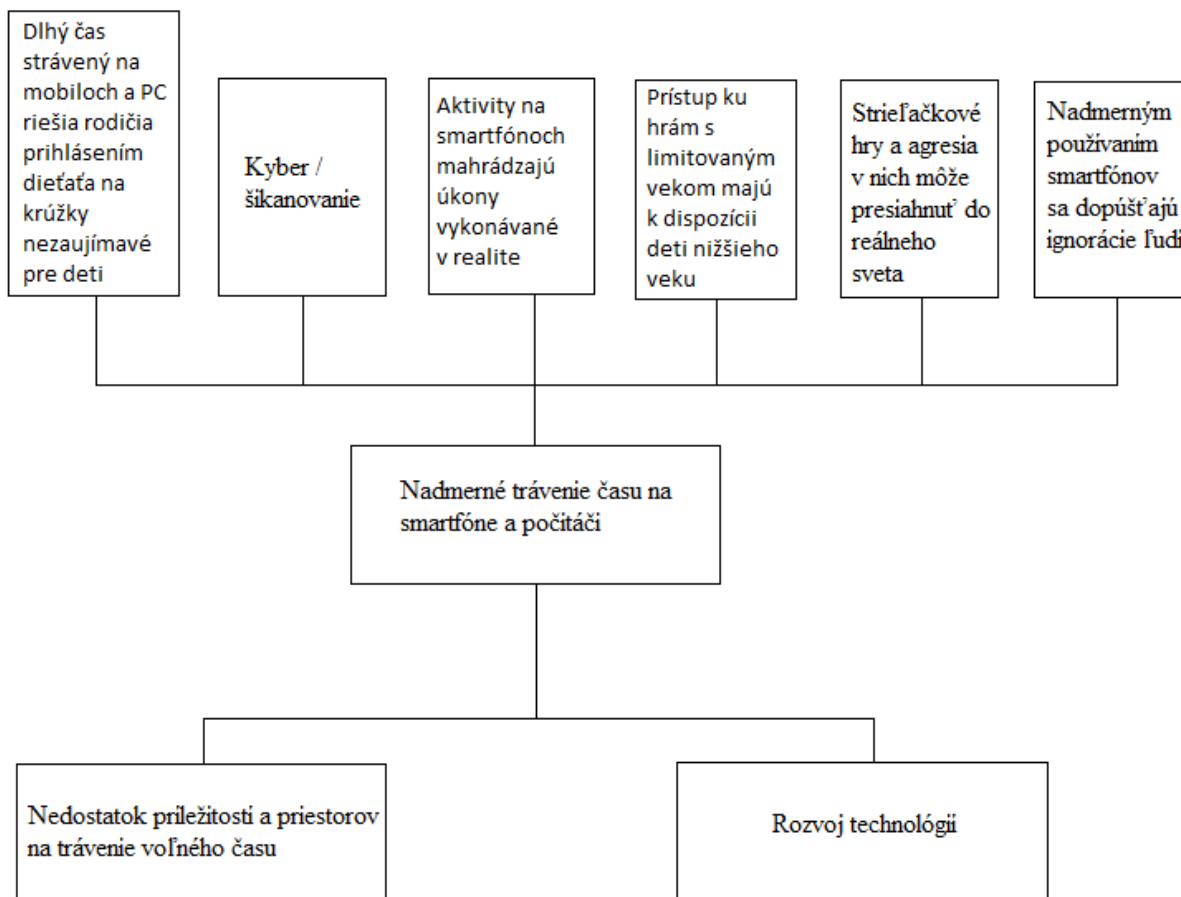

Schéma č 4. : Zhora nadol: následky, jav, príčiny

Participantí vnímajú, že aktivity na smartfónoch nahrádzajú úkony v reálnom živote a navyše spôsobujú istý zvyk v používaní tohto zariadenia. Navyše sa tento zvyk prejavuje v zmýšľaní jedinca nad aktivitami vo virtuálnom svete a prehliada podnety a príležitosti fyzického sveta. „Ja by som povedal, že mobily alebo počítače, elektronika to ovplyvňuje život detí. Skôr tou negatívnou, deti trávajú viac času ako by mali na tom“ „Sestra ona mala predtým, akože sa zaujímal, mala knihy o svete, proste neviem vodný svet a neviem, všetko encyklopédie a čítala a ako jej rodičia dali prvý mobil, tak ona úplne začala hry hrať a potom, keď jej mama zoberie mobil, tak úplná hystéria, že ona nechce a neviem čo a že keď jej zobrala na dva mesiace mobil, tak to už bolo v pohode a hneď akože si našla doma takú činnosť, čo by mohla robiť. Ako nehovorím, že keď doma v škole nám zadajú nejaké úlohy, že pracovať na internete, s tým však to je v pohode, to treba vedieť si vyhľadávať informácie, ale zase tie hry nie sú dobré, lebo neviem, čo sú také hry, čo vidím, že neviem, dáky zombík nás naháňa po byte a nemáme sa zľaknúť, alebo čo a neviem takéto blbosti tak to je... načo to je dobré?“ „Ja si to strašne

všímam, že táto generácia taká od 2014, ale aj od 2006 je neskutočne stále mobily hlúposti, to je neskutočné“

Nadmerné požívanie týchto zariadení, bolo prezentované vo viacerých diskusiách. Ďalšou z tém sú aj sociálne siete, pri ktorých sami participanti priznávajú, že to s ich využívaním občas prehánajú. *„Ja: Ste aj vy na sociálnych sieťach? Áno, všade“ „Chatovanie, to najčastejšie asi Facebook, Instagram, scrollovať Instagram, Netflix, videá.“ „Už ani nie také, že vonka, alebo tieto veci, ale sú na mobiloch a už aj, keď sú vonka pozerajú videá. Bol som s kamarátom, sme sa stretli po štyroch rokoch, išli sme si sadnúť a už to bolo také, že viac sme boli na mobile ako sme kecali“* Participanti vnímajú, že deti trávajú na mobiloch a počítačoch viac času ako by mali. No pri aktivitách na smartfóne či laptope je tiež dôležité to, čo a aký obsah prezeráme. Vplyv predstieraného obsahu na deti participanti pripúšťajú. Konkrétne sme sa pýtali na strelačkové hry tzv. FPS (First person shooter). *„Ja: Nechápte, že by som nejako odsudzoval takéto videohry, len možno ma zaujíma, že či sa nejako to násilie z tých videohier pretavuje do sveta reálneho?“ „Tak áno“ „Určite áno“ „Tie strelačkové hry čo sú, nechápem význam toho, že zastreľam si tam a potom idem do sveta vonka a čo vidím akože, že čo strelím si aj ja do niekoho na ulici?“* Práve obsahu, ktorý je atraktívny pre niektoré staršie deti, je pripisovaný zo strany participantov vplyv, ktorý má za následok, že deti sú *„arogantné a dovoľujú si ku starším viac, ako by mali.“* Obsah, ktorý sa nachádza na niektorých webových platformách, vzbudzuje podľa participantov apatiu mladých ľudí vyzeráť slušne a popularizuje *„uletenosť“*. *„Teraz, keď je niekto zvyknutý, že aa kašlem na školu a kašlem na toto a nejdem byť slušný, idem byť oný tento dilino, lebo je to zaujímavé.“* Drsné, rebelské, slobodné a nadnesené správanie spojené s užívaním si života a všetkých jeho pôžitkov je podľa participantov ideálom dnešných mladých ľudí.

Doba sa zmenila a generácie detí, ktoré využívali telefóny s manuálnou klávesnicou, už dávno nie sú deťmi. V dobe tlačidlových telefónov ešte neboli sociálne siete a pripojenie na internet bolo skôr výnimkou. Dnes je však všetko inak a deti potrebujú pre svoje smartfóny Wi-fi. *„Ja by som chcel ešte povedať, vlastne teraz už žijeme vlastne v modernom svete a teraz už skoro každý má mobil, predtým nemali. No a v škole sú napr. už takí starší, ktorí potrebujú všade mať Wi-fi sieť, ale naši rodičia to napr. nepotrebovali, lebo oni nepotrebovali proste všade mať Wi-fi lebo proste nebolo potreba na tie ťukátkové mobily oni radšej dačo iné robili, chodili vonka, atď.“* V porovnaní s generáciami rodičov participanti tvrdia, že ich rodičia pravdepodobne trávili viac času vonku a využívali svoj čas na fyzické aktivity. Dnes už však deti Wi-fi nielen potrebujú, oni si ho v škole vyžadujú, pretože pre chod aplikácií je Wi-fi signál nevyhnutný, keďže dátové balíky v paušáloch, ktoré zabezpečujú rodičia deťom, sa spravidla

pohybujú v nižších kapacitách. Deti majú potrebu disponovať a vlastniť moderné veci, aj v školách navrhujú vymeniť kriedové tabule tabuľami na fixky a za interaktívne tabule s dataprojektorom. Vec, ktorá ich tiež znepokojuje sú pomalé a zastaralé počítače na školách. Deti by radšej mali na školách výkonnejšie a novšie počítače. *„Aj také modernejšie veci sem dať, napr. by tu nebola tá kriedová tabuľa, ale by bola na fixky alebo interaktívna tabuľa.“* *„Hlavne by už mohli vymeniť PC2, kde sú počítače z roku 1870, keď kliknete na Google, tak asi 5 minút to načítava a potom vypíše, že Error“.* Technický progres sám o sebe nie je negatívny alebo pozitívny, no následky a rozhodnutia, ktoré ľudia robia pod jeho vplyvom už môžu mať nepriaznivý dopad. Okrem ignorancie blízkych a nezájmu o manuálne a fyzické aktivity participanti reflektujú, že sa znižuje počet pracovných miest vo fabrikách. *„Lebo teraz všetko tam dáme robotov a človeka už nevyužijú a medzitým, čím ďalej viac ľudí potrebuje robotu.“* V tejto podkapitole prichádzame na to, že vývoj vedy a techniky prináša isté úskalia a konkrétne deti z mesta Rimavská Sobota sú toho názoru, že nedostatok príležitostí v meste spôsobuje zvyšovanie intenzity používania smartfónov a počítačov u detí a mládeže. *„Tak ja si myslím, keby je tu viac príležitostí aj takých vecí, že by sa tu dalo niečo robiť, tak človek by radšej šiel von a niečo by robil, ako by mal byť doma na počítači.“* *„Keby sa máš niekde stretnúť, tak radšej stojíš tam, ako na mobile.“*

S rozvojom technológií je spojený aj jav kyberšikanovania. *„Spolužiaci písali kamarátke, že je tučná alebo akože ako vyzerá za výzor, a to ani neni pravda, ale oni si potrebovali niečo kompenzovať.“*

Aj pri takýchto prípadoch sme aj spolu s participantmi prišli na to, že je potrebná psychologická pomoc pre obeť akejkol'vek šikany. Pričom voči kyberšikane a pre riešenie kyberšikany je potrebná pomoc IT odborníka. Takáto služba sa v súčasnosti deťom neposkytuje a bola by potrebná. Odborník by mal mať v náplni práce komunikáciu s dieťaťom, sprostredkovanie psychologickej pomoci a kontaktovanie serverov a portálov, kde sa má nachádzať obsah, prostredníctvom, ktorého prebieha kyberšikana. Vymazávanie hanlivého obsahu a poskytnutie preventívnych rád pre deti a mládež je pre predchádzanie frustrácie a depresie dieťaťa dôležité. *„Nejakého hekera, ktorý by kontroloval sociálne siete. Alebo teda nejakého odborníka, ktorý by možno vedel mazať nejaké veci. Čiže nejakú psychologickú pomoc pre tieto obeť a nejakého odborníka medzi tých IT sietí, ktorý by mu pomohol aj v tom virtuálnom svete, lebo ako vieme, stalo sa, že sa zvykli títo, čo šikanovali, vydávať za niekoho iného a písať nejaké hanlivé veci o ňom a ako vieme odstránenie týchto vecí z internetu je náročná záležitosť a naozaj si to vyžaduje nejaké tie IT zručnosti, čiže možno ani nie úplne heker, ale nejaký IT odborník“*

Potreby detí a mládeže:

- Potreba bezpečia v kyberpriestore (na internete, sociálnych sieťach)
- Potreba chrániť deti pred kybernetickými útokmi a nebezpečnými ľuďmi
- Potreba „zažiarit“ pred ľuďmi
- Potreba získať obdiv
- Potreba nachádzania a vytvárania identity v kyberpriestore, ktorá je atraktívnejšia ako vo fyzickom priestore
- Potreba bezpečia
- Potreba možnosti seberealizácie bez strachu z osočovania a tyranizovania

Riešenia negatívnych následkov rozvoja technológií: obmedziť sociálne siete u detí a mládeže, zabezpečenie viacerých príležitostí v meste pre deti a mládež, môže dosiahnuť zníženie intenzity používania smartfónov u detí a mládeže. (Krátkozrako povedané): poskytnúť deťom a mládeži dostatok možností a aktivít, ktoré by boli návykové. (Nad návykovými kybernetickými aktivitami môžeme zvíťaziť návykovými aktivitami vo svete fyzickom, napr. športom, hobby...)

(Hlbšie bádajúce): vytvoriť harmóniu medzi kyberpriestorom a priestorom fyzickým. Dnes sa javí bežný fyzický používateľ ako len súčasť celého kybernetického systémového chodu, do ktorého sa včlení. Potrebným sa javí nepodľahnúť tejto lavíne a využívať ju v zmysle nášho „sluhu“ a nie „pána“ a ponechať tento tok tiecť, pokiaľ sa dieťa nerozhodne pre prácu informatika.

Riešenia pre zmierňovanie následkov kyber/šikanovania: zabezpečiť pomoc vo virtuálnom svete pre obeť kyberšikany prostredníctvom IT odborníka, založiť svojpomocné skupiny tvorené z detí, ktoré boli alebo sú šikanované, poskytovať psychologickú pomoc pre obeť šikany

Riešenia v rámci podpory informatizácie detí a mládeže: zabezpečiť výkonnejšie/novšie počítače na školách, kriedové tabule nahradiť tabuľami, na ktoré sa píše fixkami, zabezpečiť interaktívne tabule na školách, zriadiť Wi-fi signál na školách, podporiť technické zameranie detí a mládeže

Verifikácia

Hovorili sme o následkoch nadmerného trávenia času na mobiloch a počítačoch. Môžeme hovoriť o nahradení času stráveného s blízkymi činnosťou v mobile, či počítači a vnímanie obsahu, ktorý môže byť pre deti determinujúci. V súvislosti s dlhším časom stráveným na mobile robili v Trnavskej univerzite zaujímavý výskum študenti 1. ročníka magisterského štúdia v študijnom programe Marketingová komunikácia v rámci predmetu Globálny marketing. Skúmali, koľko času trávia ľudia na mobiloch, aké aplikácie využívajú a aký je rozdiel medzi mužmi a ženami v používaní smartfónu. Vzorku tvorilo 267 participantov a údaje získavali prostredníctvom anonymného dotazníka a aplikácie Screen time. „Z výsledkov vyplynulo, že užívatelia strávili používaním mobilných zariadení v priemere štyri hodiny a šesť minút denne. Najpoužívanejšími aplikáciami, ktoré participanti využívali na svojich mobilných zariadeniach, boli Instagram (v priemere 26 minút denne), nasledoval Messenger (21 minút denne) a YouTube (20 minút denne). Celkovo strávili participanti na sociálnych sieťach denne dve hodiny a tri minúty. 42 minút venovali sledovaniu filmov, seriálov alebo počúvaniu hudby. Najviac času trávili na mobilných zariadeniach participanti vo veku do 19 rokov. V priemere to bolo päť hodín a 15 minút. Viac času na mobilných zariadeniach trávili muži. Oproti ženám to bolo za týždeň v priemere o 13 minút viac.“ (<https://style.hnonline.sk/tech/2097670-studenti-skumali-kolko-casu-stravime-pouzivanim-mobilov-vedu-najma-muzi-a-nezamestnani>)

Nastala nová doba, kde je virtuálna realita a skutočná realita voči sebe veľmi blízko a vzájomne sa ovplyvňuje. Napr. aj taká šikana. Šikana na školách na území mesta Rimavská Sobota by sa podľa participantov nemala objavovať vo vysokej intenzite. Napriek tomu však evidujú, že sa stretli so šikanou a dokonca aj s kyberšikanou. Vo výskumnej správe „Šikana a kyberšikana na školách“ môžeme vidieť súčasnú situáciu s kyberšikanovaním na školách. Výskumu sa zúčastnilo 2985 žiakov základných škôl zo všetkých krajov Slovenska, 1574 chlapcov a 1321 dievčat. 1846 participantov sa s kyberšikanou nestretlo. Častejšie sú podľa výskumu kyberšikanované dievčatá. 24,2 % dievčat uviedlo, že sa stretli s ohováraním na sociálnych sieťach alebo chatovacích appkách. Chlapci, ktorí sa stretli s kyberšikanovaním, tvorili len 15 % z celkového počtu participantov (Paľovčíková, 2018). Návrhy riešení na novovynárajúce sa potreby pre šikanované deti by mali byť: svojpomocné skupiny, psychologická pomoc a v prípade kyberšikany aj pomoc IT odborníka.

K týmto výsledkom môžeme dodať len toľko, že z vlastných skúseností vieme, aká je náročná záležitosť odstraňovania hanlivého obsahu z internetu na vašu osobu. V niektorých prípadoch je to skoro nemožné. Mám za to, že pomoc IT odborníka je potrebná aj

v núdzových linkách pre deti, na školách a na Úrade práce sociálnych vecí a rodiny. Ako sme uvádzali v prvej a druhej kapitole, v kyberpriestore síce vystupujeme v niektorých prípadoch pod inou identitou, sme to však stále mi. A ako hovoril Írsky spisovateľ Oscar Wilde „*Človek je najmenej sám sebou, keď hovorí o sebe. Daj mu masku a povie pravdu.*“ (<https://citaty-slavnych.sk/citaty/37681-oscar-wilde-clovek-je-najmenej-sam-sebou-ke-d-hovori-o-sebe-d/>). Dnešný internet dal človeku masku. Chceme tým len povedať, že ľudské potreby a osobnosť človeka sa vo virtuálnej realite prejavuje približne rovnako ako v realite a v prípadoch, kedy má jedinec pocit bezpečia a anonymity, je správanie o čosi viac autentickejšie. Ale v niektorých prípadoch sa prejavia aj „zlé stránky“ osobnosti. A v prípade, že je tu nejaký server, ktorý poskytuje voľnosť a spolieha len na morálne zásady používateľov, vystavuje sa takýto server riziku nielen ohrozovania svojho servera, jeho fungovania a dobrého mena, ale zároveň tým vystavuje riziku kyberšikanovania bežných užívateľov, medzi ktorých dnes patria aj deti a mládež.

V prípade kybernetických výhražných správ, ale aj neobvykle výhodných ponúk, odporúčame neodpovedať a v prípade, kedy sa dozviete, že kybernetický útočník či subjekt disponuje s nejakými bez vášho vedomia a predtým zvoleného schválenia získanými osobnými údajmi, či osobnými dátami, neváhajte kontaktovať Políciu Slovenskej republiky. Aby sme sa však vyhli nepriaznivým scenárom je prospešné reflektovať nasledovné potreby. Sú to potreby detí a mládeže, ktoré boli analyzované k tejto téme, ako napr. potreba získania obdivu, podpory a sebarealizácie v kyberpriestore, ale aj asi najdôležitejšia potreba, a to bezpečia v kyberpriestore. Nemá zmysel zatracovať pokrok, je potrebné smerovať v ceste technického pokroku a podporovať v ňom aj súčasné deti, netreba však pri tom zabúdať na ich bezpečnosť, ale aj skutočné ľudské hodnoty, ako sú láska, pokora, zdržanlivosť, spolupatričnosť a vzácnosti, ktoré nám poskytuje medziľudský osobný kontakt. Pretože veci, ktoré si navzájom poskytujeme v psychologickvej rovine, by nikdy nemala nahradiť technika a robotika.

3.6 Rasizmus

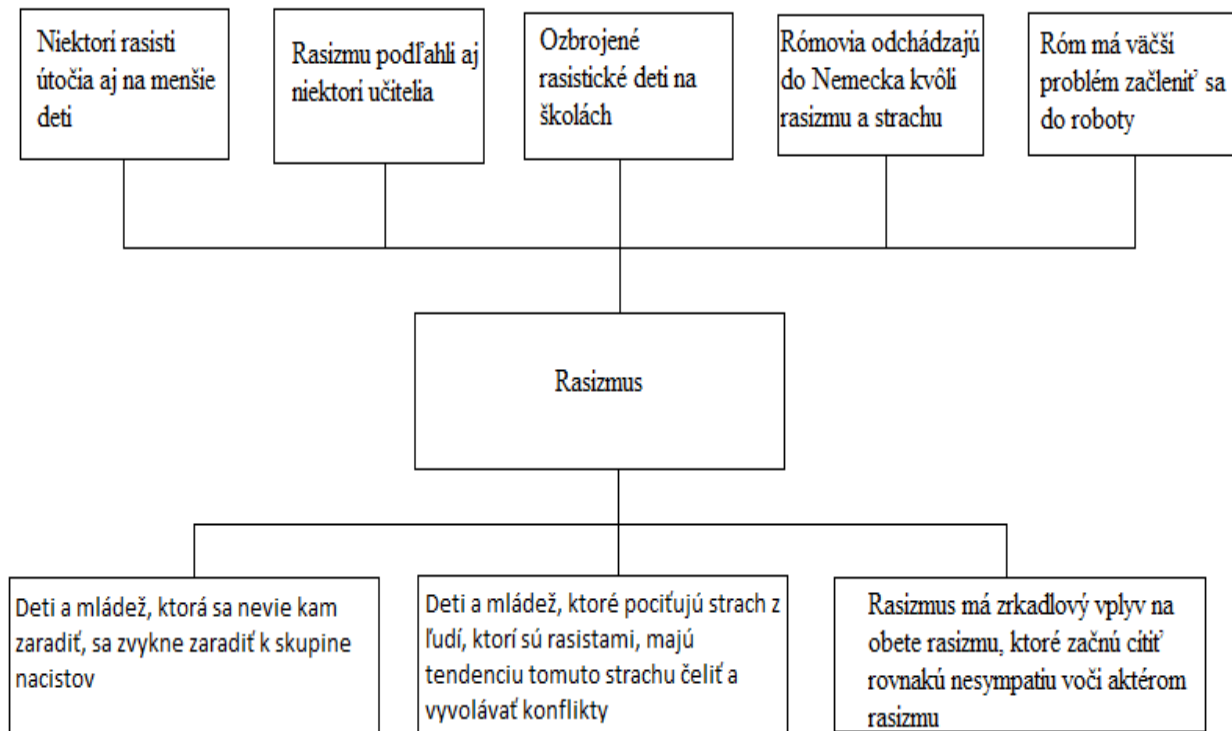

Schéma č 5. : Zhora nadol: následky, jav, príčiny

Rómska časť participantov je presvedčená o tom, že sa v meste nachádza viacero ľudí, ktorí majú blízko k rasizmu voči nim. „*Tu je neskutočne rasistické mesto*“, hovorí jeden z participantov. Rasizmus je podľa participantov rozšírený aj v niektorých školách na území mesta. Žiaci niektorých škôl na území mesta inklinujú podľa participantov k rasizmu a k hnutiu Skinheads, ktorí prechovávajú u seba v rámci vyučovania zbrane. „*Oni chodia aj ozbrojení do školy, majú kaser, zbrane, boxere.*“ Mladí ľudia majú skúsenosti s rasizmom aj u učiteľov. Participantí s presvedčením, že sa rasizmus na školách nachádza, navrhujú dôslednejšie kontrolovať prejavy rasizmu na školách a prijať kroky, ktoré by eliminovali rasizmus na školách. Dôvod, prečo niektoré deti a mládež inklinuje k rasizmu, je podľa participantov potreba začleniť sa do nejakej skupiny. Jedinci, ktorí majú túto potrebu a nemajú vytvorený dostatočný obraz o sebe a svojich názoroch sa môžu v snahe niekam zapadnúť zaradiť práve k skupine, ktorá je rasistická. „*Oni sú ľudia, ktorí sa nevedia zaradiť do spoločnosti, lebo raz sú feľáci, raz sú náckovia, oni sami už nevedia, čo sú, neviem, je to dosť také komplikované.*“ V rámci jednej diskusie bol dokonca pomenovaný istý psychologický jav, ktorý môžeme nazvať ako „*zrkadlový efekt antipatie*“, v tomto prípade rasizmu. „*Zrkadlový, keď je niekto*

rasistický tým pádom, neviem ako vám to vysvetlím, lebo je to proste zrkadlové, keď niekto ti príde nesympatický, tým pádom aj na mňa príde aj naňho tá nesympatickosť a je to také vzájomné, no potom takže je to také zrkadlové.“ Tento proces nás zaujal a tak sme sa pýtali ďalej na to, aký môže mať vplyv rasistické pôsobenie na Rómov a aké sú následky takéhoto pôsobenia v prípadoch, kedy je osoba citlivejšia voči nenávisťným prejavom. Prišli sme k zaujímavým zisteniam. Deti a mládež, ktorá si pripúšťa rasistické pripomienky zo strany druhých a máva i strach pred ľuďmi, ktorí sú aktérmi rasizmu, má tendenciu tomuto strachu čeliť. Toto postavenie sa „strachu pred rasistami“ má mať viaceré spôsoby naplnenia a vysporiadania sa s ním. Jeden spôsob spočíva vo vytvorení si priateľov z rad ľudí, pred ktorými má jedinec strach. Prostredníctvom vytvorenia priateľstva si tak jedinec zabezpečí pocit bezpečia a eliminácie strachu. Tento spôsob riešenia však máva negatívny dopad, pretože je tu veľká pravdepodobnosť, že sa v takejto partii dostane do konfliktu s inou partiou alebo do konfliktu s partiou, ktorou sa stal členom. Ďalší spôsob môže spočívať v začlenení sa do partie, ktorá vystupuje proti partii, z ktorej má osoba strach. Podľa vzoru príslovia: „Nepriateľ môjho nepriateľa je môj priateľ.“ „*No, ale oni presne sú takí, poznám takých, asi 4 mená ma napadnú, že mali z toho taký strach, že naozaj dosť veľký a potom už o 3, 4 mesiace si ich videl s nimi behať vonka, alebo bola nejaká zase partia a boli tam bitky, takže je to také zrkadlové, preto som vravel lebo keď ja to na niekom vidím, buď ma to vyprovokuje, alebo budem sa s tým chcieť nejako spojiť*“ Všetky tieto roviny sú však pomerne nejednoznačné a často s nepresnými hranicami, keďže ako už participant poznamenal, ambivalentnosť a nestálosť v presvedčeniach mladých ľudí, ktorí majú nesaturovanú výraznú potrebu spolupatričnosti k nejakej skupine je pomerne častá.

Ďalšia „vetva“, pôsobenia rasizmu a reflektovania rasizmu zo strany niektorých z participantov spočíva v strachu pred spomínanou skupinou Skinheads. „*Ideš do mesta ,tak sa bojíš proste, že ti niečo tam spravia, hlavne, keď ideš akože sama.*“ Zaujímalo ma, či sa tento strach zakladá aj na činoch, ktoré by mohli vzbudzovať strach zo strany rómskej mládeže. Opýtal som sa teda na to, či tento rasizmus už prerástol aj do nejakých útokov. „*Pravdaže, a už to aj neriešia, podľa vekovej kategórie, napr. sú takí 17,18 -roční a im je jedno, oni zaútočia aj na 10-ročného.*“ V meste sa podľa participantov vyskytujú skupiny, ktoré útočia na niektorých Rómov bez rozdielu veku. Správanie, ktoré ďalej prekáža participantom, spočíva vo fašistických pozdravoch, ktoré majú tieto skupiny na futbalových zápasoch a v školách. „*Ved' na škole aj hajlujú aj to, a nič nepovedia.*“ „*Aj na futbalových zápasoch, koľkokrát aj tu v Sobote aj v Lučenci, sú tam proste a hajlujú, a nič im nepovedia nato a sú tam aj policajti, už neraz som tak videla*“ Rómovia z Rimavskej Soboty podľa participantov čelia vyhrážaniu, fyzickým

útokom a útokom na ich majetok. Toto má byť jeden z dôvodov, prečo Rómovia odchádzajú z Rimavskej Soboty do Nemecka.

Participantí však majú skúsenosti s rôznymi skupinami zástupcov Skinheads, ktorých označujú ako „normálnych skinhedov“ a tých, čo sú „náckovia“ „Ale môžem povedať, že sú aj normálni skinhedi. Lenže, keď vidia napr. že je ten cigáň poriadny, tak sú v pohode, lebo sú aj takí, ktorí sú fakt, že za tých oných, čo berú podporu a robia zle po uliciach, ale sú aj takí, ktorí chcú proste dobrých cigánov.“ a potom „problémových“. „A sú potom títo náckovia, ktorí sú už úplne najhorší nacisti.“

Rómovia majú podľa participantov aj väčší problém v nájdení si práce, s uspokojujúcimi podmienkami. „No, ale neviem, že či by to bolo, je to kúsok iný pocit sa začleniť do roboty a do dobrej roboty, keď si Róm ako biely, logicky asi prečo.“

Posledná rovina, ktorú sme identifikovali v rámci rasizmu je „**latentný rasizmus**“. „On nemusí byť vyholený, alebo takto, ale on má v sebe takú to... mentalitu ... nie? Takú to potrebu dokázať tomu druhému, že nie si tu s nami.“ Táto rovina sa podľa participantov prejavuje v bežnej interakcii Róma s človekom, ktorí sa neprejavuje a nevyzerá ako rasista na základe istej spozorovanej črty rasistov, ale je rasista. Participantí navrhujú väčší dohľad nad prejavmi rasizmu. „Bolo by potrebné nejako odstrániť tento rasizmus aj zo škôl, proste nedovoliť to, aby to tu bolo.“

Potreby detí a mládeže:

Potreba detí v súvislosti s javom rasizmu je potreba rovnosti pred ostatnými. Potrebujú sa necítiť ostatnými diskriminovaní a majoritnou skupinou znevýhodňovaní či utláčaní. Ako sme sa dozvedeli, v meste sa majú nachádzať aj rasisti, ktorí môžu byť nebezpeční. Potreba, ktorá sa vynára v tejto súvislosti, je potreba bezpečia.

Verifikácia

Deti a mládež potrebujú pociťovať hrdosť a sebaúctu voči sebe a svojej národnosti, preto je nevyhnutné, aby sa čo najviac minimalizovalo pôsobenie, ktoré by dehonestovalo alebo degradovalo konkrétne skupiny ľudí. Osobnosť detí sa ešte len formuje a potrebujú si v rámci svojho vývoja vytvárať identitu, ktorá by nemala byť narušená aj kvôli duševnému zdraviu dieťaťa a vytvárania nevedomých komplexov, ktoré preberú zo strany rasistov alebo sprostredkovane.

Vo výsledkoch sme mohli vidieť, že rasizmus by sa mal nachádzať medzi deťmi v školách. Rasizmus vo svojej podstate naráža na potrebu sebaúcty jedincov, voči ktorým

je orientovaný. Predzákladom rasizmu je *xenofóbia*, strach z ľudí, ktorí sú iní. Xenofóbia siaha až do najstarších dejín ľudstva, kedy žili ľudia v strážiach sa kmeňoch. Izolovanosť pretrváva v dedinských okrajových spoločnostiach až doteraz. Ak sa v takejto oblasti objaví cudzinec, zdá sa byť takýmto ľudom čudný, podozrivý, neznámy a nie je ich súčasťou. Xenofóbia v sebe ukrýva isté prvky komplexov. Takýchto ľudí provokuje čo i len existencia iného človeka, provokuje xenofóbneho človeka tým, že je iný. Slovensko je krajinou, v ktorej donedávna prevládalo izolované vidiecke spoločenstvo. Proces urbanizácie u nás za *železnou oponou* neprebíhal a začali sme sa otvárať svetu až v Novembri 1989. Bežný Slovák je teda ešte stále nie úplne zvyknutý na to, že tu žijú a prichádzajú ľudia, ktorí majú inú farbu pleti a inú národnosť (Kusý, 2004). Aj jeden z našich participantov spomínal, že oddelené fungovanie Rómov v minulosti a dnes spôsobuje prvky rasizmu a diskriminácie. Podľa predchádzajúceho textu Kusého je izolovanosť istým spôsobom príčinou rasizmu vzhľadom na strach z neznámych ľudí. Pričom sa môže tento rasizmus objaviť v našich podmienkach ako u Rómov, tak aj u bielych ľudí. Búranie stereotypov je v našich podmienkach ešte výzvou vzhľadom na našu históriu a charakter fungovania našich predkov a rodičov.

Naše zistenia, ktoré hovoria o rasizme voči Rómom v školách v Rimavskej Sobote, môžeme komparovať aj s výskumom od Marcely Bielikovej a kol., ktorá skúmala „*Prejavy intolerancie a násilia u žiakov základných a stredných škôl na Slovensku.*“ Výskumnú vzorku tvorilo 1195 žiakov zo základných a stredných škôl. Výsledky výskumu hovoria, že 53,7 % dievčat a 39,4 % chlapcom sú Rómovia ľahostajní. Vyplynulo, že voči Rómom sú výrazne negatívnejšie zameraní chlapci a žiaci stredných odborných škôl až 40 %. Zaujímavým zistením bolo tiež, že so zlepšujúcim sa priemerom žiakov stúpala čoraz vyššia neutralita a žiadny vzťah voči Rómom. „*prospel s vyznamenaním: 52,0 percent, prospel veľmi dobre: 47,7 percent, prospel: 40,6 percent, neprospel: 27,0 percent*“ Výskum sa zaoberal aj odlišnosťami vo vnímaní Rómov naprieč samosprávnymi krajinami. Autorkami bola tiež prezentované porovnanie, z ktorého vychádzalo, že môžeme povedať, že čím väčšie mesto, tým negatívny vzťah voči Rómom stúpa. Nie je to však samozrejme jediný aspekt. Do výskumu boli zapojené aj základné a stredné školy z Banskobystrického kraja, kde bol zo strany participantov prezentovaný najviac priateľský vzťah voči Rómom. V krajinách, ako je Prešovský a Košický, kde sa nachádza zvýšený počet oblastí s rómskymi komunitami, je prezentovaný najmenej neutrálny vzťah a viac prezentovaný je negatívny postoj voči Rómom. „*Z ich odpovedí je zrejmé, že spolužitie s rómskym etnikom nie je jednoduché a prináša im mnoho problémov.*“ (Bieliková, Pétiová & Janková, 2010).

Mali by sme reflektovať našich participantov a vnímať, že sa v meste nachádza diskriminácia a rasizmus, ale je na každom jednotlivcovi bez rozdielu veku, národnosti a farby pleti, aby prispel k tomu, aby tu raz rasizmus a diskriminácia v budúcnosti už bola v nižšej intenzite, alebo dokonca neexistovala. A to aj zo strany aktérov rasizmu, aj zo strany obetí rasizmu. Navyše náš participant dokonale opísal, aký jav tu prebieha, ktorý by sme mohli jednoducho interpretovať vetou.

Ten, koho sa prejavy rasizmu najviac dotknú, bude tým, kto sa s najväčšou pravdepodobnosťou rasistom stane.

3.7 Nedostatočná individualizácia výučby

Pre deti a mládež nie je ľahostajné, kde a akou cestou sa budú uberať vo svojom živote. *„Ja: Nad čím tak zvyknete cez deň premýšľať, nad čím sa zamyslíte? Také tak dačo, keď vyrastiem, alebo čo budem robiť, keď budem veľký“ „Nad životom, čo ďalej s ním, čo ďalej študovať...“* Viacerí z participantov uvádzali, že jeden z ich problémov a vecou, nad ktorou premýšľajú, je práve výber strednej, vysokej školy a ich pracovné uplatnenie v nimi zvolenej oblasti.

Vo vzdelávacom procese je prirodzené, že niektorí jedinci vykazujú lepšie výsledky a niektorí zase horšie. Deti sú voči týmto rozdielom vnímavé. Poukazujú na to, že pri deťoch s nadaním na určitý predmet absentuje osobitná pozornosť. Navrhujú pre žiakov s vyšším IQ a rýchlejším tempom učenia sa zriadiť špeciálne triedy, pretože deti s vyšším IQ a rýchlejším postupom sú brzdené ostatnými žiakmi v triede, ktorých posun v učive a intelektuálna promptnosť zväzuje ruky učiteľom, ktorí sa musia venovať celej triede, resp. tým, ktorí sú v vzdelávacom procese „pomalší“ a tým pádom tým „rýchlejším“ nie je venovaná dostatočná pozornosť a „stoja“. *„Např. moja mamina chcela pre sestru akože taký osobitný plán, že by akože viacej toho dostávala, aby troška viacej príkladov povedzme dostávala na hodine, ale učiteľky jej povedali, že nie, lebo oni sa musia venovať tým ďalším.“*

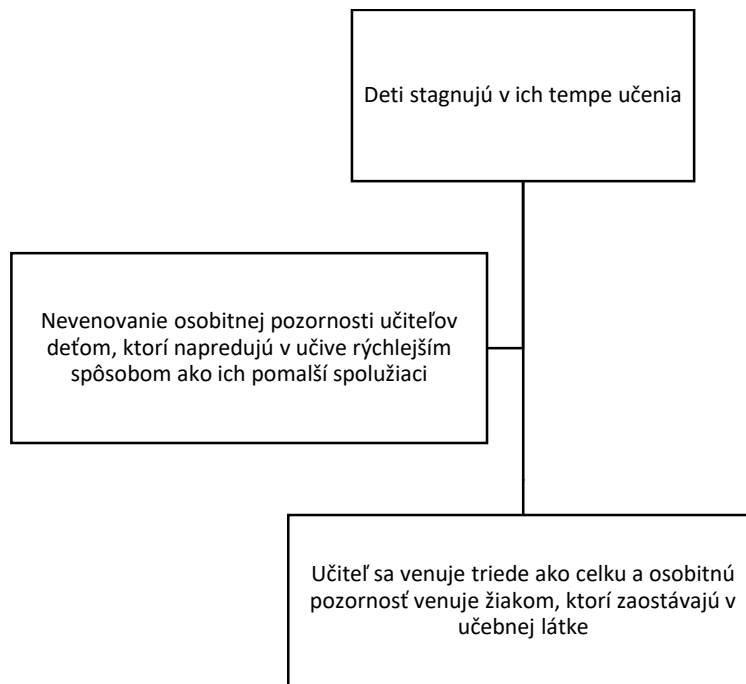

Schéma č. 6.: Zhora nadol: následky, jav, príčiny

Participantí pomenovali vo fokusových skupinách potrebu „*vzdelat' sa*“ a vedieť, aké majú možnosti a príležitosti štúdia a svojho budúceho uplatnenia. Pre efektívne a čo najvýkonnejšie kognitívne procesy v školách reagujú ďalej potrebou ventilovania a psychohygieny po predmetoch, ktoré považujú za náročné. Táto psychohygienu má byť v súčasnosti na predmete telesná výchova, prijali by však ďalší predmet, ktorý by sa uberal oblasťou psychohygieny alebo bol aspoň voľnejšie vedený. „*Tak, že musíme pozerat' na učiteľku, čo vysvetľuje, ani kýchnuť si nemôžeme a potom, keď je nejaká hodina, kde máme akože voľnejšie, tak vtedy sa môžeme aspoň nejako sa uvoľniť povedzme.*“ Podľa participantov je tiež potrebné niečo robiť so skorým ranným začiatkom vyučovania. Na základných školách ďalej navrhujú zriadiť osobitné triedy s nadaním na istý predmet, alebo zriadiť záujmové krúžky mimo školy. Konkrétne boli pomenované predmety ako matematika a chémia. Participantí sa zaujímajú o aktuálne dianie vo svete a prijali by predmet, ktorý by sa zaoberal globálnymi záležitosťami, problémami a udalosťami vo svete. „*Neviem teraz v nejakej krajine vymysleli taký predmet, že by sa čisto učili o svete, čo sa deje vo svete a riešili tie problémy ako ekológia napr. Neviem a s týmto spojené veci, aby to nebolo čisto sedenie a práca s počítaním napríklad, hento si napíš a neviem čo, ale aby sa rozprávalo o vážnych témach, čo sa deje vo svete.*“

Ďalej by chceli osobitné triedy pre žiakov s vyšším IQ. „*Alebo, že školy by si už tie základné vybrali, že neviem, že tí múdrejší, že pôjdu na tie fakt školy, že príjmu iba tých, čo ja neviem*

IQ majú na 120, tak idú na tú školu, aby sa mohli ďalej venovať, akože rýchlejšie ísť, akože tým systémom by mali akože vyššie nároky na nich.“

Participantí načrtli tiež problematiku napredovania pod vplyvom rýchlejšie učiacich sa vrstovníkov a pod pomyselným tlakom kolektívu. Podporu detí s horšími známkami vidia v tom, že deti, ktoré sú choré a na nižšom intelektuálnom stupni, je potrebné začleňovať medzi deti s „dobrými výsledkami“, kde dosiahnu výrazne lepší progres ako v kolektíve detí, ktoré by im boli podobné. *„Keby dáš chorého chlapca alebo sprostého chlapca do triedy, kde sú dobre kvalifikovaní ľudia a dobre sú, dobre sa učia, jedno s druhým, aj majú dobré výsledky a aj, keď nebude až tak dobrý, ale bude určite lepší, ako keď ho dáš medzi 30 sprostých.“*

Kompromis dosiahnutia priaznivých výsledkov výučby a podporu žiakov s pomalším tempom učenia sa a venovanie dostatočnej pozornosti detí s rýchlejším tempom učenia sa má podľa participantov začínať individualizáciou výučby.

Potreby detí a mládeže:

- Potreba individuálneho prístupu
- Potreba seberealizácie
- Potreba primeraných podnetov pre svoj rozvoj

Riešenia navrhnuté v rámci individualizácie výučby: ventilovanie a psychohygiena po náročných predmetoch v školách prostredníctvom predmetu na to určeného, deti, ktoré sú choré a intelektuálne na nižšom stupni je potrebné začleňovať do tried medzi deti s dobrými výsledkami, kde dosiahnu výrazne lepší progres, ako len u detí, ktoré by boli im podobné, vedieť viac o príležitostiach svojho budúceho uplatnenia v živote, vyučovanie začínať o čosi neskoršie ako v súčasnosti, venovať sa viac aktuálnemu daniu vo svete, vytvoriť špeciálne triedy pre deti s vyšším IQ a s nadaním na určitý predmet

Verifikácia

V stručnosti povedané, deti potrebujú individuálnejší prístup. Potrebovali by, aby sa dosiahol cieľ „vzdelat' sa“ a aby boli približne rovnako inteligentné ako vrstovníci a aby neboli brzdení slabšími. Situácie a podmienky sú rozdielne v závislosti od druhu školy, regiónu a detí v triede. Participantí sa však domnievajú, že snaha využiť potenciál slabšieho žiaka naráža na zanedbanie žiaka s lepšími výsledkami. Nastáva, to údajne zo strany učiteľov, pretože učitelia majú pôsobiť na celú triedu a snaha individuálne pristupovať skôr k slabším žiakom je údajne viditeľnejšia. Deti si teda vystavili istú objednávku, aby sa

učitelia žiakom s lepšími výsledkami venovali približne rovnako ako tým slabším. Bez toho, aby sme hľadali zdroje a možnosti vytvárania konsenzov vo vyučovacom procese, evidujeme potrebu individualizácie výučby, ktorá by pomohla možno aj k lepšej sebamotivácii a neskôr aj k lepšiemu uplatneniu sa na trhu práce.

Individuálny prístup by sme ale podľa výskumu „*Stratégie podpory školskej úspešnosti v diskurze učiteľov*“ od Kristíny Holúbkovej a Márie Glasovej vo všeobecnosti mohli zaradiť medzi ženský princíp v stratégii podpory školskej úspešnosti.

„Mužský princíp: definovať a dôsledne strážiť pravidlá skupiny, zabezpečiť spravodlivosť a bezpečnosť v kolektíve, mať autoritu v triede

Ženský princíp: bezpodmienečne prijať žiaka a nadviazať s ním vzťah, zabezpečiť emocionálnu stabilitu a pozitívne sebahodnotenie žiaka, citlivý, chápací prístup, individuálny prístup ku konkrétnemu žiakovi/žiačke“ (Holúbková & Glasová, 2011)

3.8 Znečisťovanie životného prostredia

Schéma č. 7. : Zhora nadol: jav, príčiny

Deťom a mládeži z mesta Rimavská Sobota nie je ľahostajný osud planéty a zaoberajú sa aj environmentálnymi problémami a separovaním odpadu v domácnostiach. „*No ja som pomerne nedávno tento víkend, keď sme boli s mamou na prechádzke, aj sme jednoducho išli popri Lidl*

a tam za tými krikmi sú tam také veľké husté kriky. Tam som našiel veľmi veľa odpadkov.“ Domnievajú sa, že separovanie v domácnostiach je na nedostatočnej úrovni. Jeden z participantov hovorí: *„Preboha, ľudia triedte odpad, lebo jednak už zem vyzerá tak ako vyzerá, veľryby doslova dochnú vo veľkom, že sa zadrhnú plastmi nejakými, neviem plastovým odpadom. To není problém len akože Slovenska ako Rimavskej Soboty, ale celého sveta.“* Participant neostal sám a pridali sa aj ďalší. *„Niečo s tým, že separovanie odpadu, lebo tiež sa snažíme doma separovať, ale keď to, neviem, každá štvrtá domácnosť dodrží, tak veľa sa s tým asi nevyrieši.“*

Deti si uvedomujú závažnosť situácie v prípade netriedenia odpadu a znečisťovania životného prostredia. Deti a mládež vnímajú, že na území mesta sa nachádza voľne pohodený odpad na miestach, ktoré nie sú na to určené. Reakcia na problém odpadkov v meste: *„Ekologicky treba rozmýšľať, triediť všetko.“* Znečisťovanie životného prostredia berú ako globálny problém a jeden z participantov, ktorý sa zaujíma o túto problematiku, hovorí: *„Nečisté energie, povedzme uhľikové elektrárne, najčistejšia energia je ako vieme jadrová, solárna, veterná, vodná, také elektrárne, čo fungujú na uhlie by mali byť zatvorené, pretože to robí extrémne veľkú uhľikovú stopu na planéte a zem dostáva strašne veľa O₃ do ovzdušia a podobne oxidov uhličítých a rôznych splodín a zem to oslabuje proste.“* Znečisťovanie životného prostredia dopravou bol tiež jeden z okruhov v jednej focusovej skupine. Prišli sme na to, že mladí ľudia by mali obmedziť presun vlastnými automobilmi na krátke trasy v rámci mesta a ak je to nevyhnutné, brať do auta viacej ľudí. Tiež si však uvedomujú, že sa medzi ľuďmi nachádzajú aj starší a nevládni jedinci, u ktorých samozrejme kvitujú presun automobilom. *„Ja: ...a vnímate to ako teda problém, že keď sa ľudia navádzajú sami v aute niekde na blízke trasy? Áno, to je úplne zbytočné, načo majú nohy? Ale v niektorých prípadoch zase niektorí už majú nejaký ten vek, je rozdiel, keď ide 60-ročný človek autom alebo proste ten, kto má nejaký zdravotný problém.“*

Znečisťovanie životného prostredia malo zasiahnuť aj tunajšiu rieku Rimava. Údajne sa v tejto rieke počas letných slnečných dní kúpali predchádzajúce generácie detí. Dnes sa však v tejto rieke nemôžu kúpať, pretože je znečistená. *„Pani učiteľka nám hovorila, že keď boli ešte mladší, že oni sa ešte mohli kúpať v Rimave, a to mohlo byť úplne super, tak mohli sa ísť okúpať do sviežej vody. Teraz, ako sme tu my, tá voda je úplne znečistená, ako keď bola moja mamina so sestrou, starký, starká, oni sa vonka furt kúpali“*

Na focusovej skupine sme prešli aj k globálnym témam. *„Určite je prvoradé obnoviť si atmosféru, pretože sa to týka nás, až potom riešiť triedenie, treba proste stopnúť znečisťovanie a zvýšiť podľa mňa tú aktivitu v ohľade vytvárania elektriky a neničiť túto planétu ako všetci*

ničia, pretože každý zdroj nie je obnoviteľný a neviem, čo budeme robiť o sto rokov, keď nám tieto zdroje odídu. Budeme znova bojovať? Proti sebe, že chceme ovládať toto a toto, aby sme ešte kúsok mali, podľa mňa v tomto už pomoc není, čo robíme aktuálne.“ K obnove životného prostredia navrhujú, aby sa rodiny v meste angažovali vo vysádzaní stromov v rámci mesta a mimo neho. *„Alebo keby sa niečo také urobilo, že v domácnosti, koľko členov má tá domácnosť, toľko stromov vysadia, alebo za každú rodinu nejaký jeden strom vysadí niekto.“* Veria, že takýmto spôsobom by aspoň malou troškou pomohli k tomu, aby naša planéta ostala čistá aj pre generácie, ktoré prídu po nás.

Potreby detí a mládeže:

- Potreba chrániť planétu Zem
- Potreba žiť v čistom prostredí
- Potreba otvorenej budúcnosti
- Potreba bezpečia (v zmysle medzinárodných konfliktov)

Riešenia znečisťovania životného prostredia: k obnove životného prostredia by napomohlo vysádzanie stromov zo strany rodín a triedenie odpadu, participanto považujú za dôležité apelovať na šetrné hospodárenie s ne/obnoviteľnými zdrojmi

Verifikácia

Znečisťovanie životného prostredia v súvislosti s globálnymi problémami a nedostatočnej separácií odpadov a voľne pohodených odpadkov v meste Rimavská Sobota bola jednou z tém na dvoch z celkového počtu siedmich fokusových skupín. Touto oblasťou je potrebné sa zaoberať nielen v regionálnych podmienkach a prispieť tak k čistému životnému prostrediu, ktoré by malo byť koniec koncov určené pre dnešné deti a budúce generácie. Problematikou ochrany životného prostredia sa dnes zaoberajú mnohí bežní ľudia, ktorí chcú prispieť svojou čiastkou k tomu, aby bola naša planéta a prostredie na život neznečistené.

Podľa výskumu z roku 2015 od Viery Novonskej a Jany Škvarkovej s názvom *„Hodnotenie a porovnanie výsledkov prieskumu názorov miestneho obyvateľstva na životné prostredie v Námestove a v Banskej Štiavnici“*, do ktorého sa zapojilo 233 participantov bolo *„spoločným znakom obyvateľov obidvoch miest pomerne vysoká ochota triediť domový odpad (Námestovo 96 %, Banská Štiavnica 83 %), úsporne zaobchádzať s vodou (Námestovo 93 %, Banská Štiavnica 83 %), zatepliť si dom alebo byt (Námestovo 82 %, Banská Štiavnica 83 %)*

a šetriť elektrickú energiu (Námestovo 80 %, Banská Štiavnica 75 %) (Novanská & Škvarková 2015).

Diskutovať môžeme aj o tom, že tému ochrany životného prostredia pravdepodobne u detí a mládeže spustili aj prejavy Grety Thunberg, ktorá bola tiež spomínaná vo fokusových skupinách. Znečisťovanie životného prostredia je téma, ktorú v poslednej dobe trápí mnoho mladých ľudí a detí po celom svete. Avšak aj bez toho, aby boli nutné búrlivé prejavy detí o nevyhnutnosti chránenia životného prostredia, mali by sme si my, súčasná generácia dospelých, vstúpiť do svedomia a zanechať túto planétu pre budúce generácie čo najviac neznečistenú. Pretože prirodzenou potrebou každého človeka, vrátane detí a mládeže, je žiť v čistom prostredí, mať okolo seba prírodu, dýchať čistý vzduch, piť neznečistenú vodu a žiť v spoločnosti, ktorá by nestavala svoj konzum a prosperitu nad zdravie ľudí a planéty. Deti a mládež nepriamo odkazujú na posolstvo jedného Indiána z kmeňa Cree. „*Až, keď sa vyrúbe posledný strom, otrávi posledná rieka, uloví, posledná ryba, až vtedy pochopíme, že peniaze sa nedajú jesť*“ (<https://citaty-slavnych.sk/citaty/39253-indiani-kmene-cree-az-ked-sa-vyrube-posledny-strom-otravi-posledna-r/>)

3.9 Ostatné problémy

V tejto podkapitole prezentujeme všetky ostatné javy identifikované participantmi.

Kupovanie hlasov

Participantí upozorňujú na kupovanie politických hlasov pri politických voľbách. Kupované hlasy, majú byť zo strany Rómov, ktorí nie sú zorientovaní v politických kampaniach jednotlivých politických strán. „*Viete, keď dáte peniaze cigáňovi a poviete mu dám ti 30 Euro... on podpíše papier ja tiež... poviem mu, daj číslo 35 a iba to hod' a dám ti za to 30 euro. On pod tým číslom 35 nebude vedieť, že to je Kotleba a takéto veci sa proste sa robia v dnešnej dobe.*“ Keď som sa pýtal na zdroj tohto názoru mal byť z rozprávania a všimania, čiže je to názor, ktorí sa priamo nemôže považovať za obvinenie, ale zároveň je prešetrenia hodné zaoberať sa kupovaním hlasov všeobecne.

Nesúhlas s výstavbou väznice

„*A tiež bude tu vlastne majú tu robiť za Rimavskou Sobotou, také väzenie 5 hviezdikové. Nikto sa nikoho nič nepýtal, že občania jednoducho občanov sa nikto nič nepýtal a teraz ako to ľudia budú znášať niektorí, ak sa tu nejaký zlodej a tí lupiči vrahovia nejakto dostanú z tadiaľ, tak to nebude nejak dobre pre tých ľudí, môžu ich aj okradnúť.*“

V blízkosti mesta Rimavská Sobota sa podľa najnovších informácií má postaviť v najbližšej dobe väzenie. Participanti však túto správu a toto rozhodnutie vnímajú negatívne. Údajne rozhodnutiu o výstavbe väznici nemalo predchádzať dostatok diskusií a schválenie zo strany obyvateľov mesta. Tvrdia, že niektorí obyvatelia mesta sú práve za nepostavenie väznice. Dôvod tohto nesúhlasu má však byť strach pred ľuďmi odsúdenými na trest odňatia slobody, o ktorých sa domnievajú, že by mohli byť nebezpeční pre miestnych obyvateľov. Preto tu zaznamenávame potrebu skôr ubezpečiť miestne obyvateľstvo o bezpečnostných podmienkach v zariadeniach na výkon trestu odňatia slobody a možno informovať o množstve napadnutí zo strany odsúdených v iných mestách, kde sa nachádzajú zariadenia na výkon trestu odňatia slobody, ktoré sa pravdepodobne pohybuje v minimálnych počtoch. Apropó, by to mohlo byť predmetom ďalšej štúdie či výskumu, ktorý by pomohol mestám, kde sa má zriadiť „väzenie“. Postavenie „väzenia“ totižto môže prispieť skôr k bezpečnosti mesta, ako k nárastu trestných činov a priestupkov a tiež poskytne miestnym obyvateľom nové pracovné miesta. Táto kategória však vo všeobecnosti vypovedá o záujmu detí a mládeže o spoločenské dianie.

Nespokojnosť so stavom pozemných komunikácií vrátane chodníkov

Vozovka na území mesta a chodníky sú v nevyhovujúcom stave. Na chodníkoch sa majú nachádzať diery a na Okružnej ulici sa nachádzajú úseky, kde nie sú vôbec, alebo sú zničené, čo sťažuje študentom zo Strednej školy na Okružnej ulici cestu do školy.

„Ideš do freshu a dve autá oproti a nevieš veľmi kde, lebo tie autá idú takto (participant ukazuje rukami smer áut) a ešte keď tam není chodník, tak ideš po ceste, tak ťa ide zraziť“

„Chodník pri škole veľmi nie je vybudovaný a ten na druhej strane je kompletne rozbitý, keď tam niekto ide v zime, tak sa rovno zabije?“

Nízka intenzita spojov MHD má zase spôsobovať predĺženie času prepravy a údajne spôsobuje aj nervozitu u ľudí, ktorí ju využívajú. *„Ludia sú nervózni, nevedia sa rýchlo niekam dostať, keď potrebujú“* „Treba viacej opravovať cesty, zle to je. Aj chodníky.“ *„Tak určite lepšie chodiť po lepšom chodníku, ako po rozbitom všade diery všetko“* Podľa participantov je potrebné opravovať cesty a chodníky v rámci mesta.

V meste sa tiež pohybujú ľudia na bicykloch. Vo veľkej miere sú to práve deti a mládež, ktorá jazdí na bicykli. Pozdĺž mestom sa však nenachádza cyklistická trasa, ktorá by im uľahčila presun v rámci mesta.

Participanti majú výhrady aj voči mestskej hromadnej doprave a autobusom, u ktorých má byť cena až príliš vysoká. *„Myslím, že keby sú aj lacnejšie autobusy aj pre študentov, že by radšej chodili autobusom a nemuseli, by ísť aj s rodičmi autom, alebo tak“* Znížená cena

cestovných lístkov v MHD, by tak mala výrazne pomôcť pri presúvaní sa detí a mládeže v rámci mesta. „Lebo aj predtým neviem, či nejakú akciu mala MHDéčka, že mali zadarmo cestu asi celý týždeň a oveľa viac ľudí chodilo“. Autobusy MHD v rámci mesta, by podľa niektorých participantov tiež mohli chodiť v kratších časových intervaloch. Participanti teda potrebujú viac spojov MHD a na to, aby si mohli dovoliť cestovať, tak ako by chceli, potrebujú aj nižšiu cenu cestovného.

Participantom neuniká ani celonárodné dianie aj v oblasti dopravy a navrhujú, aby výstavba novej diaľnice prechádzala južnou časťou práve cez Rimavskú Sobotu. Majú za to, že tento krok, by do mesta prilákal investorov a nových zamestnávateľov, ktorí by prispeli k rozvoju mesta a zníženiu nezamestnanosti v meste.

4 Potreby detí a mládeže v multidisciplinárnej percepcii

Potreby detí a mládeže súčasnosti sú nepochybne podmienené celkovými vplyvmi socioekonomických, územných, spoločenských a globálnych faktorov. Ako sme spomínali v predchádzajúcich kapitolách dnešné potreby detí a mládeže úzko súvisia s technologickým progresom a vývojom v spoločnosti, ale odvíjajú sa aj od problémov v prostredí a od javov, s ktorými sa stretávajú ich rodičia. Recipročné pôsobenie a podmieňovanie je v rovine potrieb značné viac, ako u iných fenoménov. V súvislosti s dostupnosťou informácii na internete a konfrontáciou detí a mládeže s ich vyhľadávaním a sledovaním aktualít, postupne deti a mládež nadobúdajú čoraz viac všeobecný prehľad. Aj v našom výskume sme identifikovali potrebu postupovať v učive rýchlejšie a potrebu orientovať sa na nadaných žiakov. Dnešná doba je charakteristická rýchlym tempom a potrebou za krátky čas dosiahnuť vytýčený cieľ a získať informáciu, ktorú je možné ihneď aplikovať. Preto sa niet čomu čudovať, že dnešné deti a mládež potrebujú individuálny prístup a reflektovanie spomínaných skutočností.

Keby sme išli priamo po charakteristikách inteligencie a nadania mohli by sme ich vymedziť, ako schopnosti s potenciálom prispôbovať sa požiadavkám prostredia a v interakcii s prostredím, dosahovať stanovené ciele. Dôkazy vyššieho intelektu sú najčastejšie dedičné faktory, ktoré spôsobujú vyhľadávanie prostredia, ktoré je kompatibilné s ich genetickými danosťami a umožňujú ich rozvoj. Samotné prostredie má veľký vplyv na rozvoj inteligencie. Odborníci sa zhodujú, že výživné potraviny, kvalitné vzdelávanie, členstvo v menej početnej rodine a stimulujúce prostredie, kde je priestor na čítanie, oddych a sledovanie televízie má výrazný potenciál k rastu inteligencie jedinca (Fábik,2019).

Nie len vhodné podmienky v rodine a kvalitné vzdelávanie, ale aj voľný čas a jeho kvalitné edukatívne využitie má vplyv na zvyšovanie inteligencie a na spokojnosť detí a mládeže. Deti a mládež čoraz viac vyhľadávajú činnosti, ktoré považujú za zmysluplné a rozvíjajúce ich ako osobnosti. Deti a mládež prostredníctvom voľnočasových aktivít majú snahu prezentovať samých seba pred ostatnými v súvislosti s image danej činnosti a zároveň, tak veľakrát prejavujú svoju vnútornú integritu, ktorá sa v danej činnosti môže prejaviť vo výraznej miere. Najmä v okresoch s nižšou zamestnanosťou môže byť možnosť na využitie voľného času detí a mládeže a ich rozvoj obmedzené množstvo. Pre deti a mládež je nesmierne dôležité poskytovať im priestor a možnosti k ich prejavu sa v rámci voľného času.

Voľnočasové aktivity rozlišujeme na:

- Odpočinkové (Nenáročné aktivity)
- Rekreačné (Pohybové aktivity)
- Záujmové (Aktivity zamerané na uspokojovanie potrieb a záujmov)

Keď reflektujeme potreby detí a mládeže a primerane im odpovedáme hovoríme spravidla o záujmových aktivitách. Záujmová činnosť je činnosť cieľavedomá a sledujúca uspokojovanie potrieb a formovanie talentu, schopností, zručností a vedomostí pre rozvoj a najlepší záujem detí a mládeže. V rámci záujmovej činnosti ponúkame nové záujmy, potláčame nevhodné a citlivo vnímame aspirácie zúčastnených. Záujmové činnosti v súčasnosti odpovedajú na potreby súčasnej generácie detí a mládeže, pretože zabezpečujú rozvoj samostatnosti, tvorivosti a vedú detí a mládež k aktívnej participácii na živote v spoločnosti a usmerňujú k sympatizovaniu s celoživotným vzdelávaním a účelným využitím voľného času. Záujmové vzdelávanie okrem zabezpečenia sebarealizácie a uspokojenia potrieb detí a mládeže v sebe zahŕňa rovnako faktor prevencie voči sociálno-patologickým javom, pretože sú v priamom rozpore s ideálmi prezentovaných aktivít. Záujmové vzdelávanie tiež umožňuje kultiváciu detí a mládeže a formuje občiansku a hodnotovú orientáciu v štátnej a nadštátnej občianskej úrovni (Grofčíková, 2016). Spoločenská zodpovednosť sa prejavuje v environmentálnej, ekonomickej a sociálnej oblasti. Vystupuje v nej princíp udržateľnosti, rastu a spokojnosti. Pre vhodnú aplikáciu si nepochybne vyžaduje vyhnúť sa vágnym požiadavkám a vyžaduje si zohľadňovať súčasný stav a konkretizovať problém pre vznik teórie (Jaďudová, Zelený, 2015).

Vzhľadom na uvedené musí záujmové vzdelávanie, ako jedna z odpovedí na súčasné potreby detí a mládeže disponovať so znakmi, ako dobrovoľnosť, prevencia, pestrá ponuka a orientácia na špecifiká a potreby (Grofčíková, 2016).

Špecifiká môžeme vidieť najmä v individualite potrieb jednotlivých skupín, a to na základe príslušnosti k danému miestu, alebo kultúre. V súvislosti so skupinovú a kultúrnou identitou sú aj dnes často preberané témy, ako predsudky, stereotypy a rasizmus. Predsudky sa spravidla zakladajú na priamej či sprostredkovanej skúsenosti, alebo rozhodnutia z minulosti na základe, ktorej je vytvorený úsudok, ktorý je emočne nabitý a voči istej skupine zaujatý resp. predpojatý. O rasizme sme si už v tejto monografii hovorili a predstavuje teóriu o nerovnosti ľudských rás. Pričom príslušníci každej rasy si uvedomujú svoje špecifické vlastnosti a odlišnosti. Uvedomenie odlišností však ešte nie je rasizmus je to úplne prirodzené. Keď, ale jednanie prekročí vnímanie odlišností a zameriava sa nepriateľsky a diskriminačne voči príslušníkom inej rasy, začíname hovoriť o rasizme. Je prirodzené, že ak jedna zo skupín

v spoločnosti pociťuje diskrimináciu, alebo rasizmus sú jej potreby úzko spojené so stabilizáciou, takéhoto správania. Spravidla sú však paradoxne viac rasisticky orientované menšiny, ako väčšiny, pretože ich percepcia na väčšinu je ovplyvnená úzkym okruhom negatívnych skúseností. Čo však nevylučuje aj opačný scenár (Čeněk, Smolík, Vykoukalová, 2016).

Príslušnosť k miestu a mestu je ďalší z aspektov, ktorý má vplyv na pociťované potreby detí a mládeže a predstavuje isté špecifikum. Vplyv prostredia na pociťované potreby sa objavuje v mnohých oblastiach. Môžeme hovoriť o vplyve školy, podmienok v meste, vplyve občianskych združení, politickom vplyve, vplyve legislatívy, vplyve charizmatických osobností a vplyve vrstovníkov a médií.

Samotný vplyv školského prostredia by mal byť na žiaka edukatívny a prostredie školy, by malo pre dieťa znamenať prostredie, ktoré je bezpečné a akceptujúce. Jednou z dôležitých potrieb, ktoré deti potrebujú saturovať a napĺňať je potreba budovania pozitívneho vzťahu k škole. Ten je možný len vďaka vhodnému vplyvu rodičov a vzorných pedagógov. Dieťa, by malo mať radosť z návštevy školy a tento vzťah, by sa mal zo strany prostredia podporovať, aby nedochádzalo k zanedbávaniu školskej dochádzky dieťaťa. Prostredie však môže mať aj negatívny vplyv a tento vzťah negovať a narúšať a považovať školu za nedôležitú a nepotrebnú. K týmto negatívnym náhľadom často len prispieva, keď sú deti svedkami úrazov a násillia medzi vrstovníkmi. Školná inšpekcia pravidelne kontroluje bezpečnosť a ochranu zdravia napriek tomu však na pravidelnej báze, dochádza v škole k úrazom. Najčastejšie je to na telesnej výchove, počas prestávok a pri akciách, ktoré sú konané mimo areálu školy. Na takéto situácie, býva škola podľa nariadení pripravená a v prípade úrazu zabezpečí ošetrovanie žiaka a odprevádzanie do zdravotníckeho zariadenia (Kováříková, 2020).

Prostredie školy dokáže byť mnohým špecifické v závislosti od personálneho zabezpečenia mesta a aj od samotných žiakov. Opakovanosť výskytu konfliktných situácií a špecifických potrieb, tak záleží často od súčinnosti všetkých strán a vzájomných reakciách na temporálne generujúce sa udalosti. Citlivosť a intuitívne vnímanie na základe vlastných pocitov a konštatovaniach založených na skúsenostiach zohráva dôležitú úlohu pri podrobnej identifikácii potrieb. Orientácia v potrebách detí si často vyžaduje reflektovanie špecifik vychádzajúcich z temperamentu dieťaťa a vplyvu prostredia. Rozlišovanie temperamentu začínalo už v antickom Grécku u Hippokrata, ktorý vymedzil mieru duševných vlastností človeka. Dnes sa temperamentom rozumie systém, ktorý je charakteristický intenzitou a istou dynamikou zážitkov, reakcií a správania sa. Nie menej dôležité je pri práci s deťmi a mládežou potrebné identifikovať, či je dieťa viac introvertom, alebo extrovertom. Tieto dve dimenzie

pomenoval Britský psychológ H. J. Eysenck, ktorý extrovertom prikladal otvorenosť, spoločnosť a impulzivitu a introvertom zatvorenosť, ťažšie nadväzovanie kontaktov, hlboké myslenie a spoľahlivosť. Každý temperament má isté rozloženie introvertnosti a extrovertnosti a takisto odlišné potreby, ktoré prežíva a má voči prostrediu.

- Sangvinik – má potrebu úspechu, uznania, prekonávania nových výziev a potrebu socializácie. Je spravidla veselý, energický, potrebuje neustále nové impulzy a rozhoduje sa pod vplyvom danej chvíle
- Melancholik – potrebuje pochopenie, pomoc, rady a býva často precíznym, náročným a usiluje sa neustále orientovať v situácii. Býva hanblivým a náročným človekom, ktorý potrebuje svoju systematickosť a analyzovanie. Jeho vnímanie je vysoko intenzívne a dokáže ho rýchlo unaviť. Zo všetkého najviac potrebuje citlivý prístup a podporu.
- Cholerik – potrebuje akciu, rýchle tempo a situácie, ktoré ho nútia k rýchlemu rozhodovaniu. Má potrebu dokončiť veci a takmer všetko považuje za výzvu. Býva usilovným a iniciatívnym. Je stále v pohybe a býva ráznym a výbušným. Rád riskuje a potrebuje svoju slobodu, kde môže prejavovať svoje názory. Býva často impulzívnym a tvrdohlavým, zvládnutie cholerického dieťaťa si od profesionála vyžaduje dynamický prístup a zabezpečovanie dostatočného priestoru.
- Flegmatik – potrebuje svoju istotu, stabilitu, bezpečie a viac času a priestoru na jednotlivé činnosti, ktoré má tendenciu spájať do jedného celku. Býva dôsledným a štruktúrovaným a systematickým. Má dokonalú schopnosť sebakontroly, býva stálym a jeho rečový prejav je stručný. Nemá rád stres a situácie, ktoré si vyžadujú rýchle reakcie. Pri práci s ním je potrebné rešpektovať dlhší proces adaptácie a nerozhodnosť v každodenných záležitostiach. Flegmatické dieťa potrebuje čas a priestor na spracovanie všetkých podnetov (Lauková, 2018).

Musíme však skonštatovať, že neexistuje jedinec, ktorý by mal 100 percentne všetky prvky jedného zo spomínaných temperamentov a vždy, to je ich kombinácia. Napriek tomu však takéto rozdelenie stále poskytuje určitý prehľad v potrebách ľudí a detí a mládeže na psychologickú úroveň.

Stále však záleží od vplyvov prostredia a danej situácie napr. aj jedinec, ktorý je výrazným flegmatikom môže pri vypätých situáciách ohrozenia reagovať impulzívne a konfrontačne vďaka vypusteniu vnútorného napätia (Lauková, 2018).

V súčasnosti čoraz viac ide do popredia identifikovanie temperamentu a osobnosti na základe MBTI testu, ktorý je navrhnutý na určenie preferencií pri vnímaní sveta a pri tvorbe rozhodnutí. Je považovaný za typový indikátor Myersovej a Briggsovej a zahŕňa celý komplex dôležitých aspektov a pólov osobnosti (<https://www.myersbriggs.org/my-mbti-personality-type/mbti-basics/>.) Takýto test je však spravidla využívaný u starších žiakov, alebo u dospelých. Nepochybne každé dieťa má iné podmienky, ktoré spôsobujú konkrétne potreby. Spravidla je vynárajúca sa potreba priamou odpoveďou na nedostatok, alebo nevyhnutnosť, ktorá sa vynára v kontexte dôležitej súčasti života subjektu, či subjektov. Determinujúce javy potrieb môžu byť na subjektívnej úrovni, ale aj na úrovni, ktorá pôsobí súčasne na viacero jednotlivcov.

V prípade dieťaťa, ktoré má zdravotné postihnutie špeciálne výchovnovzdelávacie potreby je potrebná pomoc nie len samotnému dieťaťu, ale aj rodičovi. Do procesu lepšieho zvládania situácie prinášajú pozitívny vplyv psychologické tréningy, na ktorých sa zúčastňujú rodičia zdravotne postihnutých detí. Úlohou takýchto tréningov je motivovať, ponúknuť oporu a emočné pochopenie. Takáto pomoc zároveň zabezpečuje dieťaťu lepšie zvládanie situácie a zmiernuje frustráciu a stres tak, ako u rodiča aj u dieťaťa. Systém poradenskej starostlivosti ďalej poskytuje takýmto rodinám orientáciu v situácii a ovplyvňuje postoje a predstavy o budúcnosti fungovania a vzdelávania dieťaťa. Pre čo najhlbšiu identifikáciu potrieb s takouto rodinou a deťmi je nevyhnutná systematická spolupráca so školským pedagógom, psychológom, lekárom a sociálnym pracovníkom. Začlenenie žiakov so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami do bežných tried ZŠ a do skupiny vrstovníkov, býva predmetom diskusii a odbornej verejnosti. Podľa súčasnej legislatívy je systém poradenstva pre deti so zdravotným postihnutím zahrnutý v zložke špeciálno-pedagogického poradenstva a prevencie resp. centrum špeciálno-pedagogického poradenstva. Ďalším potrebám, ktoré súvisia so správaním a udalosťami v škole, ktorým je potrebné venovať patričnú pozornosť sa venuje centrum pedagogicko-psychologického poradenstva. Obidve centrá zabezpečujú poradenstvo, diagnostiku, intervenciu, podporu a osvetu v prežívaných ťažkostiach. Nezastupiteľnú úlohu pri riešení problémov však zohrávajú aj spoločné programy pre deti so špeciálnymi potrebami. Medicína v tejto oblasti popisuje špecifiká a odporúčania k dimenziám poradenstva a pomoci podľa druhu zdravotného postihnutia. Proces začína od ranej diagnostiky a pokračuje holistickým prístupom a sledovaním kognitívneho, emocionálneho, sociálneho a senzomotorického vývinu. Veľký dôraz sa kladie na hodnotu rodinného prostredia a recipročného pozitívneho vzťahu medzi rodičom a dieťaťom. Rodič, by mal byť citlivý a chápať zložité signály dieťaťa a vybudovať si pravidelnú interakciu, ktorej by dieťa a rodič

rozumeli. Rodinám so zdravotne postihnutým deťom sa tak venuje pozornosť špeciálnym potrebám v rovinách poradenstva, terapie, sociálnoprávneho poradenstva a sprevádzania pri inklúzii a vzdelávaní (Turzák, Kurincová, 2016).

Pomoc rodine a diagnostika aktuálnych pomerov reflektuje podmienky a pomery v rodine. Prihliada sa na majetkové pomery, potreby rodičov a dieťaťa a uspokojovanie vývinových potrieb dieťaťa aj pri náročných situáciách v rodine. Rešpektujú sa a podporujú citové väzby a dohliada sa na správne a najlepší záujem dieťaťa rešpektujúce rozhodnutia vrátane rozhodnutí o správe majetku maloletého (Zákon o rodine č. 36/2005). Na tieto skutočnosti dohliada orgán sociálno-právnej ochrany detí, ktorý býva často v podmienkach miestnych úradov práce sociálnych vecí a rodiny spojený so sociálnou kuratelou. Orgán SPOD dohliada na saturáciu potrieb dieťaťa v rodine a dohliada podľa potreby na úroveň starostlivosti v náhradnom prostredí s návštevami temporálne nastavených s pravidelnosťou najmenej každých 6 mesiacov. Reflektuje potreby a poskytuje taktiež odborné poradenstvo a diagnostiku. Diagnostiku môže sprostredkovať aj centrum pre deti a rodiny, ktoré v prípade zistenej diagnózy o špeciálnych potrebách dieťaťa môže ďalej úrad práce sociálnych vecí a rodiny v miestnej príslušnosti požiadať o posúdenie potreby osobitnej starostlivosti v špecializovanej skupine. Nariadenie diagnostiky môže byť aj súčasťou výchovného opatrenia nariadeného súdov a orgánom SPOD. Pri hodnotení pomerov sa zameriava predovšetkým na osobitnú starostlivosť o dieťa a schopnosti rodičov ju poskytovať (Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele č. 305/2005). Na potreby maloletých sa prihliada aj podľa občianskeho zákona a iných osobitných ustanovení. Dohovor o právach dieťaťa v rovine ochrany dieťaťa a zabezpečovaní práv v sebe obsahuje nasledovné dôležité práva:

- Právo na život - znamená zabezpečenie starostlivosti a uspokojovanie biologických potrieb
- Psychologické práva - predstavuje uspokojovanie potreby akceptácie, ocenenia a lásky
- Ochranné práva – dieťa má právo na ochranu a bezpečné prostredie
- Aktualizačné práva – predstavujú usmerňovanie dieťaťa a zabezpečovanie primeranej výchovy a vzdelávania v záujme zdravého vývoja a vývinu dieťaťa (Kasáčová, Ľuptáková, 2007).

Na spomínané práva je pri práci s deťmi a mládežou potrebné neustále prihliadať a zohľadňovať ich pri akýchkoľvek právnych, či pedagogických postupoch. Potreby detí

a mládeže a spôsob ich saturácie na makro úrovni nemôžu byť v rozpore s platnou legislatívou a logickou konotáciou k zmyslu najlepšieho záujmu dieťaťa.

Pokiaľ by sme chceli najlepšie projektovať preventívne a voľnočasové aktivity, ktorých cieľom by bolo zlepšovať podmienky detí a mládeže a zabezpečovať im žiadané podnety nepochybne, by sme sa dostali k digitálnemu priestoru, s ktorým súčasná generácia detí a mládeže nie len pracuje, ale tvorí jej neoddeliteľnú časť identity.

Digitálny priestor a jeho vplyv na deti a mládež má nepochybne svoje výhody, aj nevýhody. Potreba dnešných detí je zistiť informácie rýchlo a ešte rýchlejšie ich použiť. Pri formálnej komunikácii sa môže tiež zdať, že súčasnej generácie chýba taktnosť a úctivý prejav. Pravdou však je, že tlak, ktorý prezentujú vo svojom prejave pochádza z tlaku, ktorý na nich pôsobí. Keď by sme však mali povedať aj „B“, konštatujeme, že schopnosť súčasnej generácie myšlienково kooperovať a premýšľať nad zvolenými úlohami konštruktívne postupne prechádza do úzadia. Čo môže vyznieť v niektorých prípadoch, ako lenivosť, alebo neschopnosť, avšak pre korektné vyjadrenie a najbližšie k realite, hovoríme, že je to zaužívaný spôsob práce, ktorý súčasná doba ponúka a nabáda k nemu. Nové médiá ovplyvňujú tendencie a život mladých ľudí. Dokonca sa prišlo nato, že médiá majú podobný vplyv, ako užívanie nikotínu a alkoholu. Používanie smartfónov počítačov a digitálneho obsahu na dennej báze totižto vytvára závislosť a pri prehliadaní obsahu spôsobuje príjemné pocity až znaky opojenia. Média sa postupne stali súčasťou našej kultúry a aj keď stále figuruje predstava, že najmä menšie deti majú ešte čas na využívanie výpočtovej techniky realitou je, že už deťom na prvom stupni je zakúpený smartfón, alebo počítač. Čím nastane, to čoho sa ako spoločnosť obávame. Výskum, ktorý sa zaoberal vplyvom dostupnosti počítačov na školské výkony, ktorý realizoval Thomas Fuchs a Ludger Wosmann potvrdil, že počítač vedie k horším učebným výsledkom. Tento fakt vysvetľujú tým, že už len prítomnosť počítača v domácnosti vedie k uprednostňovaniu počítačových hier pred učením sa a školskými povinnosťami. V prípade využívania počítačov na školách sa tiež zistila ďalšia informácia, ktorá hovorí pre potrebu obmedzenia informačných technológií. Absencia využívania počítačov na školách má na žiakov, len minimálny vplyv v súvislosti s učebnými výsledkami žiakov. Počítač a prostredie internetu deti a mládež láka, pretože chcú uspokojiť svoju potrebu zvedavosti. Deťom sa páčia farebné obrázky, hudba, informácie a na počítačoch vyhľadávajú najmä súbory a informácie, ktoré predstavujú tzv. „zakázané ovocie“. Vďaka stránkam, čo ponúkajú pre deti zakázaný obsah považujú sedenie pri počítači za adrenalínovú záležitosť. Je faktom, že digitálny svet na deti a mládež pôsobí vo veľa prípadoch negatívne, tento fakt potvrdzujú aj mnohé výskumy a stále sa touto problematikou zaoberá len málo odborníkov. Príčina spočíva pravdepodobne

v uprednostňovaní aj zo strany pedagógov interaktívnej formy výučby a spoliehanie sa na veľké spoločnosti, ktoré predsa proklamujú bezpečnosť svojich užívateľov. V tomto prípade však stojí za zamyslenie korelácia s alkoholovými a tabakovými výrobkami. Spoločnosti, ktoré predávajú dokázateľne smrtiace výrobky a stále v tom pokračujú potrebujú zarobiť peniaze a svoju stratégiu predaja udržiavajú a stavajú na tom, čo na ľudí pôsobí atraktívne. Pričom, aj niektoré spoločnosti s internetovými médiami sa v prvom rade orientujú na zisk a až potom na dôsledky (Spitzer, 2018). Nemôžeme, to vnímať negatívne, pretože v tom väčšinou spočíva podnikanie. Na druhej strane je však potrebné prakticky zvažovať individuálny vplyv obsahu na konkrétne deti a opatrne dohliadať na obsah, ktorý je deťom ponúkaný. Vplyv médií dnes viditeľne spôsobuje problémy v osobnej komunikácii a v niektorých prípadoch aj nedostatočne upozorňuje na kritické myslenie a výber zdrojov v prostredí internetu. Dnešné deti bývajú v niektorých prípadoch dôverčivé a obsah a správy z internetu vnímajú, ako jedinú pravdu a realitu. Preto je aj riešenie následkov kyberagresie a kyberšikanovania tak ťažké stabilizovať a riešiť.

Zo všetkých formatívnych subjektov pôsobiacich na dieťa a zabezpečujúcich intaktný vývoj, má najvýznamnejšiu funkciu jednoznačne rodina a škola. Rodina a škola má úlohu citlivo vnímať aktuálne potreby detí a zabezpečovať ich naplnenie a ochranu. Ako sme spomínali v kapitole *2.1 Súčasné potreby detí a mládeže z perspektívy pracovníka s deťmi a mládežou*, potreby detí a mládeže dnešnej generácie úzko interagujú s kyberpriestorom resp. digitálnym obsahom prezentovaným na internete a v médiách, o ktoré sa zaujímajú. Zároveň, ale môžeme povedať, že prirodzené potreby detí a mládeže, ktoré sa vyskytovali aj v minulosti stále figurujú aj v dnešnej mládeži. Podmienky a ich podoba sa však modifikovala do podmienok dnešnej doby a digitálneho priestoru.

Deti a mládež pri objavovaní reálneho a digitálneho sveta neraz môžu prísť do kontaktu s ohrozením, vyhrázaním, či s toxickými prejavmi komunity. Medzigeneračné učenie je v tejto súvislosti vhodnou cestou k získaniu rovnováhy pri používaní výpočtovej techniky a získaní kritického náhľadu na obsah na internete, ktorý by mohol prispieť k väčšej bezpečnosti detí a mládeže na internete a v reálnom prostredí. Spomenieme hneď niekoľko oblastí možného preventívneho pôsobenia, ktoré považujeme za najdôležitejšie:

- Komunikácia – otvorené komunikovanie o nebezpečenstvách internetu a zodpovednosti na internete voči sebe a ostatným napomáha predchádzať komplikáciám a negatívnym následkom, ktoré sú spojené s nezodpovedným používaním internetu
- Vzťahové väzby – pevný rodinný vzťah rodič-dieťa je jednou z najistejších oblastí prevencie nie len pri rizikách v kyberpriestore

- Kritické myslenie – viesť deti a mládež k rozlišovaniu online obsahu a k zodpovednému výberu sa javí, ako prospešné a užitočné v porovnaní s absolútnym zákazom internetu pri spozorovaní nechceného správania sa
- Budovanie a posilňovanie schopnosti požiadať o pomoc – obavy a strach z prezentovania vlastného zlyhania, či potencionálnych trestov je častou bariérou pri požiadaní dieťaťa o pomoc dospelého, preto treba tieto bariéry vnímať, pomenovať ich a zabezpečiť dieťaťu dôvody na vybudovanie dôvery
- Dôstojnosť ľudskej osoby a pozitívna percepcia na druhých – preto, aby sa deti a mládež správali úctivo potrebujú vnímať a pociťovať svoju vlastnú hodnotu a úplne sa akceptovať. Čo je fundamentálnym predpokladom schopnosti náhľadu na ostatných s úctou a toleranciou (Hollá a kol., 2017)

Práca s deťmi a mládežou, ktorá by vnímala problémy používania internetu a zariadení, ako sú smartfóny, či počítače je v dnešnej dobe na rôznych úrovniach a povahách z hľadiska inštitúcie potrebná. Prístup k technológiám, by mal byť zo strany dospeljej populácie smerom k deťom kontrolovaný a limitovaný. Navyše výber a chcený obsah, ktorý nám prezentuje deti a mládež je potrebné vnímať v súvislosti otázkami ako: *Čo sa dieťa z tohto programu dozvie? Aké povahové rysy môže program u dieťaťa podporiť? Bude v poriadku, keď bude dieťa napodobňovať hlavnú postavu? Je program v súlade s hodnotami, ktoré v rodine a v komunite máme?* Dieťa si často žiada obsah aj z dôvodu, že nemá dostatok fyzických podnetov v realite. Ak je to jeden z dôvodov je vhodné dieťaťu ponúknuť alternatívy a viesť dieťa k tomu, aby si uvedomilo fakt, že mimo digitálny priestor existuje tiež množstvo aktivít, ktoré sú zábavne a v niektorých ohľadoch podobné. Deti tiež potrebujú svoje skúsenosti tak, ako v reálnom svete, tak aj v digitálnom priestore zdieľať. Preto je vhodné, aby sa dospeli aj priamo zapojili do videohier, či sledovania videí spolu s dieťaťom. Pri nastavení správneho prístupu dieťaťa k technológiám, by dospeli vždy mali začínať od seba. Ísť príkladom a využívať technológie a nové funkcie zodpovedne a s primeraným bilancovaním medzi aktivitami v digitálnom priestore a pohybom. Viac, ako kedykoľvek predtým potrebujú deti vnímať atraktívne pohybové aktivity a dokázať ich uprednostniť pred aktivitami na smartfóne, či počítači. Pre dnešné deti a mládež je, tak potrebné nastaviť hranice a limity používania zariadení a poskytnúť dostatočne pestrý repertoár možností rozvoja a využitia voľného času (Krejčí, 2019).

Deťom a mládeži, by sme tak mali naplniť ich potrebu aktívneho využitia voľného času a v mestách zabezpečiť pestrú ponuku aktivít, rôznych športov a záujmového vzdelávania a krúžkov. Predstavuje, to výzvy nielen pre samosprávy v rámci Slovenska, ale aj

pre podnikateľské subjekty. Deti a mládež spravidla o svojich potrebách nemajú výrazný problém hovoriť, avšak ich pochopenie už býva oveľa náročnejším procesom, pretože ľudia pociťujú spravidla, len to s čím majú osobnú skúsenosť, alebo s čím má skúsenosť ich blízka osoba. Na základe týchto skúseností si tak každý človek stavia svoju vlastnú teóriu kauzality a vynárajúcich sa potrieb. Čo môžeme tiež nazvať ilúziou pochopenia. Je veľmi náročným prísť s niečím inovatívnym a niečím, čo je zároveň potrebné a doteraz neexistujúce. Spravidla každý človek, či je to podnikateľ, alebo nie býva inšpirovaný z niečoho, čo už existuje a čo má koherentné vzťahy s potrebou, či predchádzajúcimi udalosťami, kedy sa prístup, či konkrétne opatrenie zdali prínosné a výnosné. Je teda ťažké vytvoriť aktivity, či možnosti na základe „neexistencie“, pretože tendencia spájať veci do významnejších celkov je človeku daná od nepamäti. My však vieme, že nevnímanie, alebo nereflektovanie individuálnych skúseností ostatných a viacerých skupín z rôznych dôvodov neznamená neexistenciu príležitosti a potreby a najlepší spôsob nájdenia príležitosti je priamo sa opýtať. Na druhej strane sa však vynára problém presvedčenia a získania sponzorov na realizáciu aktivít pre deti a mládeže v rámci voľného času. Samostatné argumentovanie dôležitosťou a prevenciou sociálno-patologických javov je síce možné presvedčiť mnohé spoločnosti a donorov, ale každý z nás máme potrebu istoty a evidovania hmatateľného dôkazu, že investovanie bude úspešné. Stratégiou, by mohlo byť poukazovanie na úspešnosť podobných projektov a argumentovanie komparovaním s podobnými podmienkami, ktoré máme. Pravdou však je, že si nikdy nemôžeme byť istí úspešnosťou, a to ani v prípade jasne pomenovanej potreby a okolností nasvedčujúcich nevyhnutnosť a „dieru na trhu“. Premenné, ktoré môžu vystupovať vo svete a v ľuďoch obzvlášť je veľké množstvo a oscilujú vysokým tempom. Ako sme už spomínali v tejto monografii niekedy sa predikcia a vhodné kroky do budúcnosti môžu opierať o menej časté udalosti, ktoré majú potenciál v budúcnosti opakovať sa a predstavujú v našej súvislosti zabezpečenie podmienok na ďalší rozvoj a modifikáciu. To však v reálnych podmienkach nie je vždy realizovateľné, a preto je veľakrát potrebné dať na celkový dojem a vyabstrahovať, to čo sa zdá pre deti a mládež potrebným a čo proklamujú najčastejšie (Kahneman, 2019).

Solidárne myslenie je pre nás a pre deti a mládež zodpovedným spôsobom postaveniu sa bremenám sveta a pociťovaným problémom komunity. Predpokladom solidarity je svedomie a zodpovednosť človeka aj za problémy druhých. Ide teda aj o snahu pomôcť s problémami rôznych tematických kategórií, ktoré spoločnosť, či konkrétna skupina ľudí prezentuje. Participanti výskumu v predchádzajúcej kapitole tiež prezentovali mnoho problémov a potrieb, ktoré v rámci tém vystupovali. Jednou z tém bolo aj znečisťovanie životného prostredia. V tomto prípade sa prejavuje ekologická solidarita človeka, ktorá smeruje k snahe pomôcť

prírode a k jej ochrane pred ničením a znečisťovaním. Takéto myslenie nám dodáva nádej, pretože solidarita k prírode znamená aj solidaritu k ľuďom. Schopnosť ľudí pracovať spoločne a spojiť sa na riešení spoločných problémov je jasným ukazovateľom potenciálu človeka vystupovať voči prírode a ľuďom láskavo. Zodpovednosť voči sebe a ostatným je fundamentom pre zachovanie prírody pre ďalšie generácie v takom stave, aby nebol život na našej planéte výrazne ohrozeným. Viditeľne je táto potreba je základnou potrebou človeka od nepamäti a dôležitosť zachovania neznečisteného prostredia a prírody je potrebou detí a mládeže súčasnosti a úloha ochrániť životné prostredie stojí na pleciach súčasných generácií. Solidarita stavia na súdržnosti s ostatnými a na snahe spolupracovať aj s tými, ktorí neprinášajú do spolupráce rovnaký vklad. Potreba solidarity, tak nestavia na nútení ľudí správať sa zodpovedne, ale na predstave „spoločného dobra“, ktorá vychádza z pocitu vzájomnej väzby pri globálnych problémoch a z prosociálneho myslenia integrálne pociťovaného v rámci snahy, byť súdržnými (Pollák, 2019).

V prípade otázok znečisťovania životného prostredia a klímy je podľa Billa Gatesa potrebné zamyslieť sa nad piatimi otázkami, ktoré prezentujú jeho skúsenosti. Z jeho otázok vyberieme predpoklady na základe, ktorých svoju teóriu postavil. Objem skleníkových plynov a emisie, ktoré spôsobujú dnešné autá a spoločnosti je potrebné počítat' vo vyšších číslach resp. počítat' emisie tak, že sa pri výpočte zohľadní percentuálna časť súčasných emisii v porovnaní s 51 miliardami ton. Berie do úvahy, že produkcia emisii je vo vysokej miere, a preto je aj pri väčších číslach zmena viditeľnejšia. Ďalej poukazuje na jednotlivé dôvody a produkciu skleníkových plynov. Upozorňuje, že až 31% na celkových súčasných emisiách zaberá výroba tovarov, ocele, plastov a cementu. V porovnaní s elektrinou je to o 4 % menej, pretože výroba a čerpanie elektriny tvorí 27 % emisii . Doprava 16% a pestovanie a chov 19%. Jeho východisko, tak spočíva v obmedzení výroby a zameranie sa na elektrinu a jej využitie. Elektrina nás síce podľa neho nedostane na nulové emisie, ale výrazne nám pomôže. Tiež popisuje prehľad spotreby elektriny domácnosti, či veľkého mesta a dodávanie zásob elektriny prostredníctvom elektrárni. Jadrová elektráreň má mať najvyššie produkciu elektriny v porovnaní s ostatnými elektrárňami, ako sú napr. veterné. Spoľahlivú dodávku elektriny a zachovanie zdravého prostredia a zároveň súčasnej spotreby elektrickej energie je tak treba zabezpečiť spoľahlivými zdrojmi. Pri ekologickom zmýšľaní je tiež potrebné zohľadňovať priestor, ktorý daná elektráreň zaberie. A v neposlednom rade je dôležité podľa jeho skúseností zohľadňovať, čo to bude stáť. Pričom sa pri debate o znižovaní skleníkových plynov vždy zohľadňuje tzv. „zelená prirážka“, ktorá predstavuje fakt, že bez uhlíkové riešenia sú drahšie než fosílné ekvivalenty. Fosílna palivá totiž nezohľadňujú environmentálne škody a tak pôsobia

momentálne, ako lacnejšia alternatíva. V konečnom dôsledku však náprava environmentálnych škôd vyjde drahšie. Zelenú prirážku je tak pri výrobe elektriny a rozhodovaní o nej potrebné zohľadňovať a vybrať, tú najvhodnejšiu možnosť z hľadiska udržateľnosti a vhodne nastavenej ceny (Gates, 2021).

Ako sme sa mohli dozvedieť v tejto kapitole problémy a potreby, ktoré vnímajú deti a mládež sa dotýkajú rôznych oblastí a rôznych tém, a preto si vyžadujú pozornosť odborníkov z viacerých oblastí. Je potrebné zaoberať sa problémami, ktoré vystupujú u detí v procese vývinu, problémami a potrebami, ktoré súvisia s regionálnymi podmienkami, ale aj s problémami a potrebami, ktoré súvisia s používaním internetu a moderných zariadení. Aj vďaka prístupom k internetu sú dnešné deti, čoraz viac rozhladené a majú všeobecný prehľad o aktuálnych témach. Preto ich neminú ani globálne témy, ako je znečisťovanie životného prostredia, vplyv internetu, či finančné a politické záležitosti. Deti a mládež rovnako, ako dospelí, dokonca ešte aj citlivejšie vnímajú dopady globálnych problémov a majú potrebu byť súčasťou opatrení, ktoré by boli vydané v záujme ich riešenia.

Avšak celý tento dopad, ktoré súčasné procesy a globalizácia v súčasnosti prináša spôsobuje koncept, ktorý sa označuje, ako kríza človeka súčasnej doby. Táto kríza súčasnosti má pôsobiť likvidačne na ľudskú identitu. Argumentom je, že človek nedokáže ovládať svet, ktorý vytvoril, stráca sa vo vzniknutom svete a oslobodenie sa od neho spočíva len v postavení sa mu a v konflikte s ním. Racionalita sa má v dnešnej dobe stavať na prvé priečky a nahrádzať hodnoty citov a krásy. Postupný rozvoj, ktorý v spoločnosti prebiehal vďaka nedostatočnej vybavenosti stagnuje a do popredia ide konzumný spôsob života, ktorý je charakteristický nezáväzným vzťahom k prostrediu, životu, svetu a uprednostňuje zábavu, hravosť a dištanc od povinností. Samotné potreby sa tiež transformujú a viditeľné sú najmä potreby súvisiace s vlastníctvom. Reklama a médiá pôsobia na ľudí takým spôsobom, aby sa stali nespokojnými v prípade nedisponovaním produktom, a tak vytvárajú potrebu vlastníť. Táto potreba sa stáva istým spôsobom azylom pred dobou, v ktorej veľké spoločnosti a zamestnávateľia upozorňujú na jednoduchú zameniteľnosť človeka. Dnešná doba je tiež presýtená informáciami a vytráca sa čas na uvedomenie si svojho bytia, existencie a vlastného zmyslu života. Človek je tak redukovaný na výkonnú a spotrebnú funkciu resp., aby bol aktívny na trhu práce a následne mohol, čo najlepšie prispievať k spotrebe produktov a médií. Globalizačné procesy, tak ľuďom z časti zabraňujú premýšľať nad zmysluplnosťou hodnôt a súčasného konania, pretože by to mohlo byť v nesúlade s jeho úspešnosťou v spoločnosti (Kosová, 2015).

Vplyv každej doby má isté špecifiká a človek sa v istých rovinách mení a v niektorých zase ostáva podobný akurát za iných podmienok. Nepochybne je však v dnešnej dobe potrebné

kritické myslenie, solidarita a prosociálne myslenie, pretože len tak vieme pre deti zabezpečiť poznanie a svet, ktorý by bol pekným miestom na život.

5 Vybrané myšlienky a riešenia v záujme saturácie potrieb detí a mládeže

Aplikácia konkrétnych zmien vychádzajúcich z odborných úvah, výskumov a problémov vyskytujúcich sa medzi deťmi a mládežou a ľuďmi všeobecne je výzvou, ktorá si vyžaduje súčinnosť viacerých subjektov v záujme dosiahnutia spokojnosti komunity. Naša monografia poukazuje, len na kontrastne viditeľné tematické kategórie potrieb a deduktívnych riešení implicitne zahrnutých v probléme. Máme však za to, že vystihuje reprezentatívne problémy súčasnej generácie detí a mládeže. Na to, aby deti a mládež a celkovo obyvatelia okresu, boli spokojní s podmienkami, kde žijú je pravidelne vytváraný akčný plán rozvoja okresu, ktorý zohľadňuje aktuálnu situáciu.

Akčný plán rozvoja okresu Rimavská Sobota popisuje hlavné špecifiká a špecifické problémy, ktorým musí okres a mesto čeliť. Obyvateľstvo v Rimavskej Sobote je zmiešanej národnostnej štruktúry, hlavne slovenskej, maďarskej a rómskej národnosti. Kľúčovým problémom okresu je nezamestnanosť rómskeho obyvateľstva, ktoré je síce na úrovni 6%, ale keďže žije v okrese viac ako 24 000 Rómov, čo tvorí 28% celkovej populácie okresu a navyše sa mnoho Rómov hlási prevažne k maďarskej národnosti je nezamestnanosť Rómov oveľa závažnejšia. Okres Rimavská Sobota už dlhodobo čelí vysokej nezamestnanosti, ktorá je spôsobená zánikom závodov, hospodárstva, nevhodnou demografickou štruktúrou a nekvalifikovanou úrovňou obyvateľstva. Podľa údajov viac ako 50% uchádzačov o zamestnanie je bez vzdelania, alebo s ukončeným len základným vzdelaním, čo je výrazne vyššie číslo, ako priemer na celom Slovensku. Vyše 18% obyvateľstva je závislá len na sociálnych dávkach a u ľudí, ktorí sú dlhodobo nezamestnaní absentujú pracovné návyky, pracovná disciplína a schopnosť socializácie. Zamestnávateľia v okrese majú dopyt najmä po profesiách v oblasti poľnohospodárstva, strojárstva a potravinárstva. Stredné školy v meste sa v súčasnosti, len pomaly prispôbujú potrebám trhu práce v meste. Z časti, to môže byť spôsobené aj tým, že rátajú s odchodom mladých ľudí z mesta. Plán rozvoja okresu Rimavská Sobota popisuje rozvoj v oblasti ľudských zdrojov, systematického vzdelávania obyvateľstva a poradenstva za účasti škôl a verejnej správy. Popisuje potrebu zvýšenia investícií do rozvoja sociálnej a technickej infraštruktúry a zlepšenie atraktivity mesta. Doteraz bol totižto celkový rozvoj cestovného ruchu využívaný nedostatočne, a to v dôsledku slabšie vybudovanej infraštruktúry a marketingu. Riešením má byť modernizácia, budovanie a rekonštrukcia ciest, obnova životného prostredia, triedenie odpadov, budovanie nájomných bytov, budovanie

služieb a skvalitňovanie občianskej vybavenosti v prospech obyvateľov a podnikateľského sektora. Podpora atraktívnosti okresu je dôležitou témou a okres chce v najbližšej dobe investovať do skvalitnenie kultúrno-historických pamiatok a kultúry v meste (www.nro.vicempremier.gov.sk).

Môžeme tak konštatovať, že okres aktívne reaguje na citel'né nedostatky, ktoré sa v rámci okresu a mesta vyskytujú. Pri predikcii, že potreby detí a mládeže sa vo výraznej miere zhodujú s potrebami ich rodičov, ako obyvateľov mesta môžeme povedať, že mesto v istej miere stále smeruje k zlepšovaniu podmienok pre deti a mládež. Akčný plán rozvoja sa pravidelne vytvára v každom okrese a citlivo vníma miestne podmienky. Jednoznačne je do neho potrebné zahrnúť informácie od detí a mládeže a permanentne s deťmi a mládežou aktívne participovať na rozvoji mesta a zabezpečovaní možností a príležitostí, ktoré by povzniesli mesto na úroveň vyššej atraktivity pre deti a mládež.

Vo všeobecnej rovine saturácia potrieb detí a mládeže, ktorým sme sa venovali v predchádzajúcich kapitolách spočívala v rôznych kategóriách. Za tie najviac citel'né a novovynárajúce sa za poslednú dobu je možné popísať potreby, ktoré súvisia s meniacimi podmienkami v meste v spoločnosti, potreby, ktoré súvisia vzdelávaním, s IT svetom a potreby, ktoré sa orientujú na ekologické témy. V nasledujúcich podkapitolách si popíšeme myšlienky a poznatky, ktoré je možné aplikovať v záujme zlepšenia podmienok pre deti a mládež. Budeme ich už však popisovať v širšej percepcii s nie priamou reflektáciou podmienok mesta Rimavská Sobota, ale s percepciou, ktorá zohľadňuje súčasnosť a dnešnú generáciu detí a mládeže.

5.1 Podmienky v prostredí

Proces globalizácie v sebe v súčasnosti zahŕňa integráciu kultúr a snahu civilizáciu spájať do jedného univerza. Na tento proces existujú negatívne pohľady, ktoré argumentujú koordinovaním, ktoré sleduje len ekonomické potreby a strategické ciele, ktoré sú kapitalisticky orientované. Zároveň však proces globalizácie zabezpečuje telekomunikácie, informačné služby, diaľnice, technológie, doteraz nepoznané produkty a zdokonaľuje sociálne a technické mechanizmy v spoločnosti. Potrebu detí je mať a vlastniť stále niečo nové a globalizácia vďaka spájaniu národov do jedného spoločenstva zabezpečuje prístup nových prúdov a vecí, ktoré sa stávajú dostupnejšími, a tak túto potrebu uspokojujú. Obavy z globalizačného pôsobenia však vychádzajú z potencionálnej straty kultúry a zvykov. Táto koexistencia je však v súčasnosti možná. Dobrým príkladom môže byť Japonsko, kde sa zachováva hneď niekoľko kultúrnych vrstiev popri veľkému priemysle a rýchlemu vývoju technológií. Globalizácia, či už vo forme finančnej, hospodárskej, alebo kultúrnej si však stále vyžaduje spoluprácu na riešení

globálnych problémov. Pre efektívny rozvoj a riešenie problémov sú tak mechanizmy uspokojovania potrieb a riešenia problémov populácie na úrovni, ktorú nazývame globálnou. Táto úroveň zabezpečuje výrazne systémovo nastavené uspokojovanie potrieb, na ktorej participuje veľká časť populácie a krajín. Spájanie jednotlivých oblastí krajiny do nadnárodných a svetových celkov sa tak v súčasnosti javí, ako vhodný spôsob fungovania, ktorý prináša prínosy, ale zároveň aj problémy, ktoré je však pri väčšej účasti krajín možné riešiť efektívnejšie. Avšak celý vývoj v krajine a zachovávanie tradícií je stále nie neovplyvniteľný proces, ale proces v rámci, ktorého je možné uplatňovať neodcudziteľné právo zachovávať si historické a kultúrne dedičstvá a prezentovať pociťované hodnoty (Hanobik, 2016).

„Stret civilizácií“ a jeho zástancovia, ktorí vystupujú pri konvergentných procesoch, hovoria, že nie je možné spojiť všetky civilizácie a v budúcnosti bude dochádzať k nevyhnutným konfliktom, ktoré vychádzajú z nekompatibilných pohľadov na svet jednotlivých kultúr a civilizácií. Teória, ako „Stret civilizácií“ popisuje odôvodnenie príčiny vzniku konfliktov a ich predikciu (Harari, 2020). Príčiny konfliktných situácií, či na globálnej, alebo komunitnej úrovni majú spravidla spoločnú nezhodu v ideológii v zámere, v hodnotách, či príčinu pochádzajúcu zo strachu, alebo z nedokonalosti človeka. Komunita bude však vždy ovplyvnená celkovým globálnym pôsobením, ale aj interným recipročným pôsobením. Viacero komunít, tak tvorí civilizáciu a ak vnútorné pôsobenie resp. interakcia ľudí v komunite rešpektuje hodnoty, ktoré sa opierajú o všeobecné blaho a ctia život, zdravie a ľudskú dôstojnosť máme veľký potenciál, aby sme problémom predišli.

Kľúčom môže byť rodinná politika a vhodné výchovné pôsobenie rodičov. Je potrebné čerpať, tak ako z problémov aj z výhod, ktoré sa nám ponúkajú. Benefity, ktoré so sebou prináša globalizácia je možné využiť na zabezpečenie spokojnosti, na saturáciu potrieb človeka a zároveň zabezpečenie si lepšieho životného štandardu. Je však potrebné selektovať a problémy a nenávisť, na ktorú môže priamo, či nepriamo pôsobiť globalizácia, ako na isté nedokonalosti implicitne zakorenené v človeku je potrebné včas povedať „stop“. Vývoj spoločnosti a civilizácii je nepochybne nevyhnutný a prospešný niekedy však tie základné a prírodné potreby človeka sú tými najdôležitejšími. Vynárajúce sa potreby sa nepochybne objavujú v súvislosti nie len s vývojom vedy a techniky a spoločenských zmien, ale aj v interakcii tých pôvodných a základných psychologických potrieb, ktoré máme. Láska medzi partnermi, k svojmu potomstvu, prirodzená vrúcna starostlivosť o deti a snaha zabezpečiť im, čo najlepšie podmienky a potreba tráviť s deťmi, čo najviac času a užívať si ich spoločnosť, snaha viesť deti a mládež k ich záujmom a ideálom, ktoré sú pre nich bezpečné, to všetko sú

piliere, ktoré majú potenciál postaviť budúci svet na úroveň civilizácie, ktorá by bola pokroková a zároveň súdržná.

Aby sme zabezpečili, čo najlepšie podmienky a budúcnosť a uspokojili tak i potreby detí a mládeže nemali by sme sa sústrediť, len na edukačné pôsobenie školy, ale mali by sme v prvom rade zohľadňovať výchovné pôsobenie rodičov a zamerať sa aj na voľný čas a jeho vhodné využitie deťmi a mládežou. Prirodzene, aby deti nachádzali zaujímavé aktivity v rámci svojho voľného času a aktivity, ktoré by kultivovali ich kognitívne, motorické a osobnostné zručnosti je potrebné zabezpečiť, čo najširší repertoár možností využitia voľného času. Aktivity, ktoré však môžu byť ponúkané v rámci mesta pre deti a mládež súvisia s celkovými podmienkami mesta a subjektov, ktoré v meste fungujú. Naša snaha by mala neustále smerovať k zabezpečovaniu atraktívnych podmienok v meste pre deti a mládež a k zabezpečovaniu vhodne pôsobiaceho prostredia.

Pôsobením prostredia na deti a mládež sa v súčasnosti zaoberá sociálna pedagogika. Ak sa chce človek a dieťa vyvíjať a stať rozumnou bytosťou, musí byť vychované v prostredí ľudí. Dieťa si musí vytvárať vzťahy s ľuďmi prírodou, sebou samým a musí sa naučiť dokázať pomenovať svoje prežívanie a potreby. Výchova do tohto procesu môže vstupovať reguláciou a kontrolou správania sa dieťaťa a vplývať tak pozitívne na vývoj spoločnosti. Výchova sa rovnako, ako všetko okolo nás naprieč časom mení. Výchova je determinovaná sociálnymi, kultúrnymi a ekonomickými podmienkami. Vychovávateľ, či vychovávaný je tak produktom spoločností, ktorý koná v intenciách, ktoré v danom prostredí existujú. Výchova je prirodzená, zámerná a učí využívať prostredie v svoj prospech a v prospech spoločnosti. Človek svoj život prežíva v určitom prostredí a v užšom kontexte, aj v istých formách prostredia.

- Sociálnym prostredím chápeme sociálny systém vzťahov a aktivít v spoločnosti. Zo sociálneho prostredia vychádzajú produkty materiálnej, alebo duchovnej povahy, ktoré jedinca ovplyvňujú.
- Spoločenské prostredie predstavuje zaužívané činnosti, ktoré sa vyvíjajú od ich schopností a osobností
- Výchovné prostredie je prostredím, ktoré ovplyvňuje správanie a myslenie dieťaťa a prebieha v rodine, v škole a v prostredí vrstovníckych skupín

Je však nevyhnutné podotknúť, že pri špecifikách súčasnej mládeže je potrebné výchovu z pohľadu sociálnej pedagogiky vnímať nie len ako nástroj formovania detí, ale aj ako nástroj, ktorý umožní deti viesť k tomu, aby prostredie ovplyvňovali, menili a dokázali raz zmeniť svet, v ktorom žijú (Laca, 2011).

K takýmto náročným úlohám, ktoré majú deti v súčasnosti pristupovať a v budúcnosti naplňať je tak potrebné zodpovedne pristupovať a začať ich prezentovať nielen v školskom prostredí, pretože pôsobia sekundárne na svedomie detí a vyvíjajú istý tlak na správne rozhodnutia. Usmerňovanie detí k občianskej zodpovednosti však nie je v súčasnosti obzvlášť nutné, pretože deti v sebe túto zodpovednosť v sebe majú a vynára sa pravidelne za posledné generácie. Je s ňou však potrebné vedieť pracovať a kultivovať ju aj vo voľnom čase, aby čoraz viac prezentovali problémy, ktoré ich trápia a potreby, ktoré pociťujú. Samospráva tak dokáže znova o čosi lepšie zabezpečovať saturáciu potrieb, ktoré deti a mládež dnes pociťujú.

Voľný čas a potreby, ktoré deti v rámci neho majú zaraďujeme medzi podstatnú časť socializácie a ľudského života vôbec. Voľný čas je vo svojej podstate protipólom pracovného a školného nasadenia. Aktivity v rámci voľného času pomáhajú formovať vhodný hodnotový systém a zabezpečuje budovanie sociálnych vzťahov. Zážitky, ktoré prežíva dieťa v rámci voľného času napomáhajú k rozvoju osobnosti a vôľových a sebaregulačných vlastností. Navyše pokiaľ sa jedná o telesné a športové aktivity podporuje takéto trávenie voľného času zdravý životný štýl a pôsobí preventívne voči sociálno-patologickým javom. Voľný čas a pluralita aktivít voľného času je u detí podstatne širšia, ako u dospelých. Striedanie aktivít a športov však zohráva významnú rolu pri uberaní sa orientácie jedinca aj do budúcnosti a v dospelosti. Detstvo a aktivity v rámci tohto životného obdobia, tak zohrávajú významnú úlohu v celoživotnej orientácii života jedinca. V súčasnosti sa však kultúra a športové aktivity čoraz viac komercializujú. Motív vykonávať nejakú aktivitu deťmi a mládežou v rámci voľného času často vychádza z prvotného impulzu, ktorý pochádza z internetu. Dominantným médiom sa tak stal internet a zariadenia, ako sú počítače, tablety, smartfóny a iná výpočtová technika. Do popredia sa dostáva a atraktivizuje sedenie v kaviarňach, v reštauráciách a aktivity, ktoré majú súvis s aplikáciami či videohrami. Takéto správanie pri správnej bilancii a športovej aktivite môže zachovať u mládeži kondíciu, zdravie a aj celkový rozvoj (Selická, Šarvajcová, Štrbová, 2015). Negatíva však môžu spočívať v povrchných duchovných hodnotách, v prezentovaní delikventného správania za „bežnú vec“ a v pocite nenaplnenia detí a mladých ľudí pri aktivitách, ktoré im nie sú často hlbšie vysvetlené. Deti a mládež, tak často strácajú z dlhodobého hľadiska motívy pokračovať v danom športe, či aktivite a vhodnú náhradu nachádzajú, len sporadicky a väčšinou v aktivite, ktorá je spojená s relaxáciou, či telesne pasívnou aktivitou. Relaxácia a nachádzanie vnútorného klľudu je pre deti a mládež v dnešnej dobe nesmierne dôležitá. Avšak aj oddych niekedy nie je oddychom v pravom slova zmysle, pretože pokiaľ oddychu nepredchádzala intenzívnejšia aktivita psychického, či fyzického charakteru stáva sa takéto forma relaxu istou formou prokrastinácie. Preto je deti

a mládež potrebné viesť aj k aktivitám, ktoré by posilňovali ich disciplínu a vzbudzovali záujem o fyzické činnosti. Napr. pravidelná účasť na tréningoch športového klubu.

5.2 IT svet

Tak, ako vo fyzickom, hmatateľnom svete, tak aj v digitálnom svete, potrebujú deti a mládež ochranu a usmernenie pri ich aktivitách. V predchádzajúcich kapitolách sme spomínali, že potreby detí a mládeže sa prejavujú aj v digitálnom svete. Pociťujú potrebu ochrany, potrebu zapáčiť sa, potrebu zabaviť sa, potrebu nachádzať zaujímavé informácie, potrebu nadviazať nové kontakty, potrebu zlepšiť si mienku o vlastnej osobe a potrebu pravidelnej dávky pre nich zaujímavého „contentu“ (obsahu) videí, obrázkov a informácií.

Filozofická perspektíva naivného realizmu, by spochybňovala existenciu digitálneho, pretože považuje len fyzikálnu realitu za priamo prístupnú našim zmyslom, ktoré nám pomáhajú vnímať realitu. Avšak nepriamy realizmus vníma existenciu reálneho sveta no upriamuje svoju pozornosť na interpretáciu, ktorá nám sprostredkuje poznanie sveta. V prípade tejto filozofickej pozície a pojmu interpretácia, by sme mohli konštatovať, že digitálny svet predstavuje pôsobenie na naše zmysly a usiluje sa vytvoriť zhodnú interpretáciu, pre každého užívateľa digitálneho obsahu. Tiež však existuje pohľad, že každý objekt, či je reálny, alebo virtuálny, predstavuje, len systémové zoskupenie viacerých pohľadov, ktoré pôsobia na naše prezentovanie reality. V tomto zmysle sa stáva všetko okolo nás virtuálne, a preto sa tiež mnohí vedci domnievajú, že je možné, že v žijeme v simulácii. Pohľad, ktorý by sa však opieral viac o fakty a zmyslové informácie vychádzajúce z fyzického sveta, hovorí o hyperrealite. Tá predstavuje isté ničenie skutočnosti tým, že syntetizuje fyzický a digitálny svet do jedného celku, v ktorom by tvorili ľudia úlohu článku v rozbehnutom slede procesov (Mendelová, 2019). Hyperealitu môžeme vidieť každý deň používanie výpočtovej techniky, sledovanie digitálneho obsahu, hranie videohier, sledovanie filmov a seriálov na streamovacích platformách, ako je Netflix, HBO GO, Apple TV a mnohé iné, či počúvanie hudby cez Youtube music a Spotify sa stalo neoddeliteľnou súčasťou života detí a mládeže. Konštatovanie, že digitálny obsah je súčasťou ich životného štýlu a že ich ovplyvňuje v istej rovine a úrovni, aj v medziľudskej komunikácii, by pravdepodobne nebolo úplne nesprávne.

Deti a mládež súčasnosti dnes viac, ako kedykoľvek predtým podliehajú digitálnej zábave. Pocit, ktorý zažívajú pri zapnutí hry na konzole, či počítači a pri návšteve digitálnych obchodov, ako sú Google Play Store, Playstation Store, či Microsoft Store sa dá prirovnať k pocitom, ktoré ľudia zažívali v devätnástom storočí, kedy sa vytvárali v Paríži prvé obchodné domy. Je to zážitok, od ktorého očakávajú splnenie priání, snové predstavy a ohromujúco

krásne obrazy. Pri takomto vstupe automaticky vstupujú do polobdelého stavu, kedy sa ich pohyby orientujú len na prezentovaný obsah. Vzhľadom na takmer úplne pohltenie virtualitou postupne dochádza aj k revolúcii túžob. Avšak víťaz revolúcie nie je vôbec viditeľný, pretože ako výrobcovia, tak aj ľudia, ktorí si digitálny obsah zakúpia sú navzájom prepojení a vedú medzi sebou dialóg, ktorý musí byť obojstranným a reagovať na aktuálne potreby. Samotný internet už však nie je tak demokratickým a slobodným, ako bol prezentovaný kedysi. Je kontrolovaný a regulovaný zo strany štátov a korporácií. Napriek tomu však je digitálny priestor stále priestorom splnených prianí, túžob, uspokojenia potrieb a priestor, ktorý predstavuje istý azyl pred nespokojnosťou s realitou. Digitálny svet ovplyvňuje v súčasnosti v podstate všetky vekové skupiny obyvateľstva a zvlášť deti a mládež prostredníctvom sociálnych sietí a hier. Dôležitý pohľad v svetle skutočností teda nie je, ako realita ovplyvňuje virtualitu, ale ako virtualita realitu. Okrem vplyvu na myslenie a naše myšlienky, fragmentujú súčasné médiá našu koncentráciu na stovky vecí, ktoré vyplňajú náš čas. Ide o notifikácie, hry, videá, kontrolu sociálnych sietí, navštevovanie zoznamovacích aplikácií a mnohé iné aktivity, ktoré dnešné generácie vykonávajú pravidelne, takmer kdekoľvek. Cestou do školy, do práce počas vyučovania, počas pracovnej doby a na pracovnom počítači. Aj keď existuje pohľad, že takéto rozptyľovanie je neprípustné a výrazne znižuje pracovný výkon, zároveň tieto aktivity u väčšiny ľudí spúšťajú pocit viny, ktorý sa premieňa na vyššie pracovné nasadenie, ktoré má vynahradiť „stratený čas“. To znamená, že akonáhle prepne pracovné okno v počítači z videohry napr. na program balíka Microsoft Office, nastáva istá forma nápravy za činnosti, ktoré sú pre našu prácu neefektívne a s našou prácou nesúvisia. Z toho vyplýva, že zvýšenie pracovného nasadenia je možné zvýšiť prostredníctvom hier a zábavy na internete. Zamestnanci, študenti, či žiaci tak po zábavných aktivitách v digitálnom priestore majú potrebu vynahradiť čas, ktorý strávili zábavou, pracovným výkonom. Čo predstavuje dôležitý poznatok, pre zamestnávateľov a školské zariadenia, ktoré môžu túto informáciu využiť v procese práce a vyučovania (Bown, 2017).

Ak aj postrehneme, že využívanie internetu deťmi a mládežou postupne presahuje k nadmernému požívaniu, či závislosti nie sú vhodné reštriktívne opatrenia, ako zákazy, či obmedzenia. Pretože príčina toho, že deti internet a hry vyhľadávajú častejšie zostáva ignorovaná. Najvhodnejším spôsobom zabráneniu nutkavému opakovanému hraniu a kontrole sociálnych sietí príliš často je aktívna angažovanosť rodičov do používaniu internetu a hrania hier. S deťmi je potrebné viesť otvorený dialóg aj o aktivitách v digitálnom svete a budovať si s nimi pevný vzťah rodič-dieťa. Ak rodič samotný nerozumie digitálnemu svetu nemal, by sa obávať požiadať o pomoc niekoho, kto používaniu aplikácií, surfovaniu na internetu, či hraniu

hier rozumie. V konečnom dôsledku je totižto najdôležitejší samotný vzťah a vzájomná dôvera rodiča a dieťaťa, ktorá má výrazne vyšší potenciál predchádzať rizikám a nadmernému používaniu, ako zákazy a tresty (Tomková, 2021).

Na potreby detí a mládeže, tak vieme primerane odpovedať len pochopením aktivít, ktoré sú na internete najviac realizované deťmi a mládežou. Pochopením a využívaním aplikácií a funkcií moderných zariadení nie len komplementárne, tak môžeme viesť vecný dialóg s deťmi a mládežou o prezentovanom obsahu na internete. To nám zabezpečí nielen prehľad o aktivitách a rizikách, ktoré deťom a mládeži hrozia, ale umožní nám to tiež modifikáciu smerovania zámerov a vytvorenie zázemia pre vytváranie a vedenie diskusie o hodnotovom zázemí jednotlivých subjektov na internete.

Na internete sa často šíria rôzne falošné správy a hoaxy. Podľa výskumu z marca 2018 v časopise Science bolo potvrdené, že falošné správy sa šíria oveľa rýchlejšie, ako tie pravdivé. Falošné informácie sa šíria rýchlejšie najčastejšie preto, lebo ponúkajú odpovede na otázky, na ktoré neexistujú jednoznačné a úplné odpovede. Sú typické vyvracaním overených informácií a spôsobujú nedôveru voči autoritám. Ľudia ich ďalej šíria najčastejšie preto, že pri ich šírení znejú senzačne, rozhladene a inteligentne. Deti a mládež môžu takýmto informáciám a správam podľaohnúť ešte pravdepodobnejšie, pretože „zahviezdiť“ v kolektíve fascinujúcimi odpoveďami je príležitosť, ktorú si nenechajú uniknúť. Najčastejšie sa v takýchto správach vyskytujú známe osobnosti bez ich vedomia a upravený kontext. Ľudia, ktorí ich začnú šíriť, to robia najčastejšie pre zábavu, čo býva apropos lepším scenárom. Na internete, tak existuje množstvo rizík pre deti a mládež od falošných správ, hoaxov až po kyberšikanovanie. Učitelia môžu posilniť odolnosť detí a mládeže voči týmto rizikám nasledovnými spôsobmi:

- Viesť deti a mládež k dôležitosti harmonických vzájomných vzťahov medzi vrstovníkmi
- Naučiť deti a mládež postaviť sa konfliktom a konštruktívne ich riešiť a hľadať cesty zmierenia
- Posilňovať digitálny minimalizmus, ktorý spočíva v zdieľaní minima informácií a súborov
- Viesť k chráneniu si vlastného súkromia
- Chrániť deti a mládež nielen vo fyzickom svete, ale aj v digitálnom priestore a na sociálnych sieťach

- Poskytovať informácie k prípadnému postupu pri problémoch, ktoré majú súvis s používaním internetu (Pri kyberšikanovaní, šírení falošných správ, ohováraní, osočovaní a výsmechu atď.) (Kubovič, Tomková, Kučera, Daubner, 2021)

5.3 Znečisťovanie životného prostredia

Deti a mládež vnímajú a dokonca aj pociťujú, že svet okolo nás sa mení a spolu so zmenou prichádza aj znečisťovanie životného prostredia a laxný prístup niektorých ľudí k ochrane životného prostredia, triedeniu odpadu, či využívaniu ekologickejších alternatív pri bežných úkonoch v domácnosti a v širšom prostredí. Znečisťujú sa rieky, ovzdušie v lesoch a popri cestách nachádzame nelegálne skládky odpadov, v mestách cítime smog na dedinách dym z pálenia smetí, pneumatík a dym z nedokonalého spaľovania tuhého paliva často spôsobený nevyčisteným komínom. Obaly od sladkostí, plastová fľaše, plechovky, rozbité kusky sklenených fliaš sa v súčasnosti neraz nachádzajú na pestovaných trávnikoch, chodníkoch, či dokonca v lese. V riekach, ktoré pretekajú cez mestá neraz nachádzame objekty, ktoré by sme nečakali a náš život pri vnímaní toho všetkého odpadu okolo nás sa stáva zložitejším. Deti a mládež a ľudia celkovo nevnímajú všetky popísané problémy nielen, ako ekologický problém, ale vnímajú to, aj ako problém, ktorý im bytostne prekáža. Odpad voľne pohodené predmety na okolo vo fyzickom svete vplývajú aj na psychické prežívanie v podobe podráždenosti, stresu, znepokojenia a negatívnych myšlienok. Preto je v súčasnosti dôležité zaujímať sa o ekologické záležitosti a zapájať do nich aj deti a mládež, aby participovali na obnove životného prostredia a uvedomovali si dôležitosť a hodnotu planéty a prostredia, v ktorom žijeme. Pre ochranu životného prostredia je možné robiť naozaj veľa a existuje nespočítateľne veľa spôsobov a možností, ako sa správať ekologicky zodpovednejšie. V tejto podkapitole si spomenieme pár vybraných informácií, či myšlienok, ktoré môžu aplikovať deti a mládež, tak aj ich rodičia a pracovníci s mládežou pre zorientovanie sa v problematike.

V dnešnej spoločnosti je často prezentovaná sloboda, ako možnosť robiť, hovoriť a myslieť si čokoľvek chceme bez kontroly a obmedzenia. Je však potrebné doplniť, že to platí len v tom prípade pokiaľ tým neobmedzujeme druhých. Keby sme totižto nechali ľudí robiť si čo chcú a ponechali im svojvôľu bez obmedzenia, by vytvárali množstvo konfliktov, vypilovali lesy, nevhodne zaobchádzali so zvieratami, vypúšťali do vodných tokov chemikálie a nadnárodné korporácie, by vypúšťali do atmosféry nebezpečné plyny a na trh, by sa dostávali produkty potravinárskeho priemyslu, ktoré by boli životu nebezpečné. Bohatí zástancovia neoliberalizmu často presadzujú, aby sa odstránila akákoľvek regulácia zo strany štátu a dávajú do popredia vládnutie ľudského spoločenstva, ktoré by pripomínalo riadenie štátu, ako trhovo

orientovanej firmy, ktorá by maximalizovala svoje krátkodobé zisky. Takáto neregulácia, by však spôsobila katastrofickú deštrukciu životného prostredia a výhody, by boli poskytované, len tým najbohatším. Pre spomalenie klimatických zmien, je teda potrebné zabezpečiť, aby pre každého platili rovnaké podmienky a aby boli všetky činnosti, ktoré výrazne znečisťujú životné prostredie zakázané bez výnimky. Na dospelú časť populácie a tiež mladšie ročníky je tak potrebné pôsobiť v zmysle ovplyvňovania verejnej mienky smerom k väčšiemu súladu s prírodou. Dôležité je tiež znižovať emisie, a to nielen tam, kde sú čísla vysoké, ale i v činnostiach a oblastiach, ktoré by tomu aj v menšej miere napomohli. Je potrebné propagovať chôdzu, jazdu na bicykli a popularizovať verejnú dopravu. Obmedziť používanie spaľovacích motorov, používať elektrifikované formy dopravy, zakázať úžitkové a osobné vozidlá s vysokými emisiami a redukovať plastové obaly a balenia potravín tam, kde to nie je nevyhnutné. Ďalej je potrebné zvýšiť investície do využívania obnoviteľných zdrojov a naopak znížiť dotácie sektorov, ktoré pracujú s fosílnymi palivami. V prípade obchodu a priemyslu je potrebné znížiť výrobu cementárskeho priemyslu, ktorý každoročne produkuje vysoké percentá emisii a zakázať výrobky jednorázového použitia. Šálky, nádoby, plastové obaly a fólie je potrebné obmedziť až úplne zakázať, pretože sa nedajú bezpečne zlikvidovať. Z pohľadu jednotlivcov je ich zase potrebné prestať vyhľadávať a používať ekologickejšie alternatívy (Maxton, Urnerová, Austen, 2020).

Keď chceme ochrániť našu planétu a zároveň, tak vyhovieť budúcim generáciám potrebujeme si uvedomiť, že nemôžeme robiť neuvážené činy, pretože aj príroda má svoje hranice. Ak však chceme zastaviť emisie a znečisťovanie životného prostredia musíme začať od seba a deťom v rodine, na krúžkoch, či na školách prezentovať spôsoby riešenia klimatickej krízy. Emisie, znečisťovanie a dopady, ako je topenie ľadovcov, zamorenie vodných tokov a zamorenie oceánov plastami vzniká totižto, len následkom dopytu ľudí, na ktorý trh reaguje. Keď sa nebudeme stále za každú cenu hnať za nižšími cenami a obmedzíme sa v množstve potravín, či výrobkov s plastovými obalmi, zníži sa tak čiastočne aj znečisťovanie. Vina tak nie je len na producentoch, ale aj na tých, ktorí kupujú výrobky, ktoré životnému prostrediu neprospievajú. Realita však dnes žiaľ ukazuje, že potraviny a výrobky, ktoré spôsobujú najväčšiu ekologickú stopu a znečistenie sú oveľa lacnejšie, ako ich ekologickejšie alternatívy, a tak niektoré rodiny so slabšou ekonomickou situáciou nemajú na výber (Maxton, 2019).

Problém, ktorý sa navyše v súvislosti s dnes čoraz viac propagovaným ekologickejším a zdravším štýlom života je tiež ten, že nie nutne, čo je výrobcom prezentované, ako výhodné a ekologické nutne takým je. Ako sme spomínali výrobcovia a veľké spoločnosti reagujú len na to, čo potrebujú a čo chcú ich spotrebitelia a v neposlednom rade, na to za čo sú ochotní

zaplatiť. Spoločnosti sa tak spravidla zamerajú na istú skupinu ľudí, na ktorú svoj produkt zamerajú. Dnes je to najčastejšie zameranie sa na ľudí, ktorí sa snažia žiť aktívnym a zdravým životným štýlom v meste. Pre túto skupinu vytvárajú mnohé zdravé potraviny a elektronické zariadenia, ktoré sú zhotovené na jednoduché a „s prírodou späté“ používanie (Hartmann, 2020). Marketing a obchodníci stále čoraz viac čerpajú z ekologickej krízy a zo zdravého životného štýlu, a tak neváhajú ponúkať produkty, ktoré niekedy majú rovnakú stopu na znečisťovaní, ako ich menej ekologické, či „menej zdravé“ alternatívy. V konečnom dôsledku bývajú niekedy, aj na ľudské zdravie dokonca ešte menej prospešnejšie. Jedná sa najmä o doplnky výživy, ktoré často deti a mládež vyhľadávajú z dôvodov ich užívania vrstovníkmi, či v rámci potreby fyzicky sa zapáčiť opačnému pohlaviu. V tomto smere ich je potrebné usmerniť a kontrolovať látky, ktoré v produktoch užívajú.

Vráťme sa však späť k ochrane životného prostredia, ktorú súčasná mládež a mnoho zelených aktivistov prezentuje. Preto, aby sme chránili životné prostredie je nevyhnutné, ako sme spomínali apelovať na veľké spoločnosti, aby mysleli viac na prostredie, ovzdušie a budúcnosť, ktorú zanechajú generáciám po nás. Za istú formu „továrne“ sa však dá považovať aj základná bunka spoločnosti a to rodina. Rodina má tiež mnoho možností, ako sa správať ekologickejšie.

Šetrenie vody, kúpa nebalených potravín, obmedzovanie niektorých druhov potravín vrátane mäsa, triedenie odpadu, kompostovanie a nachádzanie ekologickejšej kozmetiky, to všetko môže napomôcť ochrane životného prostredia (Ratia, 2019).

Deti a mládež si je potrebné vypočúť, aj v témach ekológie a uspokojovať ich potrebu participácie na ochrane životného prostredia. V súčasnosti čoraz viac detí a mladých ľudí žije ekologicky a šetrnejšie. Spravidla, to robia aj preto, že je to trend no nepochybne aj z dôvodu, že im nie je ľahostajné životné prostredie. Najmä známa aktivistka Greta Thunberg v poslednom čase rozprúdila záujem detí o environmentálne témy a záujem o klimatické zmeny. Každopádne však deti a mládež dnes sledujú vlnu, ktorá sa snaží redukovat' klimatické zmeny a žije viac v súlade s prírodou.

Čítajú etikety výrobkov, nakupujú potraviny bez obalov, snažia sa vyberať kvalitu a nehanbia sa kupovať produkty a oblečenie z druhej ruky. Snažia sa jesť zdravšie a s obľubou realizujú akcie, kde si nezištne ponúkajú oblečenie, ktoré nenosia a veci, ktoré nepotrebujú (Plasmondonová, Sinha, 2018). Takémuto správaniu je nutné pochopiť a podporiť ho, pretože deti a mládež sa pri takýchto aktivitách socializuje, interaguje s vrstovníkmi s podobnými názormi a má možnosť prezentovania svojich myšlienok a ich kultivovania v spoločnosti vrstovníkov, či v prostredí školského zariadenia.

Pre deti nižších ročníkov v prípade ich záujmu je tiež možné prejsť si detskú literatúru, ktorá sa zameriava na ochranu planéty a ekologické témy. Jednou z nich je aj detská knižka od Schwagera a Verлага „100 vecí, ktoré môžeš urobiť pre planétu“. Kniha obsahuje praktické rady a triky na ekologickejšie a ekonomickejšie správanie a v prípade záujmu detí, to môže byť efektívne strávený čas (Schwager, Verlag, 2020).

Znepokojeniu zo znečisťovania životného prostredia deťmi a mládežou sa je potrebné venovať a pochopiť ich rozhorčenie, či znepokojenie od zdroja, z ktorého k takýmto informáciám a presvedčeniam prišli. V neposlednom rade je však potrebné s týmito novovzniknutými fenoménmi u detí a mládeže vedieť pracovať a primerane reagovať prostredníctvom diskusie, ktorá by rešpektovala zraniteľnosť a citlivosť detí vo vývine.

Záver

Novovynárajúce sa potreby detí a mládeže sa dotýkajú celospoločenského diania, rozvoja technológií, ekologických problémov, problémov mesta, kde žijú a problémov, ktoré sa objavujú v školách, v rodine a vo vrstovníckych skupinách.

Potreby detí a mládež v súvislosti s ich situáciou pociťujú v rôznej intenzite. Záujem dospelšej populácie o potreby detí a mládeže býva často povrchný a vychádzajúci len z úvah, ktoré sa nezakladajú na priamych výpovediach detí a mládeže. Budúcnosť a predstavy o nej sú už však často pre mnohých ľudí zaujímavé a inšpiratívne a vedú k pochopeniu súčasného smerovania. Chápanie reality vychádza často z interpretácie sveta, a tak ako potreby detí a mládeže, aj ich vnímanie dospelými je istá forma interpretácie, ktorá sa pre pochopenie má spojiť do vzájomného konsenzu. Tematizovanie jednotlivých kategórií, z ktorých vychádzajú potreby detí a mládeže sa môže zdať odvážne a nepresné. Je to však naopak a popísanie kategórií nám ponúka obraz, ktorý nám sprostredkuje orientáciu v tendenciách, ktoré sa objavujú pri skupinách detí a mládeže. Ďalšie skúmanie a hľadanie súzvuku pri kategóriách potrieb detí a mládeže, ktoré sa vynárajú naprieč krajinami môže napomôcť identifikovaniu spoločných charakteristík, ktoré majú súčasné deti a mládež. Keby sme nevnímali dôležitosť záujmu o blaho a ochranu detí a mládeže pravdepodobne, by náš svet nebol takým, ako ho poznáme a spoločnosť, by postupne zaostávala a bola plná javov, ktoré sa vynorili nečakane a neprínosne. Záujem o prácu s deťmi a mládežou v súčasnosti dnes prejavujú mnohé subjekty. Medzi najznámejšie patrí: škola, centrá voľného času, komunitné centrá, centrá pedagogického a psychologického poradenstva, tretí sektor a štátne organizácie. Všetky subjekty sa snažia okrem vnímania problémov detí a mládeže a ich potrieb zabezpečiť pomoc, ktorá je dnes dôležitá pre nich a pre nás v budúcnosti.

Monografia je pokusom odkryť prežívanie detí a mládeže a ich potrieb, ktoré sa vynárajú v dnešnej postmodernej spoločnosti. Je motivovaná osobnou snahou podporiť, aj takýmto spôsobom všetkých pomáhajúcich profesionálov a pracovníkov s deťmi a mládežou, aby si naďalej plnili svoje poslanie a pomohli tak v konečnom dôsledku i sami sebe. Všetkým takýmto ľuďom patrí obrovská vďaka. A aj keď občas nie sme schopní pochopiť úplne to, čo sa okolo nás odohráva a zaujať k tomu vyhranený postoj neznamená to, že sme automaticky zlyhali. Práve naša snaha pokračovať a skúmať veci hlbšie je znakom múdrosti. Pravda je stále niekde uprostred a predsa všade. Veríme, že „simplex sigillum veri“ (Jednoduchosť je znakom pravdy) sa stáva niekedy len frázou krátkozrakého pohľadu. Každý z nás nastoľujeme rôzne postoje na

vnemy okolia a to, čo je pre niekoho jednoznačné, môže byť pre iných viacvýznamové. Absencia pravdy sa v tomto prípade stáva predikátom jej existencie, ale pochopenie, vytrvalosť a tolerancia je znakom pre život tak potrebnej objektivity a kongruencie.

Zoznam použitej literatúry

1. ARISTOTELES, *Rétorika*, Thetis 2009 ISBN 978-80-970115-1-2
2. BADINSKÝ, J. a kol., *Rimavská Sobota pohľad zblízka aj zďaleka*, UK Bratislava 2006 ISBN -80-223-2185-0
3. BIELIKOVÁ, M., PÉTIOVÁ, M., JANKOVÁ, M. (2010) *Prejavy intolerancie a násilia u žiakov stredných a základných škôl na Slovensku* [cit. 2020.05.3.] Dostupné na internete:
https://www.cvtisr.sk/buxus/docs//prevencia/texty/Prejavy_intolerancie_a_nsilia_u_ia_kov_z_kladnch_a_strednch_kl_na_Slovensku.pdf
4. BOWN, A., *PlayStation svet snov*, OZ KPTL 2020, ISBN 978-80-973477-1-0
5. BRNULA, P., *Sociálna práca Dejiny, teórie a metódy*, IRIS 2013, ISBN 978-80-89238-77-4
6. BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A., HUDECOVÁ, A., JUSKO, P., KURČÍKOVÁ, K., MAKOVÁ, A., NEMCOVÁ, L., PAPŠO, P., STACHOŇ., M., ŠAVRNOCHOVÁ, M., ŠOLCOVÁ, J., *Správa o potrebách detí a mládeže v meste Banská Bystrica*, Centrum dobrovoľníctva, 2017, ISBN 978-80-972659-6-0
7. BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A., KURČÍKOVÁ, K., ŠAVRNOCHOVÁ, M., *Metodika získavania podkladov pre tvorbu mládežníckej politiky na lokálnej úrovni*, Centrum dobrovoľníctva, 2017 ISBN 978-80-972666-0-8
8. ČAVOJSKÁ, K., *Dopady práce s mládežou*, Rada mládeže Slovenska 2016 [cit. 2020.05.3.] Dostupné na internete: https://mladez.sk/wp-content/uploads/2016/08/Dopady-pr%C3%A1ce-s-ml%C3%A1de%C5%BEou_spr%C3%A1va-z-v%C3%BDskumu-1.pdf
9. ČENĚK, J., SMOLÍK, J., VYKOUKALOVÁ, Z., *Interkulurní psychologie – Vybrané kapitoly*, Grada Publishing 2016, ISBN 978-80-247-5414-7
10. DUKOVÁ, I. a kol., *Sociálna politika*, Grada 2013, ISBN 978-80-247-3880-2
11. ECKETOVÁ, L., DOČEKAL, D., *Bezpečnosť detí na internete*, Computer Press Brno 2013, ISBN 978-80-251-3804-5
12. FÁBIK, D., *Psychológia intelektovo nadaných žiakov*, Equilibria 2019, ISBN 978-80-8143-252-1
13. FRANKL, E. V., *Hľadanie zmyslu života – napriek všetkému povedať životu áno*, Eastone books Bratislava 2011, ISBN 978-80-8109-159-9

14. GATES, B., *Ako sa vyhnúť klimatickej katastrofe – Dostupné riešenia a nevyhnutné zmeny*, Ikar 2021, ISBN 978-80-551-7800-4
15. GAŽIKOVÁ, E., *Rizikové správanie detí v detských domovoch*, UKF 2014, ISBN 978-80-558-0686-0
16. GREGUSSOVA, M., DROBNÝ, M., *Deti v sieti*, eSlovensko 2013, ISBN 978-80-970676-6-3
17. GREJTÁK, P., *Máte doma Indigové deti?*, 2012 Dostupné na internete: <https://psychologie.cz/mate-doma-indigove-dite/>
18. GROFČÍKOVÁ, S., *Teória a metodika záujmovej činnosti a záujmového vzdelávania*, Nitra 2016, ISBN 978-80-558-1028-7
19. HANOBIK, F., *Sociálna politika EÚ a multikultúrnosť*, Příbram 2016, ISBN 978-80-906146-7-3
20. HARARI, N., Y., *21 lekcii pre 21. storočie*, Aktuell 2020, ISBN 978-80-89873-12-8
21. HARTMANN, K., *Zelené klamstvo*, Premedia 2020, ISBN 978-80-8159-815-9
22. HOLLÁ, K., a kol., *Prevenčia kyberagresie a kyberšikanovania*, UKF v Nitre 2017, ISBN 978-80-558-1210-6
23. HOLÚBKOVÁ, K., GLASOVÁ, M. (2011) *Stratégie podpory školskej úspešnosti v diskurze učiteľov*. [cit. 2020.04.27.] Dostupné na internete: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Istvan1/subor/Holubkova.pdf>
24. CHOVANEC, J., BILLÁ, T., *Drogy závislosti a úloha sociálnej práce*, Prešov 2013, ISBN 978-80-8132-073-6
25. JAĎUDOVÁ, J., ZELENÝ, J., *Firemné občianstvo ako súčasť koncepcie spoločenskej zodpovednosti*, Belianum 2015, ISBN 978-80-557-0774-7
26. KAHNEMANN, D., *Myslenie rýchle a pomalé*, Aktuell 2019, ISBN 978-80-8172-056-7
27. KASÁČOVÁ, B., LUPTÁKOVÁ, K., *Sociálne aspekty detstva a výchovy*, Banská Bystrica 2007, ISBN 978-80-8083-455-5
28. KONÍČKOVÁ, J., *Aká je generácia Z?*, [cit. 2020.03.8.] Dostupné na internete: <https://eduworld.sk/> (Čerpané z internetovej stránky: 6.3.2020)
29. KOÓŠOVÁ, L., (2013) *Analýza trhu práce v okrese Rimavská Sobota*. [cit. 2020.03.8.] Dostupné na internete: https://www.rimavskasobota.sk/tlacovespravy.phtml?id_menu=73702&module_action__193918__id_ci=32252

30. KOSOVÁ, B., *Filozofické a globálne súvislosti edukácie*, Belianum 2015, ISBN 978-80-557-1021-1
31. KOVÁŘÍKOVÁ, M., *Krizové situace ve škole, Bezpečnostní problematika ve školní praxi*, Grada 2020, ISBN 978-80-247-2731-8
32. KREJČÍ, M., *DigiDetox – Ako dosiahnuť digitálny minimalizmus*, Ikar 2019, ISBN 978-80-551-7685-7
33. KUBOVIČ, O., TOMKOVÁ, J., KUČERA, P., DAUBNER, J., *Príručka digitálnej bezpečnosti – Pre učiteľov 1. a 2. stupňa ZŠ*, Eset – Bezpečne na nete.sk 2021, ISBN 978-80-973884-0-9
34. KUSÝ, M., *Podoby diskriminácie, (Participácia Slovenska na európskom boji proti diskriminácií, rasizmu a iným formám intolerancie)*, Bratislava 2004, Prír. Číslo: 310108
35. LACA, S., *Vybrané kapitoly sociálnej pedagogiky pre sociálnych pracovníkov*, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety Bratislava 2011, Dostupné online: <https://www.pf.ujep.cz/wp-content/uploads/2020/10/31-Soci%C3%A1ln%C3%AD-pedagogika-Laca.pdf>
36. LAUKOVÁ, N., *Konflikty v škole*, Raabe 2018, ISBN 978-80-8140-318-7
37. MATEJČEK, Z., *Co děti nejvíc potřebují*, Portál 1994, ISBN 80-7178-853-8
38. MAXTON, G., *Zmena alebo kolaps – prečo potrebujeme radikálny obrat*, Pro 2019, ISBN 978-80-89057-78-8
39. MAXTON, G., URNEROVÁ, M., AUSTEN, F., *Núdzový stav globálnej klímy – Riešenia pre lepší svet*, PRO 2020, ISBN 978-80-89057-84-9
40. MIHÁLIKOVÁ, J., JAMBRICHOVÁ, J., *Čítanka pre samosprávy*, Iuventa 2005, ISBN: 80-8072-043-6
41. MENDELOVÁ, L., *Skúsme sa vo virtuálnej a rozšírenej realite poučiť z toho, čo sa stalo internetu*, Kalligram 2019, ISBN 978-80-89916-79-5
42. NOVANSKÁ, V., ŠKVARKOVÁ, J. (2015) *Hodnotenie a porovnanie výsledkov prieskumu názorov miestneho obyvateľstva na životné prostredie v Námestove a v Banskej Štiavnici*. [cit. 2020.03.8.] Dostupné na internete: <https://www.fpv.umb.sk/app/cmsFile.php?disposition=a&ID=18767>
43. ONDRIOVÁ, I., SLANINOVÁ, J., SINAIOVÁ, A., KOLLÁROVÁ, B. (2008) *Prieskum postojov adolescentov k otázke alkoholizmu*. [cit. 2020.03.6.] Dostupné na internete: https://www.unipo.sk/public/media/files/docs/fz_veda/svk/dokument_102_29.pdf

44. OUDENHOVEN, N., WAZIR, R., *Newly Emerging Needs of Children: An Exploration*, 2006. ISBN 90-441-1913-3
45. PAĽOVČÍKOVÁ, G., *Šikana a kyberšikana na školách*, Bratislava 2018, ISBN 978-80-89016-99-0. [cit. 2020.03.24.] Dostupné na internete:
https://mladez.sk/wpcontent/uploads/2019/01/%C5%A0ikana_a_kyber%C5%A1ikana_2018.pdf
46. PÉTIOVÁ, M. (2009) *Deti, mládež a drogy*. [cit. 2020.03.24.] Dostupné na internete:
https://www.cvtisr.sk/buxus/docs//OddMladezASport/Vyskum/vystupy/deti_mladez_a_drogy.pdf
47. PIOVARIOVÁ, T., a kol., NADÁCIA PRE DETI SLOVENSKA, *Novovynárajúce sa potreby detí na Slovensku prieskumná štúdia*, Bratislava 2009. [cit. 2020.03.24.]
Dostupné na internete:
https://www.iuventu.sk/files/documents/7_vyskummladeze/prieskumy/finalstudia_nds_leonardo.pdf
48. POLLÁK, M., *Solidarita*, Krásny Spiš 2019, ISBN 978-80-89975-01-3
49. POLEŠENSKÁ, S., *Životný štýl súčasnej mládeže*, Bakalárska práca, 2013, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíne
50. PLASMONDONOVÁ, CH., SINHA, J., *Život bez plastov – Praktický návod, ako sa vyhnúť plastom a zachovať si zdravú rodinu a planétu*, Ikar 2018, ISBN 978-80-551-6349-9
51. RATIA, C., *Bez odpadu – Rady šité na míru vašemu rozpočtu, času i cíli!* Mladá fronta 2019, ISBN 978-80-204-5100-2
52. SATIROVÁ, V., *Společná terapie rodiny*, Portál 2007, ISBN 978-80-7367-303-1
53. SELICKÁ, D., ŠARVAJCOVÁ, M., ŠTRBOVÁ, M., *Sociológia voľného času*, Nitra 2015, ISBN 978-80-558-0830-7
54. SIKOROVÁ, L., *Potřeby dítěte v ošetrovatelském procesy*, Praha 2011, ISBN 978-80-247-3593-1
55. SPITZER, M., *Digitálna demencia – Ako pripravujeme seba a naše deti o rozum*, Citadella 2018, ISBN 978-80-8182-088-5
56. STERBENZ, CH., *Here's who comes after Generation Z*, 2015. Dostupné online:
<https://www.businessinsider.com/generation-alpha-2014-7-2>
57. SCHVAGER, VERLAG, S., *100 vecí, ktoré môžeš urobiť pre planétu*, Ikar 2020, ISBN 978-80-551-7346-7

58. TOMKOVÁ, J., *Deti trávia na internete veľa času. Kedy už ide o závislosť?* Online citácia 18.11.2021 Dostupné online www.minedu.sk
59. TREZOVÁ, L., *Generácia X vs Y. alebo akí sú tí dnešní mladí dospelí v porovnaní s nami – generáciou X? Časť 1.*, 2015. [cit. 2020.03.6.] Dostupné na internete: <https://www.linkedin.com>
60. TREZOVÁ, L., *Česká generace Y Časť 2.*, 2015. [cit. 2020.03.8.] Dostupné na internete: <https://www.linkedin.com>
61. TURZÁK, T., KURINCOVÁ, V., *Rodičovstvo s dieťaťom so špeciálnymi potrebami*, Nitra 2016, ISBN 978-80-558-1099-7
62. VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie*, Univerzita Karlova v Praze, 2012, ISBN 978-80-246-2153-1
63. VYMĚTAL, Š., *Krízová komunikce a komunikace rizika*, Grada 2009, ISBN 978-80-247-2510-9
64. WILLEY, J. a Sons., *Keeping the Millenials*, 2009, ISBN 978-0470-43851-0
65. <https://www.upsvr.gov.sk/socialne-veci-a-rodina-1/mam-nizky-alebo-ziadny-prijem/sme-rodina-s-nizkym-alebo-ziadnym>
66. https://www.slovensko.sk/sk/zivotne-situacie/zivotna-situacia/_podpora-v-nezamestnanosti
67. <https://www.vlada.gov.sk//archiv-stranok/> (Trh práce, zamestnanosť)
68. <https://www.rimava.sk/spravy-z-regionu/zaujem-investovat-v-okrese-rimavska-sobota-prejavili-dalsie-spolocnosti/>
69. <https://citaty-slavnych.sk/citaty/39253-indiani-kmene-cree-az-ke-dsa-vyrube-posledny-strom-otravi-posledna-r/>
70. https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/nezamestnanost-mesacne-statistiky.html?page_id=1254
71. <https://www.socpoist.sk/davka-v-nezamestnanosti/1361s>
72. RIMAVSKÁ SOBOTA 2016. *Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Rimavská Sobota pre obdobie 2014-2020*, [cit. 2020.05.6.] Dostupné na internete: https://www.rimavskasobota.sk/download_file_f.php?id=837307
73. https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/nezamestnanost-mesacne-statistiky.html?page_id=1254
74. <https://www.vlada.gov.sk//archiv-stranok/>
75. <https://www.socpoist.sk/davka-v-nezamestnanosti/1361s>

76. <https://www.minimalnamzda.sk/>
77. <https://slovak.statistics.sk/>
78. <https://www.minimalnamzda.sk/podpora-v-nezamestnanosti.php>
79. https://www.slovensko.sk/sk/zivotne-situacie/zivotna-situacia/_podpora-v-nezamestnanosti
80. https://www.rimavskasobota.sk/download_file_f.php?id=837307
81. https://www.upsvr.gov.sk/buxus/docs/SESF/Opis_NP_NP_Zosuladenie_RaP_zivota.pdf
82. http://itretisektor.sk/clanok134_312506/Koncepcia_rozvoja_pohybovych_aktivit_deti_a_mladeze.html
83. <https://style.hnonline.sk/tech/2097670-studenti-skumali-kolko-casu-stravime-pouzivanim-mobilov-vedu-najma-muzi-a-nezamestnani>
84. <https://citaty-slavnych.sk/citaty/39253-indiani-kmene-cree-az-ke-dsa-vyrube-posledny-strom-otravi-posledna-r/>
85. <https://citaty-slavnych.sk/citaty/37681-oscar-wilde-clovek-je-najmenej-sam-sebou-ke-d-hovori-o-sebe-d/>
86. <https://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/hmotna-nudza/davky-hmotnej-nudzi/davka-hmotnej-nudzi/vyska-davky.html>
87. <https://www.myersbriggs.org/my-mbti-personality-type/mbti-basics/>
88. https://www.nro.vicpremier.gov.sk/site/assets/files/1123/akcny_plan_rozvoja_okresu_rimavska_sobota.pdf
89. Zákon o rodine č. 36/2005
90. Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele č. 305/2005

Autor:

PhDr. Roland Sivok

Názov

Potreby detí a mládeže súčasnosti

Recenzenti: doc. PhDr. Daniela Bachyncová Giertliová, PhD.

Mgr. Romana Čáčková

Formát publikácie: A4

Rozsah: 128 strán

Rok vydania: 2022

Vydanie: prvé

Vydavateľ: Business Intelligence Club, o. z.

ISBN: 978-80-971388-7-5

Business Intelligence Club, o. z.

ISBN: 978-80-971388-7-5